
ILLUSTROVANÁ PŘÍLOHA

MORAVSKO-SLEZSKÉ REVUE

□□ ROČNÍK III. V MOR. OSTRAVĚ. ČÍSLO 1. □□

V každém druhém čísle »Mor.-Slezské Revue« přineseme ilustrovanou přílohu s reprodukcemi děl našich výtvarných umělců, ukázkami z výstav, portréty zasloužilých lidí v umění, vědě, technice i životě veřejném. Rovněž přineseme ilustrace pamětihodných budov nových i starých památek architekty.

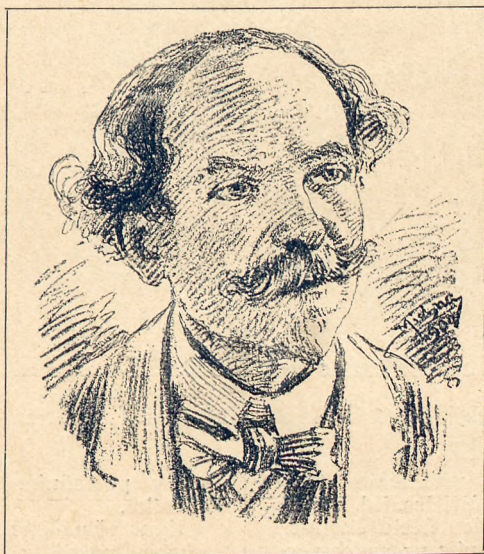
Dále seznamovati budeme čtenářstvo své s výsledky prací technických, českého průmyslu a jiné. Odborníky v jednotlivých odborech žádáme, by nám byli v tom nápomocni.

□□□

UMĚLECKÁ VÝSTAVA NA ŠTRAMBERKU.

V poetickém koutě našich Bezkyd ve Štramberku po celou dobu letoších prázdnin trvala umělecká výstava.

Útulná zákoutí Štramberská známa jsou z uměleckých sujetů B. Jaroněka, který je zvečnil svými známými oleji, aquarely i dřevě-

B. JARONĚK. (Port. J. Michna.)

ryty a nebylo vhodnějšího místa pro prázdninovou výstavu, než toto sídlo Jaroňkovo, jehož krásy přírodní vábí k sobě mnoho turistů.

Štramberská výstava byla umístěna v nově vystavěné školní

umělecký plakát, jehož reprodukci přinášíme. — Plakát zhotovený v knihtiskárně J. Richtra v Příboře svědčí, že i v grafickém umění k pěkným výsledkům přicházíme.

O jednotlivých dílech vystavených ve Štramberku referováno

Umělecký plakát B. Jaroňka k výstavě na Štramberku.

budově, která přičiněním tamnějšího starosty MUDra. Ad. Hrstky slouží vedle svých účelů školních i umění, poskytujíc ve svých prostranných místnostech příležitost k výstavám značných rozměrů.

Pro výstavu zhotovil B. Jaroňek

již v posledním čísle loňského ročníku.

Nyní přinášíme ukázky jednotlivých partií z výstavy, která doplněna byla gobeliny a ukázkami uměleckého průmyslu z dílen A. Jaroňka v Rožnově.

Z VÝSTAVY NA ŠTRAMBERKU.

A. Kalvoda:
Zimní slunce.

J. Úprka:
Vláčení.

Antoš Frolka:
Pro milého.

Fr. Úprka:
Družička.

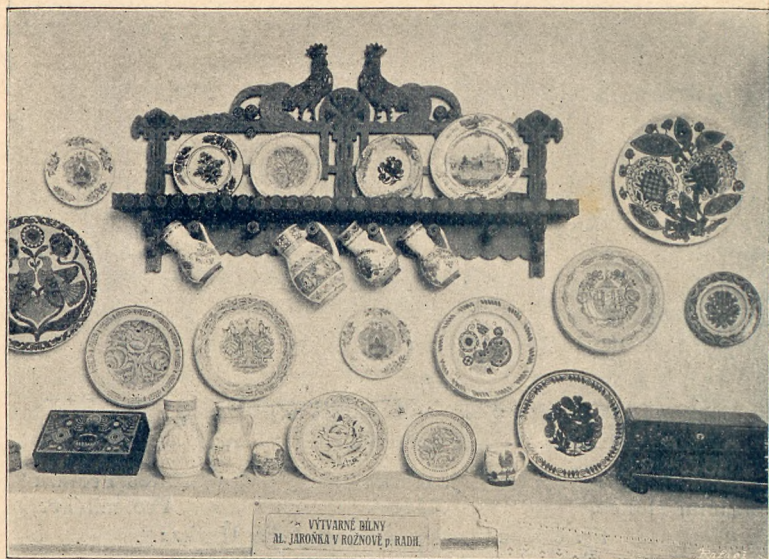
Fr. Úprka:
Janek.

Z VÝTVARNÝCH DÍLEN B. JAROŇKA V ROŽNOVĚ. (Z VÝSTAVY NA ŠTRAMBERKU.)

Z VÝTVARNÝCH DÍLEN B. JAROŇKA V ROŽNOVĚ

(Z VÝSTAVY NA ŠTRAMBERKU.)

Lev XIII. a Pius X.

(Příspěvek k diskusi o klerikalismu).

V době, v které náboženství ze soukromí vystupuje do života veřejného a různými formami dotýká se zákonodarství státního, zemského i zřízení obecního a konečně i celého ústrojí sociálního i společenského, nelze považovati náboženství za překonané stanovisko a nutno dobře si všimati všech konfesí i církevní politiky, která aktivně zasahuje do celého života veřejného a ohrožuje svými protichůdnými zájmy nejen kulturní rozvoj, ale i naše zákonodarství, základy státu i práva jednotlivých národů.

Nejvíce nebezpečnou je konfese katolická, poněvadž její hlasatelé a představitelé, opustivše základní principy svého účelu i poslání, hájí formu církevního zřízení a jich výsad, která jsou jim na úkor ostatních zřízení i celku přiznávana.

Jakmile těchto výsad zneužívají ve prospěch určité třídy, společnosti a dokonce — což je nejzrůdnější formou toho — ve prospěch politických stranníků a čerpají z toho i hospodářské výhody pro sebe — setkáváme se se společností, která je nebezpečnou mnohem více, než všechny jiné směry, které ohrožují dnešní pořádek.

Dnes místo apoštolování, církevní hodnostáři parlamentarismu, místo přesvědčování nutí, a to dokonce k politickému přesvědčení.

Dnes chtějí dostat do svých rukou parlamenty, učinit je katolickými a zřídit si z nich sv. inquisici.

Jaké je to křesťanství, které potřebuje zákonů světských! Buď je tam tolik pravdy, že nepotřebují zákonů, anebo není-li náboženství pravdivým, žádná většina v parlamentě jim nepomůže.

Dnešním představitelům katolického náboženství jedná se toliko o církve a nikoli o náboženství, o křesťanskou pravdu, o život mravný. Dnes nežádají, aby lidé žili v pokoji dle slov evangelia, nýbrž vyvolávají spory a rozvraty, aby lidstvo neprohlédlo.

A k tomu potřebují stát a vliv ve všem státním zřízení. Kdyby církve katolická byla křesťanstvím Kristovým, byla solí a světlem, nepotřebovala by státu. Ale udržet to, co dnes tak ostře církevní náčelníky a jich zřízence odlišuje od učení Kristova, k tomu potřebují moci v státě i nad státem, k tomu potřebují parlamentních většin.

Tento poměr v církevní politice, jímž schválena je zejména naše Morava takovou měrou, stal se zvláště patrným v celém světě za vladařství nynějšího papeže Pia X.

Není bez zajímavosti, srovnati jeho politiku s politikou jeho předchůdce Lva XIII. První tito dva papežové, zvoleni po prohlášení dogmatu o neomylnosti papežské, jsou si v principech i taktice úplně protichůdni. Co chtěl Lev XIII., to potírá Pius X.

Lev XIII. byl prozíravý politik i diplomat, rozuměl dobře, a tím, že s ní počítal a se jí přizpůsoboval, snažil se udržeti panství církevní.

Staré heslo katolické, chránit oltář a trůn, chtěl paralyzovati tím, že se snažil církve zdemokratisovati, když poznával, že přichází doba občanské rovnosti.

Lev XIII., chtěje vymaniti se z područí německých dynastií a církve katolickou odvésti od odvěkého jejího směru ochrany německých zájmů, snažil se spojití křesťanský západ s východem svou známou encyklikou »Grande munus«.

Lev XIII. předvídal obtíže, které církve katolickou očekávají ve Francii a ve Španělsku, a proto se smířil s tím, že republika francouzská není »z boží milosti« a ve Španělsku chtěl již jeho tajemník Rampola zavést reformu konkordátu ve smyslu, jak toho žádala vláda Canalejasova.

Snahy Lva XIII. ztrozkotaly se o pasivní resistenci jeho biskupů, kněží, řádů a klášterů. Zůstaly neprovedeny.

»Grande munus« zmařili němečtí biskupové z návodu Bismarkova a snahám jeho po demokratismu rozuměli církevní hodnostáři tak, že vyvolali křesťanský socialismus, jehož účelem není vyemancipovat práci z kapitálu, ale učiniti z něho spojence kapitálu proti demokratismu, učiniti z něho ochránce zájmů dynastií, šlechty, kapitálu, vojska, tříd vyšších, což bylo vždy credem církve katolické, již od Karla Velikého.

Nad Lva XIII. byli silnějšími klerikálové, kteří měli v rukou církev a kteří neomylného náměstka Petrova neposlechli. Za to v Piovi X. našli svého papeže. Pius X. zvolen byl Berlínem a Vídní, kteří mají v něm svého pontifex maxima pro svou politiku.

Ovládán španělskými klerikály, provozuje politiku, odpovídající touhám klerikálním po světovládě nad státy, národy, lidskými právy.

Proti snahám Lva XIII. po demokratisaci církevního zřízení vydává dekret o sesaditelnosti a přesaditelnosti farářů, aby všechny své pastýře měl v tuhé kázni a poslušnosti, vydává dekret k potírání modernismu, zabraňuje veškerému kněžstvu jakékoli přemýšlení a duševní práci, zavádí doktrinářskou a světu odcizenou výchovu mladého kněžstva.

V zahraniční politice nemá štěstí. Snaha po restituci práv papežských ve Francii vedla k rozluce církve od státu, ve Španělsku vítězil nad ním Canalejas v otázce konkordátu a hlavní opora politiky Pia X., kněžstvo španělské, nevzdělané, vykořisťující, požívající od státu velkých práv, aniž by se chtělo povolit pořádku, bylo přinuceno k prvnímu ústupu. Vatikán ustoupil, poněvadž by ztratil ještě více a svůj ústup kryl prohlášením, že nemá nic společného s bouřemi ve Španělsku, jím inscenovanými a našimi klerikály v »Našinci« tak pochvalovanými.

Neomylnost Pia X. citelnou ránu utrpěla encyklikou Borejskou proti protestantům, před níž rovněž musil ustoupit a odvolat, boje se duchů, jichž encyklikou vyvolal. Přirozeně, že celý svět se táže, kde je ta neomylnost, když ne v encyklice, kterou ex cathedra světa slavnostně oznámil.

Z neúspěchu Pia X. vidno, že dnes již v Evropě není půda pro násilnou papežskou politiku a že Evropa před panstvím římského papeže couvati již nebude. Co dovedl Lev XIII. vhodnou taktikou ubránit, to ztrácí Pius X. svým terrorem v domění moci i síly, které nemá.

Neúspěchů Pia X. v evropské politice prozatím necítíme však v Rakousku. Ba právě naopak. Veškerou pozornost i úsilí nyní věnuje Řím našemu Rakousku, Z Rakouska chtějí udělat katolickou zemi, jako byla za Ferdinanda II. Španělské katolictví přenášejí k nám. Rozhodující kruhy to vítají a přejí těmto snahám, poněvadž klerikálové jim vždy byli nápomocni k potlačování hnutí národnostních.

A nejúrodnější půda pro ně je na Moravě. Dovedně dovedou zde klerikálové využítovati památky Cyrillomethodějské. Klamnou

hru s ní provádějí, jako se všim. Poblížíme-li na otázku cyrillo-methodějskou toliko se stanoviska církevního, tedy dojdeme k úsudku, že dnešní klerikálové, zpívající "Dědictví otců zachovej nám pane", chtějí, aby Pán jim dědictví zachoval, ale sami ho zašantročili, dávajíce se do služeb Vichingovců a všech těch, kteří z dědictví cyrillo-methodějského vyhladili poslední stopu. Decentralisaci církve, kyriliku a vše to, co po stránce církevní by mohlo býti považováno za dědictví cyrillo-methodějské, dnešní církevníci znehodnocují. Působení Cyrilla a Methoda mělo však i poslání státní: vymaniti Velkou Moravu z moci a vlivu germanisační církevní organizace latinsko-německé.

V dalších stoletích převládla však opětně církev německo-latinská, vyhladila vše, co zavedli Cyrill a Method, zjedнала si vládu v našich zemích, podžírала po staletí kořeny našeho národního života, vládne dosud v našich konsistořích i seminářích a prostřednictvím klerikálů zasahuje zhoubně v náš národní vývoj i úsilí politické.

Je nutno našemu lidu ukázat, jakou hanebnou šalbu provádějí klerikálové s památkou cyrillo-methodějskou a vůbec dobře si promyslit, jakým způsobem proti klerikálům postupovat.

Dosavadní postup nebyl správný, poněvadž neměl výsledku a čím ostřeji se proti klerikálům postupovalo, tím větší pole klerikalismus zabíral. Bylo málo promyšlenosti, málo taktiky i výchovy v boji protiklerikálním.

Je pošetilým ku př. chtíti rázem vyvrátiti všechny zvyklosti náboženské, které srostly se životem i způsobem zaměstnání našeho lidu a spočívají v tradicích mnoha a mnoha generací.

Je zbytečno šířiti naprostou negaci náboženského cítění a nevěru tam, kde nejsou nejprimitivnější základy ostatního vědění a když otázku tu i představitelé protiklerikalismu nemají ještě bez pochybností a prohlašují se věřícími. (Masaryk, Svozil).

Často nepromyšlená výchova protiklerikální našeho prostého člověka, který je v pochybnostech, jen žene do tábora klerikálního, když se žádá od něho, co je nad dosah jeho chapatelnosti a často i nad dosah chapatelnosti toho, jenž ho poučuje.

Je nutno však přivádět náš lid k poznání, že je rozdíl mezi náboženstvím a církevní politikou, že náboženství s politikou v ničem nesouvisí, že kněží, zneužívající náboženského citu člověka k politické propagandě, odvádějí ho od víry a zlehčují mu ji. Stačí, když protiklerikální politikové omezí se pouze na podobnou taktiku, za to tím více studují otázku církevní a snažiti se budou ve svém úsilí politickém zameziti, aby jakákoli kon-

fese měla jakýkoli jiný vliv v životě a všech zařízeních, než který jí přísluší a odpovídá vlastnímu jejímu účelu.

Vypěstovati pak moderní pravdě odpovídající názor osvětový v našem lidu přísluší dlouholeté a dobře promyšlené práci osvětových svazů, vědeckých sdružení a pod. a nikdo nesmí se domnívati, že to vykoná běžná politická agitace, jak se to dnes provádí.

Sk.

Prof techn. Ant. Smrček:

Průplavy a regulace toků vodních na Moravě.

Velmi dobře zapsanou zemí u vídeňské vlády, zejména v ministerstvu financí, jest naše markrabství moravské. Vždyť též do nedávna odváděla bez odporu, jako kdyby se to rozumělo samo sebou, z velikých svých daní plné dvě třetiny, ba i více ku společným potřebám státním a k pozvednutí blahobytu jiných zemí rakouského soustátí, kdežto na krytí vlastních její potřeb jí stát velkomyslně vracel ani ne třetinu! Připomenuto budiž, že samotné království české, jež spolu s námi patří mezi země aktivní, nejpopatnější, dostává zpět asi polovici odvedených daní!

V obráceném pak poměru jeví se vliv zemí aktivních, Čech a zejména Moravy — na řízení záležitostí státních, vliv to nejen našim zemím, nýbrž i celému státu nanejvýš nepřirozený a škodlivý. Země pasivní, vydržované, zejména země alpské, ode dávna hýčkané, rozhodují o politice celého státu, rozhodují o našich vlastních potřebách hospodářských, kulturních a jazykových, ovšem že ve svůj prospěch, země vyssávané pak, na prvním místě opět naše Morava — odstrkovány jsou všude a ve všem.

Za naše peníze staví se jinde na příklad silnice státní a na státní útraty se vydržují, kdežto Morava zkrácena je o plných 1000 kilometrů takovýchto silnic a chce-li je míti, musí stavěti a vydržovati silnice nákladem vlastním. Samotné udržování okresních silnic na Moravě vyžaduje ročně přes 9 milionů korun, jež, bez pomoci státu, z vlastních kapes musí platit obyvatelstvo toho kterého okresu za příspěvku země! Na 100 korun berní poplatnosti připadá ze státní dotace na udržování silnic pro

Halič 2'63 K, pro Štýrsko 2'49 K, pro Čechy 1'31 K, pro Moravu však pouze 0'64 korun!

Podobně jeví se nepříznivě příspěvek státu na železnice moravské, jež sice naší zemí různými směry jsou vedeny — avšak bez ohledu na její potřeby, neboť při jich stavbě a sestavování jízdního řádu, jakož i tarifů, pamatováno bylo především na potřebu Vídně! O subvence státní pro každou místní dráhu na Moravě musíme se neustále doprošovati, kdežto jinde, zejména opět v Alpách, staví stát nejen hlavní, nýbrž i četné místní dráhy na svůj náklad, bez příspěvku země a interessentů a nese celý deficit jejich rok co rok se opětující!

Nejvíce zanedbáno jest však na Moravě hospodářství vodní.

Nemáme ani jediného kilometru vodních cest, po nichž by větší lodě projížděti mohly, naše řeky a potoky musíme opravovati nákladem země a pobřežníků s poměrně nepatrným příspěvkem státním.

Až do nedávna trpěl stát, aby se kácely a hubily lesy, rybníky rušily a železničními stavbami následkem nedostatečných propustí aneb nemístným vedením trasy způsobovaly větší, ba katastrofální povodně, jak jsme toho byli svědky na př. letos dne 6. září v Kunovicích blíž Uh. Hradiště.

Jinde za to vydržuje a upravuje stát přechetné řeky svým nákladem, na př. Vltavu a Labe v Čechách, přechetné řeky v Haliči, Bukovině, zejména pak v Alpách.

I Morava dávno měla trvati na tom, aby nákladem státu upraveny a udržovány byly aspoň ony řeky, po nichž kdysi se plavba menších lodí a vorů čili pltí konala aneb konati by se mohla, kdyby přiměřeně upraveny byly. Jest to hlavně řeka Morava od Moravičan po zemské hranice u Lanžhota, Bečva, Dyje se Švarcavou a Jihlavou, Odra a Ostravice.

O kolik milionů Morava jen z fondu na regulování řek během řady let zkrácena byla, vidno ze státního rozpočtu na rok 1910, jemuž podobny jsou rozpočty z let dřívějších:

Celkem rozpočteno jest na vodní stavby K 12,090.730
Z toho připadá na:

Halič	„	4,119.790
Čechy	„	2,797.014
Horní Rakousy	„	1,849.936
Tyroly a Vorarlberg	„	1,097.380
a tak dále.		

Na Moravu pak pouze	„	17.500 (!)
-------------------------------	---	------------

Kdyby se dle poplatnosti rozdělovalo, tož by připadlo na úpravu moravských toků vodních z fondu ministerstva veřejných nejméně 1 milion korun ročně.

Z melioračního fondu taktěž — na úkor zemědělské Moravy, podělovány jsou bohatě země jiné, zejména opětně země alpské.

Tak na příklad roku 1907

	vydáno K	rozpočteno K
Horní Rakousy	255.251	251.107
Štýrsko	261.900	239.083
Tyroly	335.673	359.870
Čechy	705.230	765.581
Halič	914.425	1,088.607
Bukovina	126.370	78.169
Dalmacie	222.170	138.250
a tak dále.		
Morava pak jen	154.087	436.336

Co se jiným zemím přidalo — ubráno bylo Moravě a sice, jak vidno z tohoto sestavení — ubrány Moravě celé dvě třetiny rozpočteného obnosu!

Ještě hůře pochodila Morava při rozdělení fondu melioračního na nové podniky meliorační. Tak na příklad v roce 1907 připadlo na:

	vydáno K	rozvrženo K
Dolní Rakousy	169.028	191.209
Solnohrady	40.800	115,846
a tak dále.		
Moravu	—	177.775

Moravě tedy nebylo přikázáno ani halěře, ač meliorace její pozemků je nanejvýš nutna.

Ze zvýšeného melioračního fondu osmi milionů korun měl by dle spravedlivého klíče připadati na Moravu podíl nejméně 14·9 proc., t. j. 1,192.000 korun ročně!

Vždyť jest na Moravě třeba ještě meliorovati 4298 km² půdy. Za posledních dvacet let bylo u nás provedeno pouze 102 km² meliorací. Kdyby mělo se postupovati jako dosud, tož by bylo třeba 260 let, aby se provedly nejnnutnější meliorace na Moravě!

Obrovské jsou sumy, o něž ochuzována je Morava, jelikož při rozdělování subvencí nerozhoduje spravedlivý poměr a potřeba — nýbrž libovůle vlády, stranící k naší škodě některým zhýčkaným zemím, zejména alpským!

Připomenuto budiž, že n. p. výnos luk z jednoho hektaru jest	
v Čechách průměrně	26 q
se zařízení povodňovacím	50—80 q
dto. s umělým hnojivem až	200 q

A dále připomenuto budiž, že z nového melioračního fondu dostávají státního příspěvku meliorační podniky v Alpách 50 proc., v Haliči 40 proc., na Moravě pak jen 20—30 proc. a konečně — že na dlouhou řadu let napřed zatížen jest a zatěžuje se fond meliorační ve prospěch zemí alpských — takže na Čechy a zejména na Moravu pak jen velmi nepatrné zbytečky rozdělití možno.

Neméně utěšený jest pro nás na Moravě způsob, jakým bylo postaráno o hrazení bystřin a zalesňování.

Dle úředního sestavení věnováno bylo k tomu účelu z prostředků státních v letech 1884—1903 celkem . . K 25,830.000

Z toho připadlo:

na alpské země okrouhle	K 20,000.000
na Čechy	K 1,782.000
na Halič	K 1,710.000
na Slezsko	K 404.000
a na Moravu pouze	K 389.000

Což tedy divu, když při takovémto věru že více než mačeském odstrkování a zanedbávání Moravy neupravené naše toky vodní působí rok co rok obrovské spousty a škody na pozemcích, na komunikacích, na budovách, ba že i lidské životy přichází na zmar, když ani nepřiblížíme k větším ještě škodám v ohledu zdravotním, o nichž statistických dat se nám vůbec nedostává.

A přece voda jest a byla všude vzácným darem přírodním a požehnáním tomu, kdo jí využití dovede a kdo řídí běh její tak, aby pozemky kdy toho jest třeba zavlažovala, hybné síly, aby dodávala průmyslu a zemědělství — místo aby břehy trhala a úrodná pole štěrkem a bahnem zanášela!

Nepřízní vlad rakouských a snad také netečnosti vlastní není na Moravě dosud organisována ani návěstní služba aspoň v době povodní, tak že nemožno zpravidla v čas vykonati potřebných ochranných opatření proti velkým vodám a tím škodu zmírniti.

(Pokračování).

E. Sokol:

Trpké mládí.

Z tetiných vzpomínek.

I.

Byli jsme chudi z počátku a bylo nás mnoho: osm dětí jako schodků za sebou. I byl náš život jediná zápřež práce. Děli velcí, malí. Otec sedal do noci v dílně a nepromarnil chvilky. Ještě že měl co dělat. Byl dobrý pracovník, šel pro lepší v dalekém okolí; měl tehdy čtyři tovaryše, tolik bylo díla. Matka pak měla obšatu a obživu tolika krků; prala a uklízela, vařila a šila, dobytek a drůbež obstarávala. Jakýž div, že jak jsme dorůstali, museli jsme přiložit ručky; a kdyby jen polénko přeložit s místa na místo, jen zahálet se nesmělo.

Nejtíž jsem měla já. Byla jsem po bratrovi nejstarší, i musela jsem zastávat matku aspoň při dětech. Všecky jsem odnošila; tahala jsem je od pěti let, lámala jsem se pod nimi, ale nebylo zbytí. Hry pro mne nebylo, volnosti nebylo, ba i spánku bylo málo, protože sotva jsem je uložila, musela jsem na ně opratí.

Dnes se příliš nedivím. Rodina byla v plném rozrůstání a v nejlepší síle. Nejen nás, ale i majetku přibývalo, a otec, přirozeně tvrdý a houževnatý, vytušil, že teď, právě teď musí založit budoucnost. Neměl s námi slitování. »K čemu budete?« — říkával. — »Pracovat a pracovat, dít musíte do smrti; zvykejte a uče se. Lepšího vás nečeká«. Děla jsem. Ale líto mi bylo, když jsem vídala kamarádky na kopci hrát, skotačit a výskat, a sama jsem musela vláčet kluka, těžkého jako cent, tišit jej, aby tatínek neslyšel vřískotu. Oh, líto mi bývalo, a plakávala jsem do únavy; byla jsem příliš citlivá. Mohla-li jsem ho uspat, položit na trávník, prohnat se vzhůru, dolů, potom kvítí mu natrhat a navít čepičku, několik písniček pozpívat nebo několik snů zapříst do nebeského modra, byla jsem na vrch šťastna.

Starší bratr byl nadaný a pilný, i bylo po dlouhém váhání a po mnohých farářových domluvách určeno, že půjde studovat. Chodil zatím na faru do hodin, aby se naučil německy, ale farář učil víc, učil jako ve škole všemu, jako by mu dělalo radost rozhovořovat se o všem možném, k čemu mu dědina příležitost odpírala.

Po mnohém a mnohém prošení svolil otec v slabé chvílce, abych směla chodit do hodin také. Nepřál duševní práci, počesňoval ji. Sám kdysi se vyučil po staru učitelem, jeden rok

i mládencoval, ale vida před sebou nouzi s bídou, pověsil housle na hřebík a vrátil se na ševcovinu. Snad proto neměl učení rád, že je opustil. Tím radši jsem je měla já. Hnala jsem se do něho jako do ostatní práce, a poddávalo se mi hravě, takže jsem překvapovala faráře, zahanbovala hochy a vyvolávala pochvalné poznámky i obdiv. Tehdy poprvé jsem pocítovala podivné opojení. Opakovala jsem si chválu — nikdy jsem jí doma nepoznala — mazlila se se slovy a hlavu jsem měla plnou závratí. To bylo krásné. A spojilo se s žízní po vědění, po duševní práci, takže jsem žila chvíle učení jako ve vytržení.

Ani když bratr odjel na studie, nepřestala jsem chodit na faru, naopak, tím horlivěji jsem se přičiňovala. Psala jsem mu, aby mi ničeho nesmlčel, co ve škole dělají, že se chci všemu naučit s ním. Když pak přijel, zkoušela jsem jej i sebe, hltala jsem potají jeho knihy, a když postupoval, rostl a začal myslet o cílech, které mu byly předurčeny, vmýšlela jsem se v ně také.

Měl býti knězem. Jak jinak, za jiných podmínek by se byl nikdy na školy nedostal, jen tvrdá zbožnost otcova mohla být za něho přimluvčím u tvrdé nepřítzňe k zahálce rukou. Tehdy mu bylo vhod; byl ideální hoch a vrcholem touhy mu bylo, aby se mohl obětovat lidem. I myslil, jak brzo dostane kdesi faru, takovou malou, v zahrádce přisedlou jak ta naše dolanská, jak bude z ní pracovat pro lid, roznášet mezi ně lásku a pomoc, světlo moudrého slova a jak bude jeho dědina nejšťastnější z dědin.

Ani na mne nezapomínal. Byla jsem mu nejlepším kamarádem, a tak si nedovedl tehdy představit život beze mne. Byla jsem s ním na jeho faře, spolu jsme pracovali, spolu se dívali, jak se naší práci daří.

Tehdy má žízeň po vzdělání byla přímo neukojná. Musel mi donášet knihy, a já jsem je četla po nocích. Ve dne nebylo kdy, a ani bych si nebyla troufala, tak jsem znala tatínka. Ani mamince jsem se nesvětila, třeba byla k nám dobrá jak ta hlína v poli k svému semeni. Hádala také, že nás čeká jen dřina, i varovala, abychom nevzhlíželi výš, že sklamaní pak hrozně trpce bolí. Měla pravdu. Měla. Ale co mi tenkrát byly takové úvahy! Chtěla jsem a musela jsem se učit, i vstávala jsem v kuchyni, když všecko utichlo a pracovala do půl noci i déle, abych hodně překvapila bratra, až zas přijede na svátky. Bála jsem se, abych se mu nevzdálila, aby nepocítil mezery mezi mnou a sebou, která by mohla i nejmenší čárečku v plánech našich změnit.

Docházel mi čtrnáctý rok. Škola už mi dávno nedávala ničeho, pan farář říkal, že vím krom té bohoslužby víc než on, a já jsem stála bezradna před záhadou, co bude teď. Tušila jsem, že mne zapřáhnou doma do práce od rána do noci a že už ani škola ani fara mi nebudou záchranou na několik hodin.

I vymyslela jsem, že padnu před otcem na kolena a budu tak dlouho prosit, až mne pustí do Brna, do nějaké vyšší školy, o níž jsem ovšem nejmenší potuchy neměla. Maminku jsem získala napřed.

Podivila jsem se až, jak lehce to u otce potom šlo. Myslím jsem mu padla do noty a byl rád, že sama vyvolávám, co by mi jinak musel nabídnout; mohl aspoň přidat kupní podmínku.

— Dobrá — povídá — půjdeš tedy do Brna, do kláštera. Naučíš se ruční práci krom toho ostatního. Hlavně práci, rozumíš? Ale to ti povídám: potom si odpracuješ, co na tebe vynaložím; do krejcaru, a ještě přidáš za to, že tě tam pustím. Bývat budeš u tety; zadarmo ne, to se ví; kde pak by nám kdo z bohaté přízně něco udělal. Tak hleď, ať je ti to k užítku.

Vyskočila jsem, abych mu ruce zlíbala. Všecko mi bylo jedno, jen když dovolil, že se smím ještě učit.

Schladil mne.

Ty prý si myslíš, že budeš ležet v knížkách, jak vidím. To ne, to je pro jiné; pro nás jen jsou ruce, pamatuj si. Ať rozmyslí si, co jsem řekl. Kdyby nemělo být po mém, tak tě tam nepustím, milá brachu.

Příchýlila jsem hlavu, políbila ruku docela potichu a slíbila jsem všecko. Radost jsem si nechala pod kůlnu, kde mne nemohl vidět, jak jsem se roztančila a ticho, tichoučko rozesmála, až mi slzy z očí vytryskly.

Ty prázdniny jsem byla jako v nebi. Nic jsem si z práce nedělala, mohli jí po mně chtít sebe víc, všecko jsem popravila a ještě mi zbyla chvilka pro bratra a pro hovory o budoucnosti. To že jsem se na ni bezměrně těšila.

Nemá prý se člověk tuze těšit; osud nerad splňuje, co se po něm příliš úsilně žádá. Ba nerad.

Přišla jsem do Brna k tetě a k Voršilkám. Ani tu ani tam nebylo hezky. Teta bydlela na Křenové, ve svém starém továrenském domě ve dvoře; dvůr byl černý a páchl silně kovářem a tříslem. A Voršilky v Orelské ulici, ponurý klášter takový — stokrát milejší mi byla naše malá nízká škola; aspoň zprvu, než jsem přivykla. A také čemu jsme se tam učily!

Dávno jsem vše znala, ba i víc, a německy jsem mluvila čistěji, knižním slohem, ne brněnským pouličním, tak že mne mater Augusta všem dávala za vzor. Nebylo se hrubě čemu učit, i vrhla jsem se na ruční práce a na to, co mi bratr soukromě dával. Denně jsme se sešli aspoň na chvílku, abychom si posteskli, potěšili se, něco začali, co doma jsme rozprávěli. On měl v semináři hlad, já u tety také! Jemu škola nestačovala, mně rovněž ne, já jsem však měla aspoň tu výhodu, že jsem si mohla pozdě večer a v noci probdět jako doma, a on ne.

Bydlela jsem s Elsou, tetiným mazlem a vrtohlavým ďáblem. Opatrovat děti bylo mi již souzeno. Musela jsem ji oblékat, do školy vodit, učit, ukládat všecko; byla jedináček, ale natýrala se mne víc než šest mých mladších doma. Zlá byla, zlomyslná, zpovýkaná a uměla vynalézat, čím mne potrápí, pokořit. Vstávat nikdy nechťela, dokud jsem se nerozplakala; plakala jsem, protože jsem ji musela napřed zavést u pak utíkat do své školy, kde jsem se k smrti styděla přiznat, proč přicházím pozdě. Někdy seděla na posteli, nohy přikrčeny, a že se obut nedá a nedá. Chytla-li jsem ji nohu, kopla mne nemilosrdně a ještě žalovala, že jí nohu lámu. Uložila-li jsem ji, strachem jsem trnula, aby jí nenapadlo sednout a chtít po mně pohádku. Všecky jsem jí povykládala, a chtěla nové a nové, a někdy nechťela poslouchat po druhé. Už jsem blabolívala nesouvislé nesmysly, ale nesměla jsem ustat, sice se dala do zlostného řevu a neustala, dokud někoho nepřivolala, kdo by mi vylál, že v hlouposti nevyhovím, jen abych pozlobila. Po cestě se mnou nikdy nešla. Styděla se za mne, chuději oblečenou, velkou a nevzhlednou. A když vypátrala, že musím její šaty čistit, schválně běhala největším blátem, skákala do kalužin, aby se hodně postříkala. Oh, ta uměla vymýšlet.

A přece jsem byla ráda, že jsem v Brně. Ruční práce mne těšily a uměla jsem v krátkce ty nejumělejší, takže mi teta pomalu přidávala a nakládala víc než škola. Nikdy se neptala: chceš, nechceš, můžeš, nemůžeš? Ukládali prostě. I musela jsem v noci nastavovat, abych své i bratrovy úkoly zmožila. Učili jsme se polsky a francouzsky. A naučila-li jsem se, že se mnou byl spokojen, byla jsem šťastna, na vše ostatní jsem zapomínala.

A ještě jeden člověk mne měl trochu rád. Neměl sice pokdy zabývat se mnou, protože celé dny trávil v továrně a večer odcházival do hospody, ale přece se občas zastavil, promluvil, pohladil a dovedla-li jsem mu něco pěkného, nového ze svých soukromých prací říci, usmál se a dal čtyrák. Čtyrák bylo bo-

hatství, mohla jsem mít zaň všelicos, ale dávala jsem všechny bratrovi; vidělat jsem, jak je lačen chleba. Rostl tehdy nejvíc a byl kost a kůže. Neděkoval, ale v očích jsem mu četla takovou radost, když v nejbližším krámě kupoval černý láblik, že bych mu byla chtěla denně přinášet; ale bývalo tři, čtyři dni. Sama jsem hlad zapřela, jen aby měl víc a hladověla jsem hodně. Když mi však bylo nejhůř, když se mi někdy žaludek bolestí svíral, odhodlala jsem se k pomoci, k níž jsem jindy odvahy neměla. Služky skládaly večer nedojedky a zbytky do komůrky, aby je ráno daly mlékačce pro psa. Tam jsem se vplížila potichu a vybrala několik soust. Brr, dodnes je mi zle při pomyslení. Bylo tam švábů bezpočtu, a viděla jsem, jak prchají od misek, když jsem vešla se světlem. Ale tehdy jsem neuvažovala. Bylo mi vždycky, že musím umřít, nepolknu-li několik kousků.

Mater Augusta se mne hrozívala, jak jsem vyhublá a špatná, ale nedbala jsem. Ve dne jsem ostatně ničeho nepozorovala, ve dne jsem jen dychtila něco pochytit, něčemu se přiučít.

Před všemi svatými jsem pozorovala na sobě skleslost a únavu. I hladu jsem pozbyla, ba ani dušičkového jídáše jsem se nedotekla. Ale na hřbitov jsem přece se šla podívat se služkou, protože ulehnout, když přijela teta z Dolan, zdálo se mi ne- možno.

Podivný byl hřbitov. Staré, zpola bezlisté byly stromy černé jako mraky. Pod nimi hořela světla, tisíce hvězd, ale jak jsem se na kterou zadívala, vzrostla a změnila se v slunce; kol něho se dělala kola, rostla, splývala se sousedními, až najednou byla přede mnou hořící stěna, z níž šel na mne strašný žár.

Odvracela jsem oči vzhůru do mraků, ale měnily se v bal- vany, jež se třásly, a mne mrazilo strachem, že se sřítí na mne.

Āni dýchat jsem nemohla. Ze světél valil se dým jako z pochodní, nemohl nahoru, tísnil se pod stromy, čpěl a dusil. Uvolňovala jsem stále límeček, ale nebylo pomoci.

Ā jen jsem se bála, abych neztratila Mařku, neboť bych musila zahynout na tom hrozně krásném moři — hřbitově, kde se o mne otíraly stíny se sinavými kruhy místo tváří, cloumaly mnou a požduchovaly.

Jeden z nich jsem přece poznala, když na mne promluvil. Byl to kupec z Křenové, jenž měl ženu z Dolan a u něhož jsem se občas stavovala.

Vy podivně vypadáte, Maryčko — povídá mi — nejste nemocna?

(Pokračování).

Vojna.

Osmá kniha »Našich« Jos. Holečka. — Pokračování z lonského ročníku.

II.

Starý Bouda.

Farář vykročil, aby svému hosti ukázal Chelčice. S jedné strany šel on, s druhé Uhlík, mezi nimi host.

Schylovalo se k večeru. Od západu vanul lesní dech Šumavy, vlažný a teplý. Bylo klidno a ospalo. Domkáři a výměnkáři vodili na provaze domů kravky, sytě napasené na tučné trávě mezí, na níž tehdy majitelé přilehlých rolí nároků si nečinili, zůstávajíce ji po starodávném zvyku chudým obce. Pasáčky přiháněly z drah štěbetavá hejna vyrůstajících ze žlutého puchu housat. Bosé ženské svážely na trakařích čerstvě nažatou travu. Z komínů začal vystupovati kouř a vsí se rozlinul příjemně čpavý, pryskyřný jeho zápach.

Všecko dychtivě pozoruje, aby mu nic neušlo, a v pravo v levo se obraceje, řekl Jan Semerák: »To je tedy rodiště a působiště slavného národního filosofa Petra Chelčického!«

Farář teprve nyní si vzpomněl, jaký jest účel příchodu hostova. Ano, ano, hned jak přišel, výslovně oznámil, že chce zkoumati na místě, v Chelčicích, jaké stopy tu zůstavilo učení Petra Chelčického a jaká pamět se o něm zachovala v podání potomků.

»Zde musí býti zvláštní, originalný lid«, unášel se Jan Semerák. »Není jinak možno. Potomci Petra Chelčického! Ejhle, ty prosté, tiché, dumavé domy a chaloupky! Vnější mají střízlivý a bezokrásný, ale čistý. Zdaž již to neukazuje na české bratrství? Byl bych zde očekával nějaké přísné a vážné linie i tvary. Jich nevidím, ale nevádí; tyto charakterné rysy zajisté spíše se najdou v povaze, než v zevnějším jejich obydlí. Není-liž pravda, pane faráři?«

»Není«, farář odpověděl rychle, zmateně a rozpačitě. Co jen ti učenci nosí v hlavách! A když se mu do hlavy něco vkoření, nedobudeš toho z ní a nevyvrátíš, nevykořeníš, hlavu-li nerozbiješ. »Co pořád má?« horšil se v duchu, »zdaliž jsem mu nepravil, že tu všecko jest obyčejné, katolické? Spravedlivě jsem to řekl, ale on vede svou a vede!«

Nač farář u sebe žehral, vlastně byla obava, že host bude z něho dobývat učenost a rozumy. Sáhl si do kapsy pro pikslu a již chtěl, aby hovor jinam obrátil, hostu učiniti nabídnutí:

»Pane professore, šnupeček«, když oči jeho spatřily starého Boudu. Starý Bouda se mu ukázal jako bezpečné útočiště.

»Āj, tamhle jde starý Bouda! Již jsem se vám o něm zmínil, pane bratře, pravda? To je ten, s kterým skoro každého večera na faře beseduji, dozorce zdejší počátečné školy. Ví-li se v lidu něco o Petru Chelčickém, ví to i on a vám ochotně poví, neboť není na slovo skoupý. Já s ním, upřímně řečeno, nikdy o Petru Chelčickém nemluvil, mám jiné starosti«.

Po cestě, vedoucí středem obce, protějším směrem přicházel starý Bouda, výměnkář a dozorce školy. Jako druzí výměnkáři, i on v tu podvečerní dobu přiváděl si z pastvy na provaze krávu, a nejen krávu, nýbrž i jalovici. Byl to vysoký, statný stařec, kterému se již asi půl tuctu let převalilo přes kopu. Postava dosud byla přímá, tělo plné, oči hleděly do světa jaře, a troufale. Čistě oholená tvář skládala se v ten způsob, jaký vidáme na fysiognomiích katolických biskupů. Byla stařecky bílá a jemná, pozdálčí vrásky nebyly na ní ani znatelné. Tenké rty byly malinko nakřiveny, jako ironicky a uštěpačně. Oblečen byl po starosvětsku: v žluté koženky, bílé vlněné punčochy, škorně na čemínky; v tmavozelenou vestu po bradu, zapnutou na pleskaté knoflíčky z jakéhosi bílého kovu; stejné, ale větší knoflíky hustě byly našity na krátké, nezapnuté kazajce; hlavu kryl starý, nízký kastrol z hrubé plsti, někdy černý, nyní silně do šediva. Levou držel provaz, v pravé nesl knihu.

Starý Bouda viděl proti sobě přicházeti faráře a Uhlíka, právě když se zastavil před svojí chaloupkou. Zdaleka smekl a obnažil velikou, lysou, pravidelně kulatou lebku, s níž jenom úzký pruh šedých vlasů splýval na límec kazajky, jakoby to bylo dlouhé, stříbrné třepení. Zvědavě zkoumal, kdo je ten starý kněz, který kráčí mezi farářem a Uhlíkem. Vida neznámého, tím zvědavější byl.

»Babičko!« zavolal starý Bouda do chaloupky.

»Hned, dědečku, hned!« bylo slyšeti z chaloupky ochotný, jasný a zvučný ženský hlas.

Okénkem na zápraží, zarostlém bazalkou, muškátem, fuxíí a pismem, prostrčila se kulatá, červená tvář starší, ale ještě nikoli staré ženy.

»Āch pro Pána!« zvolala babička, jakmile zočila přicházející k dědečkovi trojici.

»Āle babičko!« volal dědeček opět. »Vyběhni pak a odveď si krávy!«

»Hned, dědečku, hned, jen co na sebe něco hodím, vždyť já jsem jen tak!«

Dědeček zatím se postavil mezi krávu a jalovici, obrátiv je k sobě hlavami. Kráva byla matka, jalovice dcera. Obě byly drobné, pěkně složené plavky. Srst krávy byla do běla, jalovice do červena. Nevelké rohy kráviny vinuly se nad hlavu pravidelnými oblouky, nedorostlé jalovičiny teprve hledaly tento tvar. Matka i dcera pohlížely na svého starého hospodáře mírně a důvěřivě. Oči kráviny byly mdlejší, jakoby mnohé starosti a zkušenosti lesk jejich byly přitlumily; ale jalovičiny byly jasné, a při ženské krotkosti jaré, ještě žádná starost, žádná trpká světa zkušenost lesku neubrala černým jejich jablíčkům. Starý hospodář knížku do kazajky zastrčiv, levou rukou vískal po korunce krávu, druhou jalovici. Kráva, jakoby mazlením vděčně dojata, hlavu níže svésila, a jalovice lapala mu po ruce širokým jazykem, jakoby ji chtěla políbit. Tak se starý hospodář domníval jim rozuměti. I přitáhl je za rohy k sobě, objal jejich krky a čekal, až babička krávy odvede a pání od fary dojdou.

Babička se přihnala o znaménko dřívě. Vyřítla se z dveří chaloupky, strkajíc před sebou slabé a bledé, na nohu napadající děvče, jež neslo v náruči cosi jako pannu.

Farář popotáhl Jana Semeráka za loket a očima mu dal znamení, aby si děvčete všiml.

»To jest ona«, pošeptal mu, »vnučka starého Boudy, jak jsem vám povídal«.

Vnučka starého Boudy již zmizela v stodůlce, již byl dvoreček v zadu uzavřen. A babička se řítla před chaloupku, aby od dědečka přijala krávy. Zajisté o čtvrtstoletí byla mladší svého muže. Všecko na ní bylo červené a baňaté. Červená a baňatá byla holá lýtka, červená a baňatá byla krátká šerková sukně, baňatá byla hrud', červeným, do zadu svázaným šátkem zabařená, červené a baňaté byly tváře, báni se podobala hlava, červeným šátkem na babku ovázaná. I krátké rukávy košile byly naduty v bání, ale ty již nebyly červené, nýbrž bílé jako sníh. Černé jako smola byly vlasy, přilíznuté na skráně, černé byly veliké oči, černá byla široká a hustá obočí.

Babička se rozehnala kněžím po ruce, Janu Semerákovi, jakožto staršímu nejdříve. Semerák odvykl této úctě a nebyl na ni připraven. Utrhoval ruku, ale již bylo pozdě. Za to farář přijal políbení ruky jako náležitý doplněk pozdravu. Křesfanské pozdravení vyplynulo z úst babiččiných tichounce, skromně a plaše. Docela se to nesrovnávalo s jejím zevnějškem.

„Pane dozorce nad školou“, počal farář, když došli starého Boudy, „představuji vám vzácného Chelčicům hosta, veledůstojného pana profesora Františka Hrona, kněze řádu Piaristů.“

Starý Bouda zdvořile smekl, ale nezdvořile řekl: „Což škodí, což škodí“, a přátelsky podával Janu Semerákovi ruku. Jiní v podobných případech říkali: „Ach těší mne, velice mne těší!“ a starý Bouda vždycky: „Což škodí, což škodí“. Před půl stoletím jako chlapec byl otcem poslán na fiřpon. Francouzi, či jak on říkal „Napolion“ ho zajal. Zajat byl ještě s mnohými vojáky i příprěžníky. Napolion obcházel řady zajatců. Všichni se strachem třásli, vojáci salutovali, příprěžníci poníženě čepice žmolili, jen starý Bouda, tehdy ještě mladý, hlavy neobnažil a šije neschýlil. Napolion prudce přistoupil k němu a otázal se: „Víš, kdo jsem?“ — „Nevím“, Bouda odpověděl, ačkoli věděl. — „Jsem Napolion!“ vzkřikl hrozný muž pyšně a hněvivě. A Bouda na to jakoby se nechumelilo: „Což škodí, což škodí!“ Napolionovi to ztlumočili a hrozný muž upřímně se zasmál. Bouda si tuto odpověď obvykl, když s ní tak dobře pochodil. Fiřponoval Francouzům a po nějakém čase naskytla se možnost uprchnouti do rakouského ležení. Uprchl, ale sám: vůz a koně nechal Francouzům. Tehdy se mnoho mluvilo o vlasti, úředníci i kněží byli samá vlast a Bouda si pomyslíl: Koně nechám nepříteli, sebe zachráním vlasti. Nadál se, že bude aspoň pochválen, ne-li odměněn. „Ty jsi přeběhl!“ obořil se rakouský důstojník, ku kterému ho dovedli. — „Nu ano, přeběhl“, přisvědčil Bouda myslé, že se otázka týká jeho útěku od Francouzů. — „S tebou bude zle!“ zahřměl důstojník. „Kdybys byl stavu vojenského, zastřelili bychom tě, ale že jsi sedlák, budeš pověšen. Kde máš koně?“ — „Nechal jsem je Francouzům a v nebezpečí života jsem přeběhl ku svým vlastencům“. — „Za to je šibenice jistá“, řekli mu. — Bouda se z té věci nikterak neradoval, ale že neměl nikoho, kdo by se ho zastal, a ani se nemohl do dlouhých výkladů pouštět, nerozuměje jazyku vojenskému, který se kolem něho rozléhal, pomyslíl si: „Což škodí, což škodí!“ I dovedli ho k vysokému generálovi, jenž se ho vyptával česky, ač velmi lámaně, kdo jest a jaké byly jeho příhody. Bouda všechno spravedlivě vypověděl, vysoký generál uznal ho za nevinnu a oznámil mu to. — „Což škodí, což škodí“, Bouda na to. — „I to se podívejme!“ zvolal vysoký generál, „podívejme se na hrdinu, kterému je smrt jako život, a život jako smrt!“ a prohlásil se Boudovi co je zač, a že je z jeho nejbližšího sousedství. Byl to děd nynějšího knížete Egona. „Nu, což škodí,

což škodí«, řekl Bouda. Ta odpověď se dědu knížete Egona líbila, dal Boudovi ze své kapsy odměnu, na níž on myslel, že má nárok, a odměna byla tak velká, že mu nahradila ztrátu koní i vozu. — »A shledáme-li se spolu ve zdraví doma«, pravil děd knížete Egona na rozloučenou, »přihlas mi se, Boudo, to ti povídám!« (Tak to Bouda vypravovával).

Bylo po vojně. Děd knížete Egona se vrátil na své statky. Vzpomněl si na Boudu. Bouda o svých příhodách z fiřponování doma mlčival, když viděl, že mu nedávají víry, a skoro sám už jich zapomínal. A tu přijel kníže koňmo na chelčickou robotu a tázal se: »Kde je Bouda? Který je Bouda?« Dráb skočil po Boudovi a chopil ho za límec: »Což nevíš, hlupáku, že se kníže pán po tobě ptají? Ty jich nahrabeš!« Tehdy bývalo vždycky špatným znamením, ptala-li se vrchnost po sedlákovi: buď naň do- slechla, co se nepatřilo, a chtěla ho potrestat, anebo si ho vy- hledala k nové jakési službě robotě. — »Což škodí, což škodí«, řekl Bouda, nevymykaje se drábovi. Kníže přijel k nim a obli- čej mu hněvem sršel. Tohle bude pěkná nadělná! myslil si Bouda, vida knížete takového. Ale kníže se nehněval na Boudu, nýbrž na drába, šlehl jej do ruky a rozkřikl se: »Kdo ti to po- ručil?« A Boudovi oznámil, že mu jako svému známému z vojny daruje polovic roboty. (Byl už Bouda sám hospodářem). — »Což škodí, což škodí«, Bouda na to, škrabaje se za uchem. Kníže se zamračil: »A co pořád dáváš jednu odpověď? Myslíš, když tě spasila jednou, že ti bude pomáhati vždy? Nic neopa- kovat, pamatuj si! Co jsi chtěl těmi slovy říci?« — »I nic, ja- snosti, než tolik: když mi jasný pán jen ústně oznámiti ráčí, že se mi robota zmenšuje, ví-li také, že to dobrodiní nebude mít delšího trvání měsíce?« — »Proč?« — »Nebude-li mi to dáno do knih, úředníci jasného pána do měsíce nařídí, že s mou robotou bude, jak to bývalo«. — »Chytrý jsi! Dobrá, dá se ti to do knih«. Úředníci, vidouce, kterak Bouda s knížetem si troufá mluvit, dostali strach, že by jim svou otevřeností mnoho mohl škoditi a proto s ním od té doby byli zadobře a nežádali od něho ani té roboty, kterou ještě byl povinen. Tak zůstalo i za otce knížete Egona. Kdy ještě druhé sousedy na zámku pro kratochvíli starého knížete posazovali na osly, Bouda se těšil úplně osobní svobodě a mlčky mu přiznáno právo osobní ne- dotknutelnosti.

Když Bouda těmi slovy tak dobře pořídil, nechal si je a užíval jich rozmanitým způsobem. Jimi se projevovala jeho filosofie i humor.

»Což škodí, což škodí«, opakoval pozoruje, že se přichozí kněz nad podivným přivítáním neježil. Co to? pomyslí si Jan Semerák; on něco ví nebo tuší? Ale hned se opanoval a řekl starému Boudovi, aby s ním začal rozprávku o něčem jemu blízkém a milém.

»Pěkné máte krávy. Jaké je to plemeno?«

Starý Bouda se rozhoroval: »Jaké plemeno? Staročeské. A to je plemeno pěkné a užitečné, není lepšího. Kráva je drobná, velmi úhledná a čilá. Mléka dává mnoho, je chutné a tučné. Paznehty má malé a krátké, bezmála jako kuň kopyto. Barva je vždycky plavá, u telete červenější, u dospělého kusu bleší. Rohy jsou krátké a pěkně vité. Lysina není vzácností, ale nikdy na ní není skvrn černých. Nejkrásnější jsou při ní oči. Oči jsou to dobré, oddané, přítulné, rozumné, mírné. Myslívám si, že mezi očima našich krav a našich žen je veliká podoba, ano, že jsou to tytéž oči. Odkud to? Vy jste pánové učený; poučíte-li mne, odkud to?«

Pánové se usmívali, ale odpovědi nedávali. Neměli jí. Starý Bouda pokračoval:

»Dosud nikdo na tu otázku odpovědi nevěděl, ale tu podobnost očí každý vidí, když mu na ni ukážu«.

Zdvihl ukazovák a tvář jeho nabyla důležitého a sobělibého výrazu badatele, přednášejícího o svém objevu: »Tuto podobnost očí ženských a kravských najdete v celých jižních Čechách až skoro ku Praze. Všude není stejná a na mnohých místech se trhá, ale očividno je, že za stara bývala všude a přestávala teprve, když se k nám vtírali cizinci a nás porušovali. Nejvíce té podoby najdete u nás na Netolicku; od nás jde k Budějovicům a přes Blata k Veselí a Soběslavi a jdete-li od Budějovic po Vltavě, nacházíte ji ryzí až k Selčanům. Jestli jste tam nebývali, spokojte se mým slovem, že je tak. Já tam býval. Za mladých let jsem se několikrát s pltníky schválně plavil do Prahy, a to jsem viděl hezký kus českého světa. Tam za Orlíkem najdete stejnou podobu lidí jako zde na Netolicku a nikdy spolu nebývali, ani se nevidali. Tu stejnou podobu najdete i v zavltaví. Přes vodu není mostů, lidé se vidí z břehu na břeh, ale k sobě nemohou, leda po prámici nebo v zimě po ledě. Není mezi nimi styků, aby se řeklo, že stejná podoba se udržuje svazky pokrevními. A není-li svazků mezi předvltavím a zavltavím, jakž by mohly býti mezi naším pošumavím a zavltavím? Jak mi tu stejnost podoby vysvětlíte, pánové?«

»To je podoba pračeská«, řekl Jan Semerák.

Starý Bouda byl odpovědí jeho nadšen. Prudce ho chopil za ruku, potřásaje a tiskna ji:

»To je má řeč, pane profesore! Ale nemám to z knih, jen ze své hlavy. My jsme tu pračeši a všimněte si: kde najdete pračeskou podobu lidí, najdete i pračeskou podobu dobytka. Naše kravka plavka je pračeská; náš netolický kůň je pračeský; naše prase, na vysokých nohou a dlouhé, s kapřím tělem a dlouhým, rovným rypákem, se štetinami barvy červené, libo masné, ale ne sádelné, také je pračeské«.

Jan Semerák přisvědčil: »Pravda je to, a pračeské prase založilo slávu české šunky«.

To už starý Bouda nevěděl, ale vděčně přijal novou vědomost, načež opět se ujal slova:

»I naše slepice je pračeská. Račte se na ní podívat, tam na hnoječku jedna hrabe jakoby se nám chtěla ukázat. Je drobná, ušlechtilá, zlatě nebo stříbrně kropenatá, štedrá nosička. Ke mně do stavení nikdy nesmělo nic, co nemělo věrnou, pračeskou podobu: ani člověk, ani krom té drahé duše dobytek«.

»Jiní sousedé nejsou tak bedliví?« otázal se Jan Semerák.

»Nejsou, bohužel. Města a šlechta jsou vinna, že se všude porušuje pračeská podoba lidí i dobytka«.

Jan Semerák mrkl na Uhlíka. Byl povděčen, že hovor zašel bez jeho přičinění do této koleje. (Pokračování).

V. Mrštík:

Neruda a Neruda.

V řadě »Kritických spisů« Jana Nerudy vyšel nový oddíl »Literatura«. Úvahy — Polemiky — Životopisy — Nekrology — — — Ohlas bouří z let padesátých a šedesátých, zrcadlo, v jehož hlubině rysuje se obraz celého Nerudova období. Zpověď a vyznání, revoluce a trpělivá odevzdanost příkazu doby se všemi požadavky těžkého, ale bezpečného vývoje. Dnes mnohým až nepochopitelným bude, jak Neruda jako Neruda mohl hledat a shledat mimořádné kvality i v dílech autorů, jejichž jména dnes v literárních reminiscencích ani se neobjeví. (»Životopisy«). Živé svědomí literatury cele odevzdaného člověka a odtud ta vzácná, krásná starost o každou literární sílu, upřímná bolest nad ztrátou zesnulých, neobyčejná noblessa v pojednání i o »takovém« Jung

mannovi a Hankovi a v každé řádce jeho spisů čistá, jasná opravdovost, živý smysl pro všechno, co kulturu národa podmiňuje, rozmnožuje, tvoří.

Není snad literáta, který by byl býval tak osudově s národem svým a celým jeho veřejným životem spjat jako on. Třásl se o každý jeho krok, varoval, napomínal, těšil se a hrozil, ctil i pronásledoval, ba i jíst své lidi učil, nikdy při tom nezapomínaje klidu a taktu v pravdě povýšeného a ušlechtilého člověka. Nebývalo v jeho zájmu, aby se smál; vždycky měl, proč se smát. Byl si také plně vědom zodpovědnosti slova a také jím jen tak zbůhdarma neházel. Bylo dobře zasloužené každé tvrzení jeho slovo, nikde ani stopy po tatrmanství v kritice, žonglérství, kejklářství, koketerii, fixlování a handlu s názory a hledisky. Každý jeho projev měl pozadí čistě literární a jiné zřetele při něm nerozhodovaly. Nebyl by dnes Neruda Nerudou, kdyby toho všeho nebylo, tak celým svým životem, celou svou literární úsobou diktoval si svůj obraz sám. Suverén v literatuře a do posledního písmene platí o něm slova, že s Nerudou zrovna tak jako s Manesem ne tak brzy budeme hotovi. Tak mnohé věci z jeho sporů jsou akutní do dnes a je velkou ironií českého osudu, že ještě i dnes, dávno po jeho smrti na novo protřípány býti musí věci Nerudou bez mála už před čtyřiceti lety slavně odbyté. (»Naším kosmopolitům« — »K otázce spisovatelské«, strana 78.). —

Každý nový svazek Nerudových kritických děl způsobí jen nové rozpaky těm, kdo literární a každé jiné umění rádi by viděli v jiné podobě, než v jaké je viděl a viděti musel Neruda. Ne proto snad, že tomu tak musil chtít z vrtochu, ale že o pravdě svých slov přesvědčen byl zevrubnou znalostí literatur cizích a především literatury své. Teprv u srovnání obou ležela pravda jeho slov a ta byla neodbytna. Zaměstnávala jej stále intenzivněji, až došel k projevům na tu dobu neobyčejně bystrým a pronikavým. Nebylo jinak ani možno u člověka tak svérázného a svého cíle i cíle národního tak plně si vědomého. Nepřišel ku svému názoru jak slepý k houslím; co každý jeho projev předcházelo, byly hluboké krise, zápas sama se sebou a po ruce ležící svazky kritických jeho úvah jsou dokumentem toho, s jakou samostatností a mužností i vůči sobě poznatky svoje řídil. Byl pánem svých vědomostí a ne vědomosti byly pánem jeho. Ty sloužily mu jenom, sobě i jiným poroučel on sám. Právem všeho co věděl a především právem toho, k čemu dospěl cestou přemýšlení a bohaté trpné i činné zkušenosti

nosti vlastní. Byl typický jeho zjev. V pravdě národní. Tak cele náš, že národ bez Nerudy a Neruda bez národa nelze si dnes ani představit. Tak v jedno slita je celá jeho postava s celkem. A celek s postavou jeho. Není jen historickou osobností v řadě osobností jiných, je reprezentantem všech, minulých i budoucích. Celým svým vývojem pracoval k tomuto významu a v platnosti navždy už zůstane to, k čemu dospěl po zralé úvaze zralých let. Nejen jeho esthetické vyznání, i díla z těchto let jak v povídce tak verši patří mezi nejzralejší a nejkrásnější, co literatura naše byla vytvořila. Ne tak počtem jako svou hodnotou bohatá žeň, jejíž přísti již v letech padesátých a šedesátých ohlašoval bujně rozvitý květ svérázného a svou naprostou odlišností zarážejícího talentu.

Špatně byl přivítán i svými nejbližšími. (»Hřbitovní kvítí«), Mikovec chodil s knížkou po kavárnách a vyprávěl, že zamluvil již pro Nerudu »číslo v blázinci«. Palacký se vyslovil: »Vždyť je to prý tancmistr a ne básník!« — A Frič v hostinci u Pěkného dokonce vyslovil se, jak následuje: »no, k vůli kuriositě postavil jsem si to do knihovny, jako si přírodozpytec uschová abnormitu nějakou«. Jediný Heyduk znal básně jeho z paměti, ohnivě je všude deklamoval a se slzami v očích Nerudovi prohlásil: »Já půjdu s vámi, ať mne třeba kamenují«. — A tak dále. Historie tak až známá a všední, že už ani zajímavého nic na ní nebude. Nejen u nás. — — Také bych se o ní nezmiňoval, kdyby za celou tou historií netáhnul se dlouhý stín. Kdo poměry naší veřejnosti zná, ví a může vědět, jaký byl následek všech těchto projevů. Jaký vliv na celou veřejnost musel mít už jen úsudek Palackého. A to jsou projevy, o kterých Neruda zvěděl. Jaké byly teprv projevy, o nichž neměl vědomí, jejichž existenci pouze tušil? — Ale i to je vedlejší, co však tímto událostem přikládá neobyčejné váhy je, že tímto způsobem o Nerudovi jako básníku založen a tradován byl předsudek, z něhož jméno Nerudovo nevymanilo se ani průběhem pozdějších desíletí. Ba ani tenkrát ne, když za sebou měl »Kosmické písně« — »Ballady« — »Prosté motivy« — »Arabesky« — a »Malostranské povídky«. I tehdy Neruda stále ještě ceněn byl víc jako feuilletonista než jako velký básník, jehož cena a význam v první řadě povolány byly k tomu, aby celé literatuře určily pevný, jemu congenialní ráz. — A lehce lze si představit, jak zcela jinak by vypadala česká literatura dnes, kdyby podkladem jejím byl býval Neruda aspoň v té míře, jako podkladem jí byl Vrchlický. Ne jako pouhá předloha, ale jako básnický vzor du-

chem svým i praxí. Pouhé epigónství nemůže býti desideriem žádné literatury a nebylo ani desideriem Nerudovým, ale pokud a jak rozuměl duchu literatury, dokázal sám a dokázal na těch, koho bral v ochranu: Manes, Smetana, Němcová — o drobnějších a méně významných nemluvě. Cítil individualitu svého národa a tu vědomě v sobě živil a zmocňoval. Byl výrazem své račy a totéž žádal po jiných. — A není bez významu strašný jeho ortel, když později napsal: »v historii literatury naší zaujímá epigónství děsně prostorné místo!« Slova, která bez velkého významu nejsou ani dnes. A nebudou snad ještě ani zítra. Takové už je fatum české literatury a nebude mu konce, dokud na celé čáře aspoň v příštích dobách nezvítězí Nerudova hrdě a tvrdě, s prudkostí na tu dobu neobyčejnou vyslovená idea: »Pracovali jsme dosti — je pravda. Ale pěstovali jsme jakous literaturu o sobě, ne literaturu českou. Napsána jsou díla krásná, trvalé a velké umělecké ceny, ale díla nemají vždy dosti význačnosti české; mohla vyjít, u kteréhokoliv národa jiného a také tamten zas národ by nebyla označila zvláštností svou nijakou. — — — Ve své radosti že zlomili jsme pouta dříve nás vížící, že strhli jsme zdi a valy rozhled a procházku po volném světě nám zabraňující, zašli jsme mnohdy do cizoty zase příliš daleko, tak že jsme v ní i tonuli, chuti k návratu, smysl pro domácnost svou pozbývali. Vychovávali jsme literaturu »moderního Čecha«, ale často zapomněli, že Čech ten má být ovšem roven všem lidem ostatním, nikoli ale s ostatními stejný. Odívali jsme se v jakous básnickou uniformu světovou a oni jsou zatím do té velké básnické armády přijímáni jen ti, kdož přicházejí v kroji svém osobitém, řekněme národním«. — —

Psáno roku 1887 — po sedmadvaceti letech od těch dob, kdy Neruda psal známé své články »Nyní« a »Škodlivé směry« (1859). Nevidím v nich valného odporu. Přes to, že roku 1859 Neruda prohlásil »čistě národní literaturu za nesmysl«. Nové názory byly jen doplňkem názorů dávných, nutné corrigens, kterým někdejší své tvrzení přiváděl na pravou míru. Lekl se důsledků špatně vyložených názorů a opravil bludy odtud vzniklé. Zárodky pozdějšího názoru obsaženy jsou už v prvních jeho člancích — — rozdíl je pouze ten, že od relativního postupem času přešel k absolutnímu. — Jiný byl útvar Nerudových názorů v době, kdy literatura byla v područí Jak. Malého — talentů pak bylo po skrovnu. Tehdy i Nerudovi byl vhod každý v ů b e c dobrý talent a nic mu neškodilo, že »není zároveň vý-

lučně český, u jiného národa nemožný, třebaš jemu srozumitelný«. Ale z tohoto provisorního stanoviska uchýlil se ihned, jakmile talentů vyrostl se nadbytek a jejich charakter přinutil jej, aby se přiblížil k stanovisku absolutnímu. Tehdy už bez rozpaků vyřítíl se s názory na tu dobu neslýchanými a r. 1865 – v úvaze o Rudolfu Mayerovi došlo k uvedenému už výkřiku o českém epigonství. – Všechny směry (psal i proti naturalismu) staly se mu zbytečnými a zůstala jen starost o čisté a naše umění.

Veden láskou a jen láskou mimoděk tak přispěl k rozřešení známého problému českého národa, jehož význačným rysem je a vždycky bude – touha po absolutním. V náboženském ohledu k jediné správnému, poněvadž absolutnímu stanovisku – mimo církve, v politickém mimo strany a v uměleckém – mimo všechny směry. Není třeba ani církve, ani strany ani směrů, když je Bůh, když je národ a je umění.

Pro děti a stařečky ovšem tyto idealy – nejsou. Ti bez chůvy a berlí se neobejdou.

Prostota.

Dopis od Ābela Bonnarda*).

Milostivá paní!

Dlíte právě na svém letním bytě, v domečku plném jasu, který se choulí v hloubi zahrady, daleko od silnice, jakoby se bál jejího doteku. Máte rozhled na lesy, vřesoviště a širošířý kraj, táhnoucí se až k zamženému obzoru.

*) Překlad článku obstaral Some Body. „Prostota“ vyšla v srpnovém čísle letošního „Figara“, jednoho z těch denních časopisů Francie, kde na úvodním místě projednávány bývají ještě i jiné záležitosti, nežli věčně přezvykovaná a přece – a snad právě proto – věčně bezvýsledná politika všedního dne. Vzácný zjev, ale také jeden z důvodů, proč Paříž a s ní Francie kulturně stojí tak vysoko. Ale to jen tak mimochodem. Závažnější je obsah Bonnardova článku. Jeho sympatie a antipatie, – rozhodnost, s jakou jakoby rázem rozřešena jedna z nejtrapnějších záležitostí veřejného života. Patrně, že z francouzské literatury možno učit se ještě jiným věcem, než póse, affektací a snobismu, které ostatně i ve Francii dost dlouho už náleží k veteši garderobních rekvizit. Jen naší literární a umělecky-spoločenské veřejnosti podivným řízením osudu připadnouti vždycky musí úloha děvečky všelijak zpotvořené odloženými háby paní své. — — Fiat justicia et sit saluti.

V. M.

V tom koutku najdete vždy znova onu rozkoš, jež Vás každoročně jímá svojí silou a svou prostotou. Váš čas netřítí se v malicherné chvíle, stává se tu spíše monumentálním, a veliké lipové stromořadí jest procházkou, hodnou Vašich volných dnů. Není sice pochyby, že letos nebyla sezona právě krásná, to však nevádí, aby se i tentokráte nezdál kraj obrovským divadlem, a hra tam hraná roznítí Vás stejně, i když jest to divé drama vichřice a ne výpravná pohádka slunce.

Jak nádherné jsou to chvíle, když se hustá mlha zvedne a zdá se, že se léto přece ujme vlády, když tisíce modravých útržků jak ptáci v den sváteční na svobodu puštění se vznášejí k azurnému nebi; nebo když na průsvitném západě se mraky svinou theatrálně v sochy nebeských zahrad; nebo když po bouři vše jest plno světla, vše se třpytí a krajina, v řízu z perel zabalená, si nasadí přílbu z démantů.

*
*
*

Sedíte na vyvýšeném místě v koutku zahrady a hledíte...

Než: hleděti jest slovo příliš přesné pro toto nehybné zaujetí všech smyslů, kdy nelze rozeznati v něm sluchový od hmatového; a kdy se srdce otevírá pro vstup všehomíra.

Jste zde: za večerů tak průsvitných, jež jdou ve stopách deštivých dnů, sledujete pozvolný rozklad noci, jež všechno hálí do svého temna, nic však nezakalí; malá víska nasadí si čepičku z oblaku dýmu, jako stařeček, ukládající se k spánku; zdá se, že Váš pohled, utkvělý na modravé obloze vyloudí a upevní tam prvou viditelnou hvězdu; větřík při tom vede zmatené řeči ústy lístků.

Milostivá paní!

Jaká změna děje se tu s Vámi?!

V jaké dáli se Vám tu zdá Paříž; v dáli, kterou žádná dráha nepřiblíží, v dáli pohádkové, nedostupné!

Celý Váš velkoměstský život leží Vám teď před zrskem a Vy vidíte jeho prázdnotu a sama sobě připadáte nepřijemnou. Cítíte vliv přírody a přejete si podlehnouti mu mnohem více, a přece stále ještě nerozumíte dobře radě, kterou Vám dává tato příroda.

Něčemu Vás zde již naučila: více mlčeti! Vidíte tu, že jste ve městě mluvila zbytečně mnoho, jako člověk, který nedá vzklíti ve svém nitru citům a pohřbívá je před zrozením. Přes žvanění posměváčků, že štěbetání tkví v povaze ženy, přicházíte k poznání, že mnohem ženštější jest mlčení. Jeť stud duše mnohem posvátnější, než stud těla.

Dojal-li Vás tento soumrak, zalila-li Vás snad prudce vůně těchto květů, není třeba toho říkati. Jest to Vaše nevinné tajemství, Váš poklad, jehož bezpečím jest právě mlčení a který projevem ztrácí svou hodnotu.

Slova jsou jen obchod, tak trochu zrada na sobě samém. Slova jsou jak služebníci neobratní a nedosti věrní, jimž nelze svěditi drahocenný předmět, aby ho nerozbili; a naše city nejčistší jsou skleněné vázy příliš křehké, než aby se daly vpraviti ve slova.

A když po dlouhých chvílích vágního a hlubokého snění vše ve Vás umlklo, a někdo se Vás zeptal, na co jste právě myslila, můžete s naprostou skoro upřímností říci: »Na nic«.

Nic, toť právě nezměrné!

* * *

Teď, milostivá paní, vzniká nový typ ženy; můžete viděti již dosti jeho příkladů; jest to žena, která nikdy nemlčí, která své dojmy přímo chrlí.

Kterási z nich přijela k Vám jednoho dne na návštěvu; mladá žena, kterou pokládáte za svou přítelkyni, protože se s ní často setkáváte. V nadšení sestoupila z automobilu a dříve než něco spatřila, byla již plna obdivu.

Když procházela se s Vámi a s ostatními — pamatujete na ty záchvaty?! Nebylo slyšeti nic, než její hlas, ten pařížský hlas, tak málo vhodný do volné přírody. Bez ustání gestikulovala. Zdálo se, že jest rozhořčená, zatím to bylo jenom vytržení; zdálo se, že vznáší obžalobu na nějakého provinilce, zatím se divila jen stromu.

Není možno chváliti přírodu méně přirozeně. Zdálo se, že její indiskretní poklony urážejí vše, co jest na venkově dobrého, klidného, vznešeného a zdravého.

Když pronesla konečně chvalořeč na klid a mír, odejela opět. Znovu sedla na auto.

Ještě nedávno byly automobily právě takové, jak ona: samé nepotřebné otřásání, samé bezúčelné zmítání. Lidé je však učinili rychlými a tichými.

Kdo zdokonalil však tuto dámu?

* * *

Když návštěva odešla, a urovnala se hladina jí zčeřená, pomyslíla jste si: »Není dosti prostá!«

A v tom jest jádro věci.

Prostota jest právě ona ctnost, ku které nás příroda nabádá. Ohromení prostorem pod klenbou nebes cítíme se tak malými, že nemůžeme býti ničím jiným, nežli sebou samými.

To, co slove pózu, tvoří se naopak nevyhnutelně v pozlacené kleci velkosvětského života. Tam jsou konce toalety, krajní vyumělkovanost v umělém prostředí. Každý jest tam strojený, a žádá po ostatních, aby věřili v jeho pózu, jako on věří v jejich, a záhy se klamou navzájem. Najde-li se mezi nimi silnější povaha, která se opře nějaké povšechné konvenčnosti, vyrojí se žalob ihned na tucty.

Póza jest produkt velkého města, a jest všechněm, kdo v něm žijí, téměř nezbytná, jako hercům líčidlo.

Pozěří vždy také trochu vskutku imponují; každý k nim zachovává něco z oné vážnosti a úcty, kterou oni mají sami k sobě; nikdo se k nim neblíží bez respektu. A poněvadž neřeknou nikdy slova, aby současně hned na ně nepoložili zvláštní důraz, zaznamenávají se i slabší jejich nápady. Ve velkém světě nestačí skutečně jen dáti, zde nutno také upozorniti, že člověk dává; jinak totiž berou lidé všechny dary beze slova vděčnosti pro dárce. Jest to známé faktum, že pozěří hledají vždy jenom vlastní prospěch: a skutečně jejich zásluhy bývají přeceňovány, kdežto hodnota osob pózou opovrhujících bývá nedoceněna.

* * *

Nikdo by se neodvážil, milostivá paní, raditi Vám k prostotě, kdyby se Vám jednalo jen o obdiv lidí všedních. Bohudíky jest tomu naopak: chcete se líbiti přece jenom lidem Vaší hloubky. Nůže:

Prostota jest právě známkou duší bohatých. Prostota nevyučuje snad obsažnost, nýbrž jenom strojenost. A každý z nás se stává prostým, když trpěl, miloval, pracoval, přišel do styku se skutečností, když korou slov se prodral až ku žhavému jádru v nitru věcí. Každý z nás jest dle toho prostým, kolik obsahuje pravdy.

Pozěří naopak jsou chudáci, domýšliví sice, avšak ubozí; nemají prostředku proti póze; nad prázdnotou rozestírají strojenost. Staví lešení, aby v nás vzbudili domněnku, že se za ním skrývá dům: jest nutno odkrýti jednou jejich nicotu. Velice si sebe hledí; to samo svědčí dosti zřejmě, že uvnitř jejich hejskovství jest skryto mnoho smutné pokory, že nemají dostatečné

sebedůvěry. Dovedou nás zaujmouti snad pro jeden den; a v tom jest truchlý osud jejich povahy a trest za jejich umělost, že dojem poprvé vzbuzený v nás nedovedou obnoviti. Sklánějí se před zkoumavým našim pohledem, nepřinášejí nic nového, a jejich kličkování záhy přijdeme na stopu. Jsou to falešní hráči. Opa-
kují nějakou frási, a tváří se při tom jako její původci; nemluví nikdy, aby vyjádřili, co právě cítí, nýbrž aby se zdálo, že znovu procifují, co právě vyjádřili. A známe-li dvě, tři jejich attitudy, zdají se nám šarlatány, zbavenými pozlátka.

Prostota, toť různotvárnost, stálá obnova, toť tryskající fontána. Stejně však jako upřímnost jest to vlastnost, které nelze dosáhnouti pouhou snahou, poněvadž jest výsledkem celkové povahy.

Býti prostým značí, ukazovati se; chci-li se však ukázati, musím býti krásný. Prostota jest nahota krásné duše: zhrdnutí vším přepychem, velikolepost; podobá se stejně královskému plášti, jako říze mnichově: i purpur i stkvoucí bělost.

Pozér nedaruje ani haléře, abychom to nemusili ihned zjisti; duše prosté rozdávají poklady, a ani na to nemyslí. Býti prostým neznamená mysliti na sebe. Lidé strojení se marně pokoušejí upoutati na sebe všeobecnou pozornost: dojdou trestu, který stihne všechny egoisty; mají příliš na paměti sebe, než aby je někdo mohl milovat. Dává-li se však někdo a na sebe při tom zapomíná, jest na nás odčiniti vinu, kterou sám na sobě páše, a to odčiniti ji svou láskou.

* * *

Tak uvažujete asi, milostivá paní, uprostřed této přírody, která při všem bohatství svých rostlin a květů nezná okázalosti; takové asi sny spřádáte, hledíc k azuru, jenž nikdy ne-
vzbudil v nás únavy, protože jest prostý.

Šeptem vykládá Vám venkovská příroda tyto pravdy mnoha jazyky: v šelestu listí podškrtnutém šuměním vody; ve zpěvu ptačím najdete vysvětlivky.

A jímá Vás touha, setřást s duše všechny ty drobné city všední malichernosti, které duši maskují pod záminkou, že ji krášlí; jímá Vás touha býti trochu více svou. Budete-li prostá, nebudete o nic méně tajemná, naopak.

Vy to víte, a myšlenka ta Vám loudí na rty úsměv, zatím co sedíte pod stromem a stín listí diskretně a lehce se Vám klade na tvář jako sametová maska.

Průmysl Moravy po stránce národnostní.

Nejsme svoji. — Neboť jen ten národ má právo zváti se ve své zemi samostatným, neodvislým, který všechny prameny, z nichž prýští se blahobyť a bohatství má ve svých rukou. Jen ten pak také dovede si zjednatí právo a uznání pro své národní aspirace.

Když v jazykových zápasech národnostních v posledních desíletích vynořila se na povrch myšlenka, aby úsilí národnostní přeneslo se na pole hospodářské, když poznalo se, že bez povznesení národohospodářského nedomůžeme se nikdy žádoucí samostatnosti a potřebné vážnosti v zemi, věnováno konečně i na Moravě více pozornosti otázkám hospodářským. Až do té doby neznamenalí jsme hospodářsky na Moravě nic. Lid náš byl většinou zemědělský. I něco průmyslu zemědělského jsme měli, ale ostatní průmysl a obchod byl výlučně v rukou cizích. Teprve v poslední době datuje se rozvoj českého průmyslu, který se postupně vzcháhal, v některých odvětvích zvolna, v jiných rychleji, až na nynější výši. Avšak i německý průmysl, stojící hned v dobách našeho národního probuzení na vysokém stupni rozvoje, dosáhl zatím nebyvalé výše. Průmysl, jemuž v novodobém rozvoji hospodářském vykázan jest úkol nejvážnější, vzrůstá stále, proniká do veškerého života společenského a vliv jeho čím dále tím více se šíří. A tak i německý průmysl moravský vzrostl do té míry, že vznikly celé průmyslové kraje, které svým bohatstvím a svou lidnatostí nesmírně povznesly vliv německý ve všech oborech veřejné správy. Máme-li pak na paměti mimo to odnárodňovací sílu nového tvoření zámožných tříd a fakt, že současně s vlivem hospodářským stoupá i vliv sociální, tvořící bezděčnou koloniaci, který pak spojen s násilnou germaniací, připravuje náš národ o tisíce příslušníků, tu teprve poznáváme sílu a důležitost průmyslu po stránce národnostní. Pak též namane se nám otázka, zda také náš vliv hospodářský v průmyslovém podnikání patřičně postupuje. Snad již budoucí sčítání lidu objasní nám, zda skutečně vývoj národnostní ve smíšených průmyslových okresech děje se s námi či proti nám a poučí nás zároveň, že samostatná idea národnostní bez šetření hmotných zájmův národa nestačí.

Přihlédněme nyní blíže k průmyslovým poměrům Moravy, která náleží mezi nejprůmyslnější země říše. Nahlédneme-li do statistických dat o povolání, zpozorujeme, že ani Morava nezůstává prosta postupujícího industrialisování. Dle posledního sčítání patřilo k průmyslu na Moravě 31'84 proc. Čechů a 38'62 proc. Němců, čili vyjádřeno v číslech 550.000 Čechů a 260.000 Němců, z čehož samostatných podnikatelů české národnosti bylo 38.281 a německé národnosti 20.866. Tedy co se týká sociálního členění osob v průmyslovém povolání, nebylo by dle statistických dat pozorovati nějakou zvláštní převahu Němců jakožto podnikatelů a Čechů jakožto dělníků. Převaha tato tkví v jejich ohromné přesile kapitálové, takže přes 300.000 českých příslušníků je nuceno hledati si výživu ve službách německého kapitálu, nebo stěhovati se ze země. K důkazu toho není ani třeba přesné statistiky všech průmyslových závodů země. Již pouhý pohled na statistiku společností akciových a na podíl národního kapitálu v nich investovaného ukáže nám onu převahu německého kapitálu.

Na Moravě jest větších průmyslových podniků, které zřízeny jsou na podkladě akciových společností přes 140, těžařských a hutních společností 13. Z těchto podniků co do počtu jest asi třetina českých, pokud se však významu, kapitálové síly a pracovních sil týče daleko méně. Z těžařských a hutních společností pak v českých rukou není žádná. Pozorujeme-li podíl českého a německého majetku dle jednotlivých odvětví výrobních, spatříme, že v hornictví, hutnictví a velkopřůmyslu železářském, kde umístěny jsou největší kapitály a v nichž desetitisíce českého lidu se živí, není nic našeho. Všechny jsou majetkem cizím a nejcitelněji dávají nám znáti svoji sílu a převahu v otázkách národních.

V průmyslu strojníckém a kovodělném, který zastoupen je v zemi 11ti velkými akc. společnostmi, mimo poboční továrny jiných společností cizích a v němž investováno jest na 40 mil. korun kapitálu, nejsme taktéž zastoupeni, mimo jedinou nově utvořenou akc. společnost strojnickou s kapitálem 18 mil. korun. V soukromém podnikání vyrostlo nám sice v oboru tomto několik krásných továren strojnických, avšak i německých soukromých podniků jest dosti.

Průmysl textilní, zejména průmysl vlnářský a bavlnářský na Moravě, zaujímá jedno z nejpřednějších míst ve světové výrobě a cena výrobků jejich páčí se ročně na ohromné miliony. V průmyslu tomto akciové podnikání poměrně málo se uplat-

nilo, avšak přece je tu 9 německých akc. společností s kapitálem 13 mil. korun a pouze jediná česká s kapitálem 2'5 mil. korun. Mimo to jsou tu ještě továrny jiných rakouských spolků textilních, zejména dvou největších, jichž kapitál obnáší 20 mil. kor. Avšak největší část textilních závodů moravských nachází se v rukou jednotlivců. Nejpřednější průmysl textilní je tu vlnářský asi se 60 přádelnami vlny a více než 100 továrnami na zboží vlněné, pak bavlnářský s více než 200 továrnami, hedvábnický, prvý v číši s 30 továrnami, plátenický asi se 100 závodů, konopný a jutový asi s 90 závodů, oděvní s 30 závodů, teď řada továren na zboží trikotové, huněné, kloboukárn, apretury, barvírny a tiskárny, vše to až na malé výjimky v rukou německých. Českých závodů jest tu pouze několik.

V průmyslu chemickém mají Němci na Moravě 3 akciové společnosti s kapitálem 6'16 mil. korun, kdežto česká společnost jest jen jedna s 800.000 kor. kapitálu. Jediná akciová papírna moravská s kapitálem 4 mil. korun jest v rukou německých a taktéž 3 akciové továrny na zpracování koží, jichž kapitál obnáší 4'2 mil. korun.

Také moravský průmysl dřevařský jest značně rozvinut. Mimo rozsáhlé soukromé závody jednotlivců nalézá se tu několik velkých továren náležejících dvěma německým akciovým společnostem s kapitálem 8 milionů korun. Z akciových společností v oboru sklářském a keramickém jsou obě v rukou německých a kapitál v nich umístěný páčí se na 7'6 milionů korun.

Zajímavá jsou data z průmyslu zemědělského, v němž také nejvíce českého kapitálu jest umístěno. Zde teprve jasně jest viděti, jak slabí jsme hospodářsky, že i tam, kde nejpříznivější podmínky našemu podnikání se naskýtají, přes veškeru naši vyspělost v zemědělství, ve zdrcující menšině se nalézáme. Českých akciových cukrovarů jest na Moravě 10 s kapitálem 6'262 mil. korun, kdežto německých akciových společností jest 13 s kapitálem 30'58 mil. korun. V poslední době vyvolány byly v život čilou akcí řepařskou opět dva nové české akciové cukrovary, avšak i německý kapitál věnoval cukernímu průmyslu zvýšenou pozornost a v posledních měsících ustavila se nová německá akciová společnost cukerní s kapitálem 6 mil. korun. Ve skutečnosti jest však poměr českých cukrovarů proti německým daleko nepříznivější, ježto v německých rukou nachází se ještě celá řada velkých cukrovarů soukromých podnikatelů, takže z 53 moravských cukrovarů jest pouze 12 v českých rukou

a pokud se kapitálové síly týče, nemáme v cukerním průmyslu investovánu ani desetinu německého kapitálu.

Ne mnohem lepší jsou poměry v průmyslu pivovarském. Českých akciových pivovarů a sladoven jest 17 s kapitálem 9 mil. korun, kdežto 4 německé akciové závody mají 9'1 mil. korun kapitálu. Ježto však opět v rukou německých jednotlivců nalézá se většina soukromých pivovarů, jest celkový stav moravských pivovarů ten, že máme tu 56 českých pivovarů s roční výrobou přes 600.000 hl. piva a 53 německých pivovarů s výrobou 1,300.000 hl.

Podobné poměry nalezneme také ve větších samostatných sladovnách a lihovarech, zejména pokud nalézají se v rukou jednotlivců. Sladoven jest přes 80, nejvíce na Hané a hospodářských lihovarů asi 120. Větší závody však jsou vesměs v rukou německých. Mimo tyto již jmenované akciové závody průmyslové máme na Moravě ještě 2 akciové továrny na cukrovinky a akciovou sirkárnu.

Přehlédneme-li tedy celkový stav průmyslu moravského, seznáme, že v podnicích montaních a velkoprámyslu železářském, v nichž investován je ohromný stomilionový kapitál a kde na 90 tisíc českého lidu jest zaměstnáno, není ani haléře českého kapitálu, v průmyslu strojnícím a kovodělném s 20.000 zaměstnaného českého lidu stojí jediný český akciový závod s kapitálem 1'8 mil. korun proti 11 velkým německým společnostem s kapitálem 40 mil. korun, v průmyslu textilním a oděvnícím, v němž celkem 180.000 českého lidu se živí, stojí 13 milionů německého akciového kapitálu proti 2'5 mil. českého, v průmyslu chemickém 3 německé společnosti s kapitálem 6'161 mil. korun proti jediné naší s 800.000 kor. kapitálu, v průmyslu papírnícím, koželužském, dřevařském, sklářském a keramickém 24 mil. kor. německého akciového kapitálu, česká továrna žádná. Jedině v průmyslu zemědělském nalezneme poměr poněkud lepší, kdež stojí 28 českých akciových společností s kapitálem 17'262 mil. korun proti 18 německým společnostem s kapitálem 45'68 mil. korun. Všeho všude investováno jest v moravských akciových podnicích, neběře-li se zřetel na sta milionový německý kapitál podniků montaních, dolů a železnic, na 130 mil. korun německého kapitálu proti sotva 24 milionů kor. kapitálu českého. Statistika pak soukromých podniků průmyslových vykazovala by poměr ještě daleko horší.

Bylo by osudným sebeklamem, domnívati se, že pokračujeme-li hospodářsky ku předu, vykonáno jest dosti na poli tom. I když stavíme si před oči, jak mnoho jsme hospodářsky právě

v nejposlednější době získali, nesmíme zapomenouti, že je nám hospodářsky překlenouti dlouhou dobu, v níž právě německý průmysl tolik se vyvinul, že jest nám soutěžit s vyspělostí nepřítelů, jemuž dosud přálo všechno a že také německý kapitál nestojí, nýbrž stále pokračuje. A účinky toho faktu zařezávají se do poslední cévy našeho národního života. Zdržují náš vývoj kulturní, odsuzují naši zemskou politiku k nečinnosti, takže nejdeme ani národnostně ani kulturně ani politicky v před. Ze všeho vyplývá tedy železnou nutností, že jest nám třeba práce ve všech oborech hospodářské činnosti, napjetí všech sil i součinnosti všech soukromých a politických činitelů. Mluvíce o součinnosti politické, máme na zřeteli, by zemský sněm přenesl své snahy politické též v oblast otázek hospodářských, by podporoval každou zdravou snahu pro naši emancipaci hospodářskou, by staral se o dobré zákony v záležitostech hospodářských tak, aby tyto zákony obratně vystíhovaly naše zvláštní české potřeby, které se výlučně nás Čechů týkají, tvoříce zvláštní, ryze český problém na poli hospodářském. Všimněme si jen okolních zemských sněmů, jak velikou pozornost věnují právě industrialisaci svých zemí často v intencích čistě národních. Kolik péče věnoval uherský parlament uherskému průmyslu, jak slezský sněm vypracoval zákon ku podpoře a ochraně svého průmyslu a kolik práce a píce vynaložil haličský sněm, by umožnil rychlejší industrialisaci své země, kdežto na našem sněmu byly sice některé předlohy hospodářské předpověděny, avšak k podání jich vůbec nedošlo. A přece má každá strana české kurie i svůj vlastní zájem na hospodářském povznesení země.

Nejvíce však péče nutno vynaložiti na to, aby duch podnikatelský v našem lidu se ujal, by prolámány byly konečně bráze, bránící našemu hospodářskému rozvoji, rozbity tradice a předsudky, závist i nedůvěřivost v naše podnikání. Kdo zná hospodářské a finanční poměry Moravy a sleduje ruch podnikatelský obou národností země, tomu zajisté neušel zjev, že němečtí podnikatelé tak značnou měrou českých finančních ústavů a českého kapitálu používají, kdežto náš domácí kapitál ani často nenalezne v rukou českých podnikatelů vhodného umístění. Druhý zajímavý zjev jest, že nemůžeme se na Moravě domoci nějakého společného podnikání ve větším slohu, kdežto podniky malé poměrně snadno a rychle vyrůstají. Nejlépe patrně jest to na společnostech s ručením obmezeným, kterých za krátkou dobu zřízeno bylo zde dle statistiky z roku 1909 51 s kapitálem 11'717 mil. korun a v nichž české podnikání silně jest zastou-

peno. Oba tyto zjevy dokazují, že málo jest v lidu našem ducha podnikatelského i málo chuti k hospodářské práci.

Proto jest nutno k hospodářské práci povzbuzovati a probouzeti lid, hospodářskými úvahami vytvořiti ovzduší, v němž chuf podnikatelská a odhodlání k práci se probouzejí. O zdůraznění tohoto momentu v našem lidu běží, neboť jen rozmach podnikatelský jest nám zárukou zdárného postupu do budoucna. A z toho hlediska nutno též pojímati veškeru naši hospodářskou práci i výchovu budoucích generací, by národ náš ve směru tom mohl se dále rozvíjeti a zajistil si primát ve své zemi do daleké budoucnosti. V tom leží budoucnost české Moravy.

Oddlužnění půdy a reforma rolnického úvěru*).

Několik námětů Alter Ega.

Vláda předložila poslanecké sněmovně návrh ministra orby dra. Albína Bráfa na oddlužnění selských statků. Osnova nového zákona rámcového, podle něhož jednotlivé země mají si upravit své zákony, obsahuje asi tyto myšlenky: Na malé a střední selské usedlosti smějí se přístě vkládati nové dluhy jenom pod podmínkou, že budou nevypověditelné, nejméně v 10, nejvíce v 60 letech umožitelné a že stanovená úroková míra nesmí se z jakýchkoliv příčin zvýšiti. Dosavadní knihovní břemena selských usedlostí mají se převésti, aby způsobu tomuto odpovídala. Okresní komise určí, které usedlosti spadají do kompetence tohoto zákona. Nález komise poznamená se v pozemkových knihách. Zemskému zákonodárství se vyhražuje vypracování podobných ustanovení prováděcích o uvedení zákona tohoto ve skutek.

*) Viz dr. Bráf Alb.: Břímě, které se dá zmenšit. Praha 1896. — Týž: Der landwirtschaftliche Hypothekarkredit in Österreich. Vídeň 1899. — Týž: Plány selského vybavení dluhového v Rakousku. Sborník věd právních a státních I. a II. — Dr. Lindner Rich.: Hypoteční ústavy zemské a selské vybavení dluhové. Praha 1907 — Lisec Jan: Několik agrárních exkursů do cizích zákonodárství. Zemědělská Politika V. č. 3/4. — Er-richtung von Rentengütern in der Bukowina. Verordnungsblatt des k. k. Justizministeriums XXV., č. 21. — Svozil Josef: Vládní předloha a vybavení pozemkových dluhů. Národní hospodář IV., č. 2. — Pozemkové oddlužnění. Obzor Národohospodářský XIV., č. 5. mimo m. j.

Poslanec Josef Svozil v Národním Hospodáři správně sice řekl, že vládě nepodařilo se najítí kámen mudrců v otázce oddlužnění selského statku, ale my myslíme, že vláda mohla kámen ten naléztí, kdyby šla mezi lid a vlivu učila se znáti tuto choulostivou a palčivou otázku.

Vláda vychází ve svém návrhu z předpokladu, že našeho sedláka tísní vysoká úroková míra. Rolník stěžoval si vždy na daně a na úroky — to je pravda, ale musíme doznat, že sám byl a je na omylu. Rolníka netíží ani úrok ani daně, jeho tíží předlužení půdy. Jeho statek, jeho půda nenesou tolik, kolik musí platiti úroků a daně — tedy nepochybně mezi výnosem půdy a mezi zatížením jejím je příčinou úpadku stavu selského.

* *

Myšlenkami, jak oddlužniti selskou půdu, zanášeli se již od první polovice minulého století různí národní hospodáři. Znamý rakouský státník a národohospodářský spisovatel prof. Albert Schaeffle chopil se vážně otázky této a v roce 1883 ve spise »Inkorporation des Hypothekarkredits« vyslovil pozoruhodné myšlenky o zbavení selské půdy dluhů. Již před ním však r. 1835 vydal v Paříži belgický socialista Jan Vil. César baron de Colins dvousvazkové dílo »Le pakte sociale«, v němž jeden ze článků jeho reformního plánu přímo praví: »Nemovitě vlastnictví patří všem«. K tomu je třeba, aby půda byla úplně k dispozici tomu, jenž ji chce užívati a renta z této půdy placená uživateli plynula ku prospěchu všech.

Roku 1847 Beidtel pod pseudem Tebeldi ve zvláštním oddílu své knihy »Die Geldangelegenheiten Oesterreichs« a po něm náš známý český politik a poslanec dr. Fr. Brauner v knize »Böhmische Bauernzustände« téhož roku zabývali se příčinami předluženosti selských statků. Návrhy jejich měly sice kus reálného podkladu, ale nebyly s to zjednati nápravu žádoucí. Roku 1848 francouzský socialista Francois Vidal v knize »Vivre en travaillant« žádal rozhodně, aby stát provedl všeobecné vybavení pozemkových dluhů a roku 1869 známý německý národohospodář a socialista Karel Rodbertus ve spise »Zur Erklärung und Abhilfe der heutigen Kreditnoth des Grundbesitzes« upozornil vážně na nesrovnalost kapitálových dluhů s povahou půdy (pozemku) a žádal proto zásadně vyloučení kapitálových dluhů ze zástavního práva na pozemcích.

Tento bývalý pruský ministr obchodu (z r. 1848) sám jsa vlastníkem pozemků dospěl k závěrům, na jichž basis dnes veliká většina států a zemí evropských staví osnovy zákonů o úvřech pozemkových. On žádal totiž pro dělníky zákonem stanovenou normální výšku mzdy a normální dobu pracovní*), pro zemědělce pak rozhodně změnu dluhu kapitálového v rentu, protože dle jeho názoru povaze pozemků přiměřená je pouze forma dluhu rentového.

Měl tedy Schaeffle vážné předchůdce v luštění otázky od dlužnění selského statku a půdy a mimo to měl v Schulze-Delitschově organizaci svépomoci rolnické zřetelný příklad síly svépomoci, neboť tehdy bylo již v Německu na 3000 založeno s 400.000 členy. Snad také Trondlova »Idée générale de la révolution **») měla vliv na něho, jisto však je, že svou inkorporací hypotečního úvěru vypracovává plán svépomoci organizovaného malého a středního rolnictva (dle Schulze-Delitsche) návrhem na zavedení závazných společenstev. Dle něho může jedině okresní rolnická korporace býti hypotekárním věřitelem rolníkovým. Ta mu poskytne hypotekární půjčku prostřednictvím zástavních listů ústředního sboru (zemského, říšského) a to jenom pro účele zákonem dovolené. Dluhy spotřební jsou naprosto vyloučené z hypotekárního úvěru, nedoplatky tržních cen a podíly dědické jsou přípustné toliko v míře omezené. Na pozemky v zástavu dané může vésti exekuci jenom korporace závazného společenstva, tím je exekuce pro dluhy osobní znemožněna, protože intabulace dluhů těchto není přípustná.

V době, kdy budoval Schaeffle svůj plán o inkorporaci hypotekárního úvěru vydal americký spisovatel Jindřich George spisy »Progress and Poverty« a roku 1884 »Socials problems«, v nichž obrací se proti nynějšímu způsobu zatěžování půdy soukromým vlastnictvím a kapitálem. Dle něho »nic nepřičí se více přirozeným pojmům lidským, než představa, že s půdou mělo by se nakládat jako s předmětem osobního vlastnictví, jako s věcmi vyrobenými prací«. Povinností vlády jest »učiniti půdu společným majetkem«. Správně řekl Tomáš Jefferson: země ná-

*) Viz Bol. Limanowski: »Dějiny sociálního hnutí v XIX. století«. Přeložili Ant. a Al. Hajn. Praha 1892«, strana 300–302.

**) Známa je na př. věta tohoto díla: »Úvěr v národě, který se poskytuje prací, je totéž jako oběh krve ve zvířeti; jest orgánem oživujícím, je životem samým. Pominouti nemůže bez nebezpečí těla společenského. Náleží-li zákonodárcům, po zrušení práv feudálních a zničení tříd, obrátiti pozornost na nějakou instituci, pak přede všemi jinými bude to jistě na úvěr«.

leží žijícím v užívání. Všude je patrné, »že soukromé vlastnictví k půdě zabraňuje užívání půdy«. George nežádá zaplacení dluhů, váznoucích na pozemcích státem, ani nechce, aby pozemky náležely všem hmotně, nýbrž chce, ať »zdanění soustředí na cenu půdy«. Zároveň, jak by daň z hodnoty pozemkové, bez zřetele k úpravám, stoupala, obracela by se větší a větší část renty, již se dostává dosud několika šťastným jednotlivcům, k obecnému prospěchu, až na konec, kdybychom mohli dosáhnouti ideální dokonalosti, prodejní hodnota i nejcennější půdy by zcela zmizela a zdanění stalo by se nájemným placeným státu^{*)}). Uvaliti veškeré daně na hodnotu půdy znamenalo by snížení zdanění krajů zemědělských poměrně k zdanění měst i městec^{**)}. Odvolává se pak ve svých vývodech na pojednání V. Godwin Moodyho: Země a práce ve Spojených Státech. New-York, 1883, st. 85. nadhazuje otázku, zda není lépe, aby byla půda vlastnictvím státu, než-li kapitálu, který si ji koupil poskytnutím výsokých zápůjček.

Vyslovil-li Schäffle myšlenku monopolisování hypotekárního úvěru korporacím závazných společenstev rolnických, vyslovil známý český národní hospodář myšlenku monopolisování tohoto úvěru zemským hypotečním bankám. Pochopitelně říditel české zemské hypoteční banky reklamuje právo to hypotečnímu zemskému ústavu. Dr. Albín Bráf vychází z předpokladu, že úrokovou sazbu hypotečních půjček nutno snížit, při tom ale přehlíží, že velká organizace, na př. spořitelna, která má přes tři a půl miliardy korun zajištěné na nemovitém statku předlitavských rolníků, pak organizace záložen, která má jistě skoro jednu miliardu zajištěnou na těchto nemovitostech, nedá se vnutiti do redukce úrokové míry způsobem drem. Brátem navrhovaným.

V roce 1900 národohospodářský spisovatel Hecht ve spise »Der europäische Bodenkredit« rozepisuje se o francouzském způsobu spojení životního pojištění s úvěrem hypotečním tak, aby zároveň s úmrtím dlužníka zanikl knihovní dluh, čímž by každá generace sama svůj dluh knihovní zaplatila a generaci příští čistý, dluhuprostý majetek zanechala.

Téhož roku šlechtic Grabmayer vydal v Innomosti spis »Bodenentschuldung und Verschuldungsgrenze« a ve Vídni-Lipsku šl. J. R. z Hattingbergu spis »Die gemeinschaftlichen Kredite der österr. Landwirte«. Myšlenky pozoruhodných těchto spisů přijí

^{*)} H. George: Sociální problémy, kap. XIX. První veliká reforma.

^{**)} Tamže, kap. XX. Americký rolník.

mají názory Rodbertovy a Schäffleovy. Hattingberger nechce sice monopolu pro zemské hypoteční ústavy jako Bráf, ale chce z Raiffeisenek udělati odbočky, vlastně sběrný těchto bank, které by sprostředkovaly hypotekární půjčky hypotečním bankám a přijímaly pro ně úroky a amortizační částky.

Grabmayr žádá pro uzavřené selké usedlosti tyrolské úpravu dědictvého práva tak, aby zamezilo se přetěžování jich dědictvými podíly; zamezení koupě usedlostí buď z volné ruky, buď v exekuci, s malou hotovostí, takže potom nedoplatek kupní ceny přetěžuje statek a pak žádá výhradní právo pro poskytování hypotekárních půjček zemské hypoteční bance.

Oba návrhy, Grabmayrův a Hattinbergův mají za účel vytlačit ze selských statků úvěr spořitelén, odkazující je na poskytování úvěru toliko na domy městské*). (Pokračování.)

H. Boczkowski:

Letošní slovanské sjezdy.

Počátkem července téměř současně zasedaly v sídelním bulharském městě Sofii slovanské sjezdy: slovanských novinářů, slovanských lékařů a druhý přípravný novoslovanský kongres. V témž čase Sofie hostila Slovanské sokoly a slovanský včelařský sjezd. V posledním týdnu července u příležitosti sjezdu bulharských socialistů, jehož se účastnili též zástupcové bratrských slovanských stran, konala se v Sofii velká manifestace slovanských socialistů, tedy svého druhu sjezd slovanských socialistů.

Je zcela pochopitelno, že největší pozornosti těšil se novoslovanský kongres a sice proto, ježto za poslední dvě léta novoslovanství prodělalo zajímavou evoluci a jak se všeobecně uvažovalo, následkem toho dostalo se do dosti trapné krise. A vskutku letošní sjezd novoslovánů konal se za poměrně horších a nepříznivějších okolností, než-li první jejich porada v Praze roku 1908. Především složením svým byl ještě méně všeslovanský,

*) Roku 1904 měly spořitelny na hypotečních zápůjčkách (tedy na městských domech, selských usedlostech i velkostatech) 2'992 miliardy, záložny systému Schulze-Delitschova 0'303 miliardy, záložny s ručením neobmezeným 0'194 miliardy, dohromady tedy 3'473 miliardy, k tomu sluší připočítati hypotekární půjčky devíti hypotekárních ústavů spořitelních, které roku 1908 činily 190 milionů 159 tisíc korun. Viz Rud. Hanel: Compass 1910, I. díl.

než-li pražská konference. Scházeli nejen Ukrajinci (tentokrát nebyli pozváni), nýbrž také Poláci, kteří nesúčastnili se sjezdu sofijského následkem soustavného pronásledování a šikanování ruskou vládou v ruském záboru. Dále sofijského sjezdu se neúčastnili klerikální Slovinci, Chorvaté z království a liberální Rusové. (Vyjma prof. Pogodina a bývalého poslance do II. gosud. Dumy A. A. Stachoviče).

Sjezd uvítán byl protestem bulharských socialistů a pokrokovců: Motivy toho protestu vysvětluje jeden z jeho účastníků vynikající bulharský básník Penčo Slavejkov takto: »Jsme dosud příliš mladí v politickém i kulturním životě, příliš málo jsme dosud vykonali, abychom mohli vystoupit s větším samostatným příspěvkem v kultuře lidstva. My Bulhaři vystoupili jsme proti sjezdu hlavně z toho důvodu, že tento velký slovanský podnik vnesl do našich řad zmatek. Oživil u nás myšlenky, směry a lidi, které jsme už roky považovali za mrtvé. V tom jsme viděli kulturní nebezpečí pro sebe, viděli jsme, že znovu a zbytečně stává se aktuálním spor mezi rusofily a rusofoby, na nějž jsme kdysi vyplývali tolik sil. Pozorovali jsme, že v literatuře, ba i v jazyce ožívuje se starý směr, že je částečně ohrožen moderní bulharský jazyk«.

Z toho je vidět, že důvody protestu pokrokové bulharské veřejnosti byly rázu vlasteneckého a nikoliv germanofilského, tak se o tom tendenčně psalo v některých denních listech. Písemný protest proti sofijskému sjezdu uveřejnil v pařížském »Gil Blas« Polák Zwon. Mimo to, sofijskému sjezdu zasláno bylo z polské strany několik omluvných a vysvětlujících dopisů od některých polských členů pražské konference. (H. Konie, prof. M. Zdziechowského, St. Skarżyńskiego). S protestem přijel do Sofie též ruský pokrokový delegát A. A. Stachovič a protest pokrokové ruské akademické mládeže, sdružené v petrohradských slovanských spolecích měl vyříditi prof. Pogodin.

Zajímavý dopis předsednictvu sofijského sjezdu zaslal staříčský jasnopolanský apoštol humanity L. N. Tolstoj. Věrný svým názorům a zásadám zdůrazňoval v něm všelidský moment a význam sjednocování se lidí ve znamení všelidství. »V sjednocení — praví v tomto dopisu — jest smysl i cíl i blaho lidského života. Ale toho cíle a blaha možno dosáhnouti teprve tehdy, až se bude jednati o sjednocení celého lidstva ve jménu zásady společné celému lidstvu a ne o sjednocení malých nebo větších částí lidstva ve jménu omezených, soukromých cílů«.

A dále čteme v tomto listě: »tak i sjednocení — má-li vésti k sobě vlastním blahodárným důsledkům, musí usilovati o sjednocení všech lidí ve jménu zásady všem lidem vlastní a všemi souhlasně uznávané« ...

Vůdčí zásady novoslovanské ideologie precisoval dr. Kramář, čestný předseda sjezdu ve své zahajovací řeči: »Rozumí se, pravil, že principy pražského sjezdu, přijaté s tak velkým a svatým nadšením, v ničem nesmějí býti změněny. Jsou fundamentem, na kterém stojíme, a kdo jimi otřásá, ohrožuje Slovanstvo v samotných jeho základech. Tak jako v Praze r. 1908, i zde i pro všechnu budoucnost platí pro všechno slovanské počínání, že o Slovanství může jen tehdy býti řeč, stojí-li na základech naprosté rovnosti, svobody a bratrství všech slovanských národů«.

A na adresu nepřítomných Poláků řekl: »naše krásné naděje se nesplnily a my jsme se sešli v Sofii bez Poláků ... My toho všichni litujeme, tím více, poněvadž dojista se nemýlím, čeknu-li, že by Poláci mezi námi našli porozumění pro všechny své spravedlivé stížnosti, poněvadž my Novoslované stojíme stále na stanovisku, že není Slovanem, kdo utiskuje druhý slovanský národ, což ovšem platí pro všechny slovanské národy, i pro Rusy i pro Poláky. Na celé linii slovanských sporů žádáme a musíme žádati mír a svobodu národního rozvoje každého národa«. (Ukrajinci?).

Zajímavý je rovněž závěr této řeči dra. Kramáře.

»Končím jedním vroucím přáním: kéž náš sjezd, přes chmurné auspice, je zase krokem ke sblížení slovanských národů, kéž je důkazem, že ti, kteří opravdu jsou a cítí se Slovany, nechtějí žítí morálkou hakatistickou a utiskovati kohokoliv druhého, zejména pak už ne jiné slovanské národy, kéž se nesplní radostná naděje našich nepřátel, že se Slované zase tak rozešli, že se dlouho a dlouho opět sejítí nedovedou, kéž zde, v srdci silného, zdravého národa bulharského naplní se i naše duše vírou a nadějí, že velká doba Slovanstva přece jen přijde a že Slovanstvo přes všechny těžké překážky vyplní velké kulturní poslání v historii rozvoje člověčenstva«.

Po stránce národnostní sofijský sjezd byl zařízen obdobně pražské konferenci a sestával ze čtyřech skupin: ruské, české, jihoslovanské a bulharské. Sjezdové práce konány byly ve dvou sekcích: kulturně-slavistické a hospodářské.

O rozsahu této jeho práce svědčí celá řada resolucí (celkem 18), pojednávajících o mnohých kulturních a hospodářských požadavcích veškerého slovanstva*).

Sofijský sjezd vypracoval klíč, jímž stanoveno je složení národních delegací pro příští novoslovanské sjezdy.

V té příčině sjezd usnesl se na tom, že jednotlivé národní delegace mají sestávat: 1) ze členů slovanských spolků, 2) ze členů slovanských vědeckých společností, akademií a universit, 3) ze zástupců obchodních a průmyslových kruhů, 4) ze členů parlamentních stran a ze zástupců hlavních slovanských měst (stolic). Podle toho klíče budou jednotlivé slovanské národy početně zastoupeny na příštích novoslovanských sjezdech takto: ruská sekce 65 členy, polská 25, česká spolu se Slováky 22, slovinská 6, srbská spolu s Černohorci 14, chorvatská 10, bulharská 15.

Ačkoliv sjezd tento přímo úzkostlivě se vyhýbal všem sporným slovanským otázkám, hlavně rázu politického (rusko-polská, macedonská), přece k několika konfliktům došlo na něm. (Prof. Pogodin a Bobrinskij, dále útok poslance Tresiče-Povičiče proti Ukrajinskému hnutí). Celkem však sjezd dosti šťastně minul různá tato slovanská úskalí.

O sjezdu velmi obšírně a podrobně psalo se ve slovanském tisku, nejvíce ovšem v českém. I krajinské listy přinesly dosti podrobné zprávy o průběhu sjezdových prací.

*) Jmenovitě 1. o svolání všeobecného vědeckého sjezdu slavistického. První takový sjezd má se konati v Praze roku 1911 u příležitosti odhalení pomníku Palackého. 2. Vzájemný styk slovanských akademií a učených společností. 3. Literární a knižní vzájemnost. 4. Studium na slovanských universitách. 5. Návrh vzorné slovanské antologie. 6. Vše-slovanský slovník. 7. Ruština jako sprostředkovací jazyk slovanský. 8. Vše-slovanská terminologie. 9. Slovanská encyklopedie. 10. Katalog slovanských knih pro lidové čítárny. 11. Učení kyrilici v západo-slovanských středních školách. 12. Organizace knižního trhu slovanského. 13. Organizace slovanských divadel. 14. Slovanská výstava umělecká: projektovaná v Praze roku 1913. 15. Slovanská banka. 16. Slovanské styky hospodářské. 17. Slovanská telegrafní agence. 18. Organizace slovanské turistiky. Ježto obsah výše zmíněných resolucí uveřejněn byl ve výtahu téměř ve všech českých listech, krajinského tisku nevyjímaje, považoval jsem za zbytečné uváděti jejich znění v tomto článku.

Jest třeba zde ještě zmíniti se o návrhu ruského profesora Kazanského, jenž doporučoval zřízení sprostředkovací mezoslovanské komise podle vzoru mezinárodních parlamentárních konferencí pro smírčí soudy; dále o návrhu téhož prof. Kazanského o jednotném občanském právu pro všechny slovanské státy. Ārci, že návrh tento za stávajících poměrů není proveditelný.

Konečně poznamenávám, že všechny tyto resoluce jsou uvedené v plném znění ve statí V. Červinky: »Druhý přípravný sjezd slovanský v Sofii. (Česká Revue 1909–1910 č. 12).

Ruský pokrokový tisk celkem zaujmul vůči sofijskému sjezdu kritické a skeptické stanovisko. V tom ohledu zejména zajímavá je stať V. Oněžského »Slované v Sofii«, uveřejněná v čísle 28. »Moskevského Ježenedělníku«. Autor míní, že veškerá počínání všeslovanského rázu jsou prozatím předčasná a nemají žádné reelní půdy pod sebou: neboť »slovanské sjednocení je stropem stavby, nikoliv jeho fundamentem«. Dnes je doba národní individualisace jednotlivých slovanských národů a proto »je špatným Rusem anebo Polákem, Srbem anebo Bulharem ten, kdo staví výše svého národního smýšlení cit slovanský«.

Zcela korrektné a objektivné stanovisko vůči sjezdu sofijskému zaujal z větší části polský tisk. V zajímavém článku: »Po dwóch zjazdach slowiańskich (Sofia-Kraków)« (Świat Slowiański č. 68), zdůrazňována jest potřeba konkrétného pojmání slovanské myšlenky a polské její pojmání stanoveno v ten rozum: »Slovanské myšlenky nejlip se slouží, když především pracuje se pro vlastní národ, přirozeně ne na úkor druhému«.

Ukrajinský tisk přirozeně psal o sjezdu odmítavě a negativně. (»Ukrainische Rundschau« 1910, č. 5--6). A také právem. Neboť soustavné umlčování a ignorování jich Novoslovany při nejmenším je pštroší politikou a k tomu odporuje theoretickým principům novoslovanství. Neprávem také vytýkalo se Ukrajincům, že ještě nepropracovali se k slovanskému smýšlení. Naopak. Ukrajinci byli jedním z prvních slovanských národů, který propracoval se k slovanskému smýšlení a už roku 1846 vypracoval tak pokrokový a demokratický program všeslovanského sjednocení, k němuž novoslovanství bohda dospěje za sto let*).

Málo povšimnut a nedostatečně oceněn byl socialistický slovanský sjezd v Sofii; patrně z důvodu jeho rozhodného protestu proti novoslovanskému kongresu. Avšak jeho význam nemůže býti ignorován a zasluhuje pozornosti, zejména nyní po sjezdu kodaňském. Hnutí slovanské nemůže se vyhnouti otázce sociální, naopak hledati v ní doplnění. A to bude úkolem sjezdů příštích.

*) Miním tím známý slovansko-ukrajinský spolek tak zv. »Bractvo Kirilla a Methodeje«, jenž tajně zřízen byl v Kyjevě roku 1746 a ruskou vládou znemožněn roku 1847.

Z politických bojů ve Slezsku.

Píše Ant. Otáhal.

III.

Po Pražákově jazykové nařízení (1881 a 1882).

Zápas českého lidu ve Slezsku o rovnoprávnost, prováděný úsilovněji od zahájení Taaffeovy éry, stupňoval se v roce 1881 a 1882 a za podpory činitelů mimoslezských dospěl konečně k pozitivnímu výsledku: Slezsko dočkalo se touženého jazykového nařízení, které Čechy a Morava měly již od dubna 1880. O ceně jeho a kterak bylo uvítáno ve Slezsku, pojednáno bude v úvaze další. Zde uvedeme jeho předebru.

V únoru 1881. Poláci z Těšínska chystali deputaci do Vídně, aby tam polskému klubu a vládě podali pamětní spis o svých požadavcích. Poslanec Cienciala tento úmysl oznámil polskému klubu, ale od klubu přišla odpověď, aby s deputací se počkalo. Důkladněji pohnul otázkou rovnoprávnosti ve Slezsku polský poslanec Tyškovský, který v dubnu v polském klubu navrhl, aby klub polský se dorozuměl s klubem českým o to, co by se mělo podniknouti v říšské radě ku provedení rovnoprávnosti řeči polské a české ve Slezsku. Zejména poukázal na ministerské nařízení z roku 1851, kterým řeč německá jest ustanovena za jedinou soudní řeč ve Slezsku, i navrhl, by oba kluby o to se zasadily, aby toto staré nařízení bylo i formálně zrušeno. Dále navrhl, aby bylo usilováno o zřízení polských a českých středních škol a vzdělavatelů učitelských ve Slezsku. Toto vystoupení poslance Tyškovského bylo přijato v české veřejnosti velice vděčně. Čeští studující vysokých škol pražských poslali mu písemné poděkování a také české obce a spolky na Opavsku chystaly mu děkovné projevy.

Koncem května vyslány byly do Vídně od českých a polských obcí ve Slezsku deputace, aby na místech příslušných domáhaly se rovnoprávnosti při soudech, úřadech a ve školství. V deputaci české byli: kněz Ant. Gruda z Kateřinek, Jan Flor. Lhotský, rolník z Hlavnice, Karel Nykel, starosta z Plesné, Fr. Seidler, starosta z Hlubotce, Karel Rohovský, starosta ze Slavkova a Josef Benš, starosta z Kateřinek. V polské deputaci byli: zemský poslanec kněz Ignác Świeży z Těšína, evangelický farář Michejda z Návsi, Jan Glajcar, starosta ze Šibice a starosta Jiřosek jako zástupce polských horalů. Obě deputace spojily se 30. května ve Vídni v jednu a za vůdcovství poslance Świeżyho

představily se klubům polskému i českému a navštívily pak po řadě ministry Pražáka, Taaffa a Conrada. Přijata byla ode všech velmi vlídně; ministr Pražák ji ujistil, že vláda stále přiblíží k poměrům slezským a že nedopustí, aby kdo ve Slezsku v právech svých byl zkracován. Předseda ministerstva Taaffe, vyslechnuv tužby slovanského lidu ve Slezsku a přijav pamětní spisy deputace, slíbil velice určitě, že Slovanům slezským vyhová se ve všech oprávněných požadavcích netoliko na papíře, ale i skutkem a v pravdě. Také ministr vyučování Conrad vyslechl deputaci ochotně a propustil ji s pěknými sliby. Kromě požadavku středních škol a vzdělavatelen učitelských deputace žádala také o zřízení dvou odborných škol a to: tkalcovské školy ve Frýdku a rolnické v Opavě. Oba kluby český i polský uspořádaly na počest deputace večer v hotelu »de France« hostinu, již účastnili se členové obou klubů, při níž proneseny četné řeči, jež vyzněly ve výraz vzájemnosti a svornosti Slovanů rakouských vůbec a Čechů i Poláků ve Slezsku i mimo Slezsko zvláště. Slované slezští byli ujišťováni pobratimskou pomocí a ochranou pro časy budoucí. Den na to člen deputace kněz Ant. Gruda byl přijat ještě zvlášť ve slyšení od ministra dra. Pražáka a ministerialního rady Rumlera.

Kroky tyto podporovány byly ve Slezsku samém dvěma většimi schůzemi lidu. Dne 3. července konala se v Michálkovicích schůze českého lidu, první to česká veřejná schůze ve východní části Slezska vůbec. Promluvil při ní advokát dr. Fr. Chleborád z Mor. Ostravy o příčinách klesání blahobytu rolnictva před velmi četným posluchačstvem. Na schůzi mělo se mluvit také o politických záležitostech a připraveny byly dvě resoluce, z nichž v jedné projevuje se důvěra ministerstvu hrab. Taaffa za jeho poctivé snahy za jednání míru mezi národy rakouskými, ve druhé pak dožadováno se bezodkladného provedení rovnoprávnosti v úřadech a ve školách, ale vláda ani rokování o tom ani čtení resolucí nedovolila. Dr. Chleborád pouze na konci řeči své směl pronést k posluchačstvu krátkou výzvu, aby ve vymáhání rovnoprávnosti šlo se za příkladem Čechů v království.

Dne 31. července uspořádali Poláci na Těšínsku v Šibici tábor lidu, který měl přes 3000 účastníků. Řečnili na něm poslanec Jiří Cienciala, měšťan Adam Poloček z Jablunkova, rolník Jan Kaizar z Místřovic, starosta Adam Sýkora z Návsí a poslanec Ant. Świeży ze Žibřidovic. Navržených pět resolucí bylo přijato jednohlasně. V první žádala se změna volebního řádu do sněmu i do říšské rady tak, aby počet poslanců za obce venkovské

byl rozmnožen dle počtu venkovského obyvatelstva a dle výše daní od něho placených. Ve třetí se žádá, aby vydáno bylo ministerské nařízení, příkazující soudům a úřadům knížectví těšínského, aby všeliké spisy a podání přijímaly netoliko v německém, ale zároveň též v polském jazyku a aby na ně odpovídaly v tom jazyku, ve kterém byly podány. V téže resoluci se žádá, aby ve školách obecných bylo vyučováno všem předmětům toliko v jazyku mateřském a jazyku německému aby se vyučovalo jen ve vyšších odděleních a to jako předmětu, aby na těšínské vzdělavatelně učitelské výklady pro polské kandidáty konaly se v jazyce polském a ve školách středních, gymnasiích i reálkách v knížectví těšínském, aby jazyk polský byl zároveň pěstován s německým. Pro soudní okres frýdecký přiznávají se tatáž práva obyvatelstvu českému. V resoluci páté vyslovuje se ministerstvu Taaffeovu důvěra a uznání za to, že se upřímně stará smířiti všechny národy a všem rovnou vyměřiti spravedlnost. V resoluci druhé dožadují se změny zákona o smírčích soudech a ve čtvrté vydání zákona proti opilství.

Obě tyto manifestace naladily sice německý tisk k pošklebkům nad českým a polským lidem, ale lidu dobře šly k duhu: učil se vystupovati veřejně a vyslovovati své přesvědčení hlasitě a bez bázně.

Brzo na to ještě v srpnu dostala se na veřejnost zpráva, že brněnský vrchní zemský soud k rozkazu ministra spravedlnosti vyzval všechny okresní a oba sborové soudy ve Slezsku, aby do 26. srpna 1881 podaly podrobné zprávy o tom, ve kterých jazycích se při nich úřadovalo v době od 1. ledna 1850 až do vydání dvou ministerských nařízení v roce 1851, jimiž němčina prohlašuje se za výhradní řeč úřední ve Slezsku, které jazyky byly tedy v oné době pokládány za obvyklé v zemi podle § 13. ob. s. ř. a dále, jak to bylo v dobách před rokem 1850. Zprávy ty měly býti sdělány na základě úředních spisů, uložených v soudních registraturách. Jaký výsledek toto šetření mělo, nepřišlo na veřejnost. Zprávy o tom byly by zajisté na výsost zajímavé.

V lednu 1882 dán byl z Haliče popud k mimoslezským projevům pro rovnoprávnost ve Slezsku. Okresní zastupitelstvo rudecké v Haliči vyzvalo ostatní okresní zastupitelstva, aby podávala k říšské radě a k polskému klubu petice za provedení rovnoprávnosti ve Slezsku. Jaký výsledek tato akce měla v Haliči, známo nám není, ale za příkladem polským Český klub v Praze ve valné hromadě 5. února usnesl se upozorniti vládu

na křiklavé porušování článku 19. státního základního zákona z 21. prosince 1867 a požádati ji, aby provedla úplnou rovnost národa českého s německým co do užívání národního jazyka ve Slezsku. Usnešení toto shrnuto v petici, kterou vypracoval dr. Jindřich Šolc na základě petic, jež podány byly říšské radě ze Slezska. Po všeobecných úvahách o školských a jazykových poměrech u soudů a úřadů vrcholí petice v těchto požadavcích :

1. aby jazyka českého ve školství obecném v obcích českých bylo veskrze jako jazyka vyučovacího užíváno, jak to § 51. řádu školního a vyučovacího vyžaduje a § 6. zákona ze dne 14. května 1869, č. 62. ř. z. ustanovuje ;

2. aby v Opavě česká průpravná učitelská se cvičnou školou pro dívky české, které ve školách opavských náležitého vzdělání nabýti nemohou, zřízena byla ;

3. aby v Opavě z prostředků státních zřízena byla aspoň jedna střední škola česká gymnasiijní neb reální ;

4. aby vynešení c. k. ministeria práv ze dne 3. listopadu 1851, č. 13.470, kterým český jazyk ze státní správy ve Slezsku byl vyloučen, zrušeno bylo ;

5. aby c. k. státní úředníci ve službě administrativní i soudní ve správním obvodu moravsko-slezském při praktické zkoušce z onoho odvětví služby, jehož se dotýče, dokázali odpovědní svou znalost jazyka českého a německého ve slově a písmě ;

6. aby ve veškerém životě veřejném tu, kde se stýkají orgánové státní s lidem českým v krajích Čechy souvisle obydlených, byli povinni užívatí jazyka českého a aby tento národnostní ráz okresu a kraje, jehož se dotýče, byl označen i nápisy vnitř i vně státních budov veřejných.

Český klub učinil spolu veřejnou výzvu, aby města a okresy k petici se připojovaly nebo vlastní petice podávaly. Lhůta pro projevy stanovena do 13. března. Do té doby ohlásilo svůj souhlas nebo zaslalo vlastní petice z Čech 56 městských rad neb obecních zastupitelstev a 16 zastupitelstev okresních. Za Čechami šla i Morava, ovšem ne tak hromadně. Oznámeno je pouze, že k petici českého klubu připojilo se 22 obcí z politického okresu prostějovského. Teprve trochu později 7. května Moravský klub v Mor. Ostravě učinil při mimořádné své valné hromadě projev, v němž se protestuje proti stálému zamítání českých podání u slezských soudů a usneseno tento protest, doložený určitými případy, podati ministru práv a poslaneckým klubům českému a polskému.

Hned na to, co petici Český klub podal, správce ministerstva spravedlnosti dr. Pražák ve schůzi říšské rady 17. března veřejně slíbil, že rovnoprávnost ve Slezsku bude provedena. V dubnu pak došla z Vídně zpráva, že vskutku pro Slezsko chystá se náprava. Polský klub, který po počátečních rozpácích, přece počínal si vážněji ujímati slezských Slovanů, zabýval se záležitostmi rovnoprávnosti ve Slezsku ve schůzi 26. dubna. Věc uvedl na přetřes poslanec Chelmecki a klub uložil poslancům hr. Grocholskému a knížeti Czartoryjskému, aby s hrabětem Taaffem a vládou vyjednávali. Tato deputace polského klubu interpelovala vskutku soukromě hraběte Taaffa ve příčině rovnoprávnosti polského jazyka ve Slezsku. Hrabě Taaffe deputaci ujistil, že vláda je si vědoma své povinnosti ke Slezsku, ale že tu vyskytují se zvláštní obtíže provedení rovného práva, protože ve Slezsku jsou tři zemské jazyky, ale že i tyto obtíže budou přemoženy. Polský klub se potom usnesl, že další kroky v té příčině odloží na podzim. Co ve věci té podnikal kromě své petice Český klub, nedostalo se na veřejnost.

Ve Slezsku zatím poměry se o poznání lepšily. Dne 26. dubna zemřel dosavadní zemský president baron Summer, zarytý nepřítel slezských Slovanů, a nástupcem jeho stal se markýz Bacquehem. Za příznivou předzvěst vykládáno bylo, že k pohřbu bar. Summra přijel do Opavy sám hr. Taaffe. Za této příležitosti k zemskému výboru, který se mu představil, vyslovil se o příštím zemském presidentu, že postavení jeho bude sic ne snadné, protože v zemi jsou různé národnosti; ale tyto obtíže jsou prý jen zdánlivé, neboť jak členové zemského výboru ujíší (je známo, že hr. Taaffe rád vtipkoval), mezi obyvateli ve Slezsku panuje úplný mír, takže úkolem zemského správce bude jen mír tento zachovávat a přiměřeným chováním zabezpečiti. Hlasy, kterými provázeno bylo jmenování nového zemského presidenta, oprávněvaly k nejlepším nadějím, že Slezsku dostane se správce uznalého a spravedlivého. V této blahé naději vítaly také nového presidenta české deputace, vyslané od obce Kateřinek a od katolicko-politické besedy v Kateřinkách a deputace starostů z Opavska. Deputace kateřinské přes odpor okresního hejtmana Liebischera markýze Bacquehema oslovily česky, který také velmi vlídně česky odpověděl a ujistil je, že bude hleděti vyhověti všem našim spravedlivým požadavkům. Deputace starostů z Opavska podala mu pamětní spis o rovnoprávnosti ve Slezsku, podepsaný od 60 starostů českých obcí na Opavsku. I tato šestičlenná deputace, vedená starostou Janem Klimešem ze Zlatníku, byla přijata velmi vlídně. President ji ujistil,

že učiní, co bude možná, a deputace z celého projevu jeho odnesla si dojem, že nový prezident má vůli upřímnou. Za Poláky z Těšínska promluvili k novému prezidentu jejich zemští poslanci Swieży a Cienciala, kteří požadavky polské sepsali v pamětním spise zemskému prezidentu podaném v červenci. Vedle historického úvodu pamětní spis v pěti oddílech uvádí polské požadavky jazykové u soudů a úřadů i školské a odmítá německé tvrzení, že slovanské obyvatelstvo ve Slezsku je s nynějšími poměry spokojeno. Tento svůj projev sesílili ještě v podzimním zasedání slezského sněmu, kde ve schůzi 6. října na interpelaci poslance dra. Fr. Müllera s dotazem k vládě, zda jsou pravdivy zprávy o jazykovém nařízení pro Slezsko, odpověděli dotazem k zemskému prezidentu, je-li vláda ochotna spravedlivým požadavkům slovanského obyvatelstva slezského co nejdříve vyhověti. V tomto dotaze se protestuje proti tvrzení, že slovanské obyvatelstvo je s nynějšími pořádky spokojeno, a ohražuje se proti křivému předstírání, jako by jeho požadavky byly dílem cizích agitací. Na obě tyto interpelace zemský prezident markýz Bacquehem odpověděl ve sněmě až 21. října ohlášením a prohlášením Pražákova jazykového nařízení z 12. října 1882.

Z Opavska už počátkem května ozvala se výzva, aby se uspořádal na Opavsku tábor lidu, na němž vedle hospodářských záležitostí porokovalo by se o rovnoprávnosti národů v říši rakouské, zaručené státními základními zákony, a o výkladě státních základních zákonů a ministerských nařízení ve Slezsku. Výzva tato zapadla však bez ohlasu a to jednak proto, že očekávání věci příštích tomu nepřálo, jednak české Slezsko nemělo ještě výkonného orgánu, který politické akce prováděl. Ale orgán ten už se rodil. Dne 2. srpna výbor osmičlenný v čele s opavským advokátem drem. Františkem Stratilem oznámil zemské vládě slezské, že hodlá zřídití spolek pod názvem »Politická a hospodářská jednota« se sídlem v Opavě. Na své oznámení dostal výbor od zemské vlády odpověď až po půldruhém měsíci. Zemská vláda 16. září mu oznámila, že proti založení »Politické a hospodářské jednoty« ničeho nenamítá. Zřízení českého politického spolku bylo možno nazvati velikým úspěchem. Ještě r. 1876 zemská vláda za presidenta Summra postavila se příkře proti založení osvětového spolku Matice Opavské, jejíž povolení proti zemské vládě muselo býti vybojováno. A nyní celkem bez závary přivoleno k utvoření politického spolku. Ustavující valná hromada jednoty konala se 22. října, den po prohlášení Pražákova jazykového nařízení v zemském sněmě. Jednotou nabyli český lid ve Slezsku silné opory i živého nástroje, jehož plodná

činnost až do poslední doby jeví se při všech politických akcích. Poláci po příkladě Čechů teprve po roce utvořili si středisko ve spolku polských katolíků na Těšínsku.

Že zprávy o chystaném obratu pro Slezsko Němce silno pobouřily, rozumí se samo sebou. Tehdy jako nyní každý drobet práva, poskytnutý Slovanům, Němci považovali a považují za újmu německé državy. Proto na pouhé zvěsti ve svém časopisectvu zahájili zuřivou kampaň, podporovanou německými poslanci na schůzích. Takovou schůzi měl také říšský poslanec za Opavu dr. Sax 9. října v Opavě, ve které podával zprávu o své činnosti na říšské radě, poukazoval na nebezpečí, které hrozí Němcům ve Slezsku chystaným převratem, a široce líčil jejich znepokojení. Výklady jeho rozvedl ještě předseda německého spolku dr. Horny, který ve svých lamentacích dokonce tvrdil, že němčina ve Slezsku od několika století je jazykem soudním a úředním. Té chvíle nářky německé byly už na plano: dr. Pražák své jazykové nařízení pro Slezsko už podepisoval.

Feuilleton.

Panství mrtvých.

Umělecky založení romantikové často tvrdívají, že je svět dnes příliš šedivý, příliš střízlivý. Že prý prchá před jeho pantentovaností poesie z přírody, zbavené všech kouzelníků, kouzelnic, rusalek, vil, duchů, strašidel atd. a že následkem toho chřadnou také nejmohutnější kořeny citového fondu: obraznost a strach (člověku přec musí záležeti na troše citu).

Proti tomu namítají zase odpůrcové, že nutno změnit zorný úhel a že se objeví zas poesie dosti. Příroda prý je život, a kde život, co prý tu mají dělati fantomy mrtvých? Doba strachu z duchů nebyla nikdy dobou zvláštních duševních rozmachů; naopak. Romantismus prý konečně jest právě jenom uvědomělý úpadek a neschopnost ke skutečnému žití. Nadmyslné zjevy jsou methodicky zbytečny, k ničemu prý jich nepotřebujeme.

Tak se v tom vyznejte, prosím.

Existují nějakí nesmrtelníci?

Řešte tento problém přijatelným způsobem!

Cynikové si ovšem zaparodují:

»Immortality — thy name is woman«.

Ale stačí někomu k ukojení potřeby nadsmyslnosti žena, a — last not least — děti?

Pohleďme na problém historicky (je to pořád ještě totiž moderní metoda, která se pro objasnění sociálně psychologických zjevů naprosto nehodí).

V modravé pohádkové dáli leží za námi doba, kdy lidé věřili, že s bohy, polobohy a jinými zlomyslníky — až na občasně škádlení — žijí docela vesele v sousedství, v přátelství, ba dokonce i ve svazcích rodinných.

Ale bohové hynou — lidstvo žije dál.

Ve středověku, v ponurém středověku, jehož veselost nám ještě dlouho zůstane tajemstvím, dopracovali se severní ďáblové jistého kulturního postavení. Jejich poměr k lidstvu však nebyl již čistý: lidé se jich báli.

Řeka času však se valí neodvratně, a dnes, jak jsme viděli, začínají romantikové i o ten strach míti strach. Doba je totiž skutečně zlá, takže dnes i nesmrtelným jest těžko uhájiti život.

„Dnes už čert aby byl čertem!“ stěžoval si nedávno jeden organisovaný v oficiálním orgánu organisace.

Pozoruji tento zjev již delší dobu a měl jsem o poslední noci filipo-jakubské k pozvání přednášku o tomto předmětu. Dokazoval jsem tu shromážděnému výkvětu učených duchů, že jejich existence dnes nemá smyslu, protože nevyhovuje podmínkám, jež jim lidstvo při nastolování kladlo.

Dnes nevěří lidé v nehmotné duchy. Teď se po nich žádá v přední řadě, aby byli hmotní, aby se dali vnímati smysly, po případě za podpory fyzikálních a chemických pomůcek. Žádá se po nich, aby hýbali stolečkem, odlévali ruku v parafinu, dali se v rozmanitých úborech fotografovati, aby po případě věřící po smrti v pekle smažili atd. Ale žádal snad dodnes některý spiritista z professe, aby duch měl také ducha? Stačí přece, když na příklad Julius Caesar se vyjádří, zdali se po jeho soudu přítomná slečna X. do roka provdá.

Dokazoval jsem jim, že jejich nynější postavení jest jich nedůstojno, že se nedá srovnati s úctou k vlastnímu ctěnému Já. Upozorňoval jsem je, pro případ, že by chtěli přejmouti z Japonska instituci harakiri, že jim bude přechod filosoficky velice usnadněn, poněvadž k tomu stačí analogisovati Nietzsche-ova Zarathustru.

Nu a tu jsem si vypůjčil — na to já totiž nesmírně trpím — Zarathustrův pathos a hřímal jsem sprostředkovací řečí duchům do duše:

»Der Gött ist etwas, was überwunden werden muss!
Hlásám Vám n a d d u c h a !«

Avšak žádným potleskem jsem nebyl za svá slova odměněn. To se mne zprvu dotklo nemile, pak jsem si však uvědomil neutěšené hmotné poměry svých posluchačů a usmál jsem se božce:

»Inu — také jest jim milejší nic, jen když to mají jisté a započítá se to do pense!«

Podotýkám, že nemohu s bezpečností udati národnost svých posluchačů, poněvadž dorozumívání se dělo sprostředkovací řečí a nelze tudíž s určitostí říci, že by byli Češi.

A tak jsem propadl dle všech předpisů se svým návrhem, že by byl duch něco, co má býti překonáno.

Nevysvětlitelným způsobem však jsem krátce po tom dostal řád pro ecclesia et pontifice.

* * *

Le roi est mort!

Po tomto úspěchu jsem musel přece odvoditi důsledky, jako moderní státní občan. Prohlásil jsem tedy přísahu, složenou oněm duchům »z boží milosti«, za zrušenou a starám se, aby se na vázaly diplomatické styky se členy jiných panovnických rodů. Nelze býti člověku pro foro interno bez autority a bude tudíž nutno dosaditi na vladařský stolec nové nesmrtelné.

O samozvance by nebyla nouze: kdo umí vzít píro, štětec či dláto do ruky, postaviti se na palec u nohy, nebo zkřiviti tvář v novou grimassu, každý by se hlásil. Ale nechci jich. Upozorňuji raději na gothajský almanach srovnávací vědy náboženské. Tam možno se dočísti, že se všechna náboženství zrodila z kultu mrtvých. K novému božství nutno tudíž najíti nové mrtvé. Toť přece více nežli logické, třeba by se to zdálo absurdní. Jen z nových mrtvých možno stvořiti nové nesmrtelné.

Neračte se namáhat, upozorním vás opět. Prosím:

V době vypjatého subjektivismu nepotřebuji hledati tento materiál mimo sebe. Stačí-li dnes moje duševní bohatství na stvoření státu, krásy atd., proč by nestačilo také na stvoření mrtvých? Doposud sice žádný bůh netvořil mrtvé, ale snad jen proto, že jich nepotřeboval. Nejsme ostatně soudci v Anglii, abychom přisuzovali praecedencním případům nemístný význam.

Tedy: za jediné nesmrtelné nutno uznati mrtvé, a to mrtvé ve vlastním nitru.

Dovolte na okamžik, provedu Vás trochu »zahradou lidské duše a ukáži, že tam jsou«. Jsem dosti dobře vychován, abych

k tomu nepoužil ani Vás ani sebe. Najde se totiž v každé duši někde v koutku něco intimně hñijícího, intimně nelibě páchnoucího a mohli bychom pak přijít do nemilých rozpaků. Myslete si tedy laskavě duši člověka naprosto lhostejného, třeba — — — Kdo to jest, to si ani navzájem snad nemusíme čekat. Že?

Račte se laskavě tedy pohlédnouti do této duše:

Bahýnko vášní a citů; v něm se plazí a vzpínají, trochu i navzájem koušou ideje víry, národnosti, dobra, krásy atd., atd. Vidíte? Která z nich je nejmladší? Hehe, těžko rozeznat, tak jsou s vraždě stárim.

Nejsou asi původním majetkem té milé lhostejné dušičky; jsou to myšlenky lidí dávno, pradávno mrtvých.

A kde jsou mladé, nové, vlastní?

Nic?

Jak málo, žalostně jest toho, co by člověk mohl nazvat svým duševním vlastnictvím! Ale o mrtvé u nás není nouze, pravda-li? — —

Nebyl jsem dosud nikdy trestán pro přílišnou uctivost, a tak teprve teď, přes dřívější pochybnosti, doznávám veřejně, že učenci jsou lidé strašlivě užiteční. Pravím to ovšem jenom z toho sobeckého důvodu, že by mi přišlo vhod, kdyby nějaká učená hlava — nebo snad akademie, ty totiž mají na podobné podniky spíše čas a peníze — kdyby tedy sebrala myšlenky pobíhající v lidském mozku, kdyby je roztrídila pěkně do krabiček a očíslovala dle původce. Nežádám naprosto, aby měl autor tolik umělecké tvůrčí síly, aby zachytil jejich tanec po mozkové kůře. Ať si probere ten »Totentanz« spánembohem třeba dle metody Cuvierovy, jen když se vůbec té práce po-
dejme. Je toho pro úpravu navrženého nového náboženství třeba.

K podobné práci mají vlohy ovšem toliko Němci a musíme tedy počkat, až tato studie bude přeložena do druhého zemského jazyka. Zatím nezbude, nežli spokojiti se s rozbořem povrchním, jak jsem jej načrtnul.

Mrtvé jsme našli.

Tedy: Vive le roi! —

Děkuji Vám, že jste mne tak dlouho sledoval. Teď musíme tu cizí lebku zase zavřít, abychom zbytečně neobtěžovali.

Nové nesmrtelné již máme.

I nastane království boží na zemi, nový zlatý věk. Jsme s nimi totiž ještě intimnější, než bývali staří Helléni, neboť ne-

žijí kolem nás, nýbrž v nás, jsou tělo z našeho těla, krev z naší krve. S nimi leháme, s nimi vstáváme, je máme bez ustání na rtech.

V duši jsme jim postavili chrám, chrám tedy nejnádhernejší a nejlacinější, aby jejich kult nebyl za nynějších drahotných poměrů snad ohrožen a oni přece spokojeni. Mají k tomu ostatně všechen důvod, neboť moje náboženství, moje církev bude opravdu ovčincem celého světa. Nevěříte?

Celé moderní vědecké snažení se nese k tomu, aby se myšlenky mrtvých staly společným majetkem všech, tedy k socialisaci a naprostému kommunismu těchto fondů.

Nebude se tudíž historie opakovati, nebudou vydávány nové kommunistické manifesty, nikdo nezvolá: »Proletáři duše, spojte se! Podvrňte a ztroskotejte tuto kyklopskou stavbu mrtvých«.

Proč také?

Fondy jsou bohaté a na každého se dostane tolik, aby mohl aspoň v duši býti buržoa. (I to jest u tohoto kapitálu zajímavé, že ho dělením neubývá). To stačí na věky.

Ovšem: cesty lidské vůle jsou nevyzpytatelné. Snad se bude někomu v budoucnu zdáti lidská duše Augiovým chlévem, potřebným důkladného vyčištění, a moderní Herakles se pokusí učiniti z duše tabulam rasam, prostou všeho balastu po mrtvých. Ale kde najde pevný bod, aby se mohl opřít, až bude střásati se sebe všechen prach ztrouchnivělých mrtvol a stírati se sebe plíseň a bahno staletí? Vždyť nezmizela doposud žádná kultura, aby po ní nezůstala aspoň citová a pudová residua.

Bude míti však ještě dosti odvahy, když pohledne do vlastní duše a uvidí tam tisíce těch netvorů v koutku přikrčených svítiti zelenavýma očima, a v každém oku démonický výsměšek:

»Co chceš? I toto je myšlenka lidí dávno, dávno mrtvých!«

Co počne pak?

Co jest ostatně nám po tom? Církev potrvá.

Some Body.

Komentář.

PŘEHLED POLITICKÝ.

(K situaci). Nemůže snad býti nevděčnějšího úkolu, nežli psáti počátkem nové politické sezony o tak zvané situaci. Události prázdnin patří minulosti a je za těžko odhadnouti, jaký budou mít ještě vliv na politické poměry a klásti prognosu budoucnosti je zaměstnání, které pozbylo vší vážnosti. Na konec vytváří se v našich poměrech všechno zcela jinak, nežli se čekalo. Politický spisovatel a kronikář může stěžeti z daných faktů, dynamických sil a programů stran vyličiti pravděpodobný vývoj věcí, protože do politiky jako do žádného jiného oboru veřejného života zasahují vlivy osob, lidské slabosti, zájmy a ohledy. Tou dobou však a v nynějších poměrech a při nynějších osobách, nejsou ani ony dynamické síly ničím stálým, ničím, co by se dalo zjistiti a změřiti, všeobecný kvas a neklid vyznačuje obsah vnitřní politiky, pokud je vyjádřen stranami a vzájemným jejich poměrem.

Říšská rada byla počátkem měsíce července odročena. To je vlastně zbytečno říkati, protože při systému bar. Bienerttha končí tak každé zasedání. Odročení parlamentu stalo se pravidelnou režijní pomůckou, kdykoli tento systém nemůže dál. V nastalé tak přestávce nabere systém zase trochu dechu, oposice, která vyvrcholila svůj boj proti vládě obstrukcí, vždycky trochu vystřízlívá, potom je jím vyslechnouti varovné hlasy přátel a hrozby nepřátel a s novou kampaní se vše opakuje znova. Prázdniny byly letos poměrně klidné, třebaže vláda kde mohla, pomáhala seti nespokojenost a roztrpčení. Křiklavými takovými dvěma doklady nepřátelství k Čechům a Slovincům bylo rozpuštění českého obecního zastupitelstva v dolnorakouské Poštorné a nepotvrzení Hribara starostou lublaňským. Opětne jeho zvolení mělo také zde za následek rozpuštění obecní rady. Oba tyto příklady dokazují, že vláda v protislovanském svém systému straně přitahuje. Respektování obecní samosprávy bylo dosud zvykem i tam, kde vlády nejednaly se svými odpůrci zrovna v rukavičkách. A ku podivu, jak chabě odpověděla česká samospráva na oba tyto brutální kousky. Jen případ Hribarův přiměl česká města na Moravě k protestům, které Slovinců sympaticky se dotkly, v Čechách ani hlas se neozval.

Poměr Čechů k Slovincům ve vídeňském parlamentě byl o prázdninách trochu živěji přetřásán. Ozvaly se názory, dle nichž spojenectví s nimi ve Slovanské Jednotě nám škodí. Musíme prý konečně dělati českou politiku, nikoli slovinskou. Ponechávajíce stranou otázku, zdali by bylo záhodno rozbiti Slovanskou jednotu, beztak jediné aktivum dvouleté opoziční kampaně proti Bienertthovi, ptáme se jen: může býti horšího svědectví pro kvalitu české politiky ve Vídni v posledních obdobích nežli byl poznatek, že slovinští vůdci přerostli již českým hlavu? A není to politickou naivitou, radí-li se nyní z naší strany Slovincům tak úsilně, aby šli zase trochu do koutu, protože vedení české politiky ohlásilo úpadek? Nebylo by místnější raditi českým politikům k lepšímu postupu, nežli chtěti po Slovincích, aby nabytých posic se vzdávali?

Snad z takových, byt' nevyslovených úvah — protislovanská kampaň byla, myslíme, tendenčně přisuzována prof. Masarykovi — vznikla myšlenka, pokusiti se konečně rázně o utvoření jednotného českého klubu

na říšské radě. Je charakteristické, že bezprostřední podnět k plánu, který tentokrátě osvědčil lepší podmínky realizace, vyšel z kruhů radikálních, zejména posl. Klofáč v několika řečích se pro jednotný klub vřele vyslovil. Na poradě parlamentární komise dosavadního českého svazu bylo jednomyslně usnešeno, jednotný klub utvořit a dosazena komise k vypracování stanov, která od té doby již schůzi také konala. Ovšem jest velmi pochybné, že by se před zahájením nové parlamentní kampaně podařilo klub utvořit. Čeští klerikálové chtějí si ponechat mermomocí zadní vrátka pro svůj oportunismus, bylo na dosavadních poradách již zjevné.

Ještě nežli se v této věci dospělo k nějakému výsledku, překvapena byla veřejnost dohodou na českém sněmu. Prozatím se ovšem omezuje na obapolný souhlas s denním pořádkem, který však žádným denním pořádkem není, přece však na jeho podkladě vláda sněm na den 30. září svolala. V první schůzi bude zvolen toliko finanční a národně-politický výbor, které mají tři neděle sedět, načež se teprve sejde schůze druhá a Němci si vyhradili další obstrukci, nestane-li se ve výboru rozhodnutí o jejich známých požadavcích ve smyslu jejich. Jen optimismus hodně lehkovážný může tedy považovati docílenou dosud shodu za nějaký pokrok. Optimismus ten je však symptomem smýšlení a naladění. Oprávnění by měl, lze-li udati, že Němci chtěli si postavit most z obstrukce na druhý břeh. To se teprve uvidí.

K. Z. Klíma.

DVĚ POZNÁMKY.

(Uzavření zemského sněmu. — Sjezd mládeže v Přerově.) Moravský pakt způsobil pro zemské poslance, kteří po jeho uzákonění vstoupili do sněmu, situaci nesrovnalou s celkovým našim postavením na Moravě. Proti Němcům, kteří držíce největší města moravská, hrají v této zemi přes početní svou slabost úlohu pána a držitele moci, musíme postupovati výbojem, nechceme-li ztráceti. Již tím je dána pro národní náš zápas taktika radikální neústupnosti, taktika pevné houževnatosti proti Němcům. Okolnost, že v zemském sněmu jsme musili tuhým bojem dobývat místa za místem, že celé okresy, kde rozhodovalo několik hlasů pro ten, neb onen národní tábor, byly organisovány ve směr národního výboje, svědčila našemu postavení v zemi a vedla nás pomalu ale jistě k národnímu úspěchu. Moravský pakt tu rázem změnil situaci. Zřízením volebních katastrof, přestala nutnost organisace našich okresů k zemským a říšským volbám na podkladě národního výboje, a na zemském sněmu předčasně vzata poslancům možnost radikálního postupu. Dostalo se nám jakés takés většiny; jest trpce litovati, že se tak stalo nepoměrnými ztrátami, jest těžce želeť, že moravský pakt byl tak předčasně uzavřen, týmiž českými poslanci, kteří připustili právě před tím pro nás broznou změnu statutu města Brna. Ale těžká chyba se stala, a bylo by jen její pokračováním, kdyby se poslanci chtěli vymknouti důsledkům, které s neúprosnou logikou ze změny poměrů jdou. Převzetím většiny, převzala česká delegace zodpovědnost za postup věcí na sněmu, a odtud plyne pro sněmovní delegaci pravidelná taktika všech zodpovědných většin: oportunismus. Zatím, co v celé zemi musíme postupovati nejostřejším výbojem proti Němcům, zatím co žádáme právem neústupný postup české delegace ve Vídni, jsou na sněmu poslanci nuceni s Němci a vládou smlouvat, s největší obezřetností a sebezapřením urovnávat cesty každé sebe menší předloze houžtinami tajné německé obstrukce ve sněmovních

výborech a vésti nad to ještě vysilující boj s neschopností zemského hejtmána.

Za těchto okolností každý přímočasný radikalismus, ovšem nejde-li o životní a zásadní otázky národní a politické, se mstí a vede ke katastrofám. Z toho hlediska dlužno posuzovati také poslední spor, který skončil uzavřením zemského sněmu, máme-li rozuměti jeho dosahu. Němci, jak se říká, si postavili hlavu s ohledem na zákon o zrušení školního platu; buď dostane Brno 80.300 K, jež má dosud, i na dále a podobně Olomouc a Mor. Ostrava, nebo rozbijeme sněm: tak zněl justament, když předloha přišla už z výborů do plenu. Nešlo však o životní otázku českou, poněvadž nejméně polovici z oněch obnosů by zaplatili na daních a přírážkách v oněch městech čeští lidé; a zodpovědná většina, jakmile ve výborech s německým požadavkem, ať právem či neprávem souhlasila, nemohla než souhlasiti také v plenu. Tu však nastalo překvapení. Klerikální strana, ačkoli také tvoří část většiny, nastoupila taktiku krajně radikální. Klerikálové, kteří povolili 100.000 K pro zbytečné německé divadlo v Brně, poněvadž chtěli obdržeti německý souhlas pro podporu divadla českého, kteří také v jiných otázkách smlouvali, a velké zbytečné obnosy povolovali, poněvadž jako členové většiny bohužel smlouvati musili, setrvali do krajnosti ve svém radikalismu, a to ve věci, jež nemá zásadního významu, a co více, radikály stali se také hr. Serényi a baron Heinold, a sněm byl uzavřen. Co to znamená, konstatoval konservativní politik dr. Šromota v Kopřivnici velmi rozhodně: »všecky dřívější práce a návrhy, jakoby se hodily pod stůl.« Musí přijíti nové návrhy a tyto pak v příslušných odborech znova projednávat. A tak přijde všechna dřívější práce v nic, bude se musit začít od počátku...“

Klerikální strana však není ve své podstatě radikální. Ve Vídni, kde potřebuje právě Morava politiku nejostřejší, nejneústupnější, mají klerikálové každou nejrozhodnější akci svou blízkostí vládnímu táboru, neboť tam by důsledný radikalismus poškodil barona Bienenrtha. Na zemském sněmu poškodí, následkem neblahých poměrů, jež moravský pakt způsobil, nás a jen nás, jak dokazuje uzavření sněmu, kterým získali Němci vše, čeho jsme jim urvali po dobu tří let. Ale páteru Šrámkovi šlo v první řadě o materiál k agitaci, a poněvadž páter Šrámek je dnes generálem klerikální strany, musily padnouti všechny ohledy a sněm byl uzavřen. První ohlas v tisku a na velké schůzi v Brně byl mnohem ostřejší, než klerikálové čekali a než jim je milo. Čeští poslanci jsou však povinni přičiníti se, aby ohlas brněnské schůze šel Moravou. Jest chvíle, kdy vystoupiti s nejdůležitějšími důvody a zároveň možno jasně jako málo kdy: nikdo však nemůže lépe to učiniti v tomto případě, kdy jde o sněm, než zemští poslanci sami. A také proto jest velké poslanecké akce třeba (mnozí již promluvili v tisku a na veřejných schůzích), poněvadž jen tak bude možno klerikály donutiti k vědomí spoluzodpovědnosti. Se zemským hejtmánem nechť se mluví na sněmu; ale s klerikální stranou nutno promluvíti venku na schůzích, mezi lidem, neboť jen tehdy upustí P. Šrámek od podobných kousků, když pozná, že porušování zodpovědnosti, od něhož si sliboval agitační prospěch, vpravdě jeho straně ve smýšlení lidu způsobí citelnou škodu.

* * *

Ve dnech 17. a 18. září konal se v Přerově sjezd pokrokové mládeže. Mnozí mají za to, že šlo o sjezd mládeže, jak byl r. 1896 sjezd mladé inteligence v Hodoníně, r. 1902 v Přerově, jako byly schůzky Mladé Mo-

ravy. To jest omyl. Tam šlo o mládež, která byla již aktivně, a to hodně aktivně účastněna v politickém životě a sjela se, aby hlavně uvažovala o poměru k tehdejšímu politickým stranám a politické situaci na Moravě. V Přerově tehdy radili dr. Fišer, uč. Skýpala, dr. Kalandra a jiní, tehdy již aktivně činní a výsledkem porad bylo mimo jiné založení Politického spolku pokrokového v Olomouci pro Moravu úkoly velmi dalekosáhlými pro vývoj politického života na Moravě. Kdyby bylo šlo o takový sjezd tentokrát v Přerově, byla by debata a jistě také usnesení šla ve směru jiném. Tomu však nebylo tak. Šlo vskutku o sjezd mládeže v bezprostředním slova smyslu; přerovskému hnutí stojí opravdu v čele mladí ideální lidé, kteří dosud volebního práva nemají a jde jim o soustředění studentstva a mladých lidí, kteří ve svých dvaceti, dvaadvaceti letech byli postaveni do života a chtějí mezi svými druhy šířiti hlubší porozumění pro jeho politické projevy a buditi je k rušnější účasti při národní a protiklerikální práci. Pak ale padají i nejlépe míněné důsledky neb výtky, jež po přerovském usnesení byly činěny hlavně v pražských listech. Kdyby, bylo šlo o mládež v aktivní činnosti politické, vyzbrojenou volebními lístky, bylo by možno jednati v Přerově politicky stranicky. Poněvadž šlo však hlavně o studenty a mladá, kteří se k vstupu do politického života teprve připravují, bylo vážnou povinností každého, kdo je zkušenostmi přesvědčen o škodlivosti předčasného strannictví, aby toto mínění poctivě a otevřeně řekl a hájil právě před mládeží.

Byla také nespokojenost s kompromisním zněním resoluce, jež se vyslovila v zásadě pro organizace mimo politické strany, ale neodmítla odchýlné úpravy dle místních poměrů. Skutečnost bohdá dokáže, že ústupek, který od zásadního stanoviska touto resolucí byl učiněn, byl zcela na místě. Již dnes vidíme, že organizace i přerovského typu i valašsko-meziříčského mohou dobře pracovati spolu. Na Moravě není valného smyslu pro čínské zdi mezi příbuznými stranami a příbuznými skupinami ani mezi starými, a nebude ho také mezi mladými. I když některé organizace ponesou firmu politické strany, nebudou moci aktivně zasahovati do sporů parlamentní politiky zemské neb říšské, kde dochází k podrobným rozporům, nýbrž budou moci soustřediti aktivní činnost jen na politické skutečnosti veřejného života na Moravě, a tu vedou dnes všechny cesty celkem jedním, přímočarým směrem: proti útisku ze strany Němců a duchovnímu násilí ze strany klerikálů. Tudy půjdou také všechny zdravé organizace studentstva a mládeže, bez ohledu na ten či onen název. Proto bylo dobře, že sobotní schůze v Přerově neroztržila se o slova a zůstala všem možností, aby se sešla ve věci.

Fr. Hodáč.

GLOSSY.

Rakouský císař slavil 18. srpna své osmdesátileté narozeniny. Celý lidský věk stojí v čele říše, kdež je tolik protichůdných zájmů i směrů. Veškerý světový tisk všiml si slavnosti oslavnými články. Zajímavě, že v Německu vyskytly se hlasy, které na jedné straně litovaly, že Habsburská dynastie dosud nestojí v čele německých států místo pruské a na druhé straně projeveny obavy (Hamburger Nachrichten), že není vyloučeno, aby opět císař rakouský se jím nepostavil v čelo. V Rakousku byly spěšně zprávy ty vyvracovány a poukazováno na nemožnost podobných úmyslů. Málo pozornosti však věnováno u příležitosti té vnitřní poměrům v říši a na neutěšený stav, který snad jen svou osobností panovník udržuje před dalším rozkladem. Politika dvoru i jeho vlád opírá

se o Poláky, Maďary, Němce a Italy. Poláci vyhlazují Rusíny, Maďaři touží po rozluce od Rakouska a ničí nemaďarské národnosti v Uhřích, Němci rakouští jsou předbojníci pangermanismu a snaží se odstranit otázku českou, Italové pěstují irridentu a zažehnali by rádi otázku slovinskou. Rakousko s takovými základy po léta prožívá chronickou krizi, z které dnešní směr rakouské politiky je nevyvede.

Novoslovanství nenabýlo dosud určitých forem, nicméně s povděkem dlužno konstatovati snahu dra. Kramáře, že dal k tomu podnět i počátek. Dru. Kramářovi měla by přispěti v první řadě česká věda. Dnes nemáme v pravdě českou vědu. Naše stolice universitní úzkostlivě poblížejí na své kolegy v Berlíně a ve Vídni v obavě, aby jimi nebyli prohlášováni šovény a tím ztrácejí individualitu i svéráznost. Je nutno vyemancipovat českou vědu z područí německého. Historie ku př. je zpracována Němci a je nutna její revize, zejména je třeba vypátrat prameny staré kultury praslovanské a dokázat, že německá historie straní starým Germánům.

Hnutí novoslovanské nevyhne se ani otázce sociální. Budoucnost náleží socialismu a bylo by chybou, kdyby Slovanstvo svou sociální individualitu nevypěstovalo. Dnešní formy i směry sociální nejsou ani konečné ani definitivní a hnutí novoslovanské musí otázce sociální značnou pozornost věnovati, aby je nepřekvapil útvar cizí. Úkol Slovanstva byl od jakživa sociální a v tom bude i jeho úkol pro budoucnost: obnovit důstojnost lidskou i práce; kapitál ať je prostředníkem a nikoli účelem, cílem a rozhodujícím živlem.

—a.

MORAVSKÁ GALERIE.

Není poprvé, co si jí zde všímám. Tentokrát jí musím kvitovat kus pěkné práce, po níž jsme všichni, nejen já zde, volali. Podjal se jí sekretář musea bar. Helfert. Probral a přemístil přemnohé a dal obrazárně pokud možno určitý charakter a relief. Nesměl ji ovšem zcela zbavit toho, co posud bylo jediným jejím znakem — malicherností — a musel nechat reprezentační sál portretů; ale nasadil vedle, v řadě pokojů. Mnohé dal odněst do skladiště, aby získal místa; několika starším našel temný pokojík jako předsiň, na jejich místo vynesl leccos nového z tajných komor. Odělnil historický kabinet od novějších a moderních věcí, tyto pak seskupil dle původu: Čechy dal zvlášť, Němce též. Je zajímavé teď přirovnávati a je možno se teď upřímněji vztekat: české oddělení je jedna stěna a jedna plenta, ač přibyla řada z nových nákupů; a vedle toho se šíří Němci v celých dvou sálech. Nezanikají sice naši vedle nich, ale také nevynikají, protože jsou jejich obrazy ku podivu — podivně vybirány. Zrovna výsměšně se dívají na toho, kdo zná jejich tvůrce. Jako by galerii záleželo na tom, aby neukázala jejich síly, jejich pravé podoby. Co je zde Švabinský, Jaroněk? Jak tu vypadá Kalvoda? Kde je Kašpar, Obrovský, Pečinka, Koehler a jiní a jiní? — Je to sic náhoda, vím, ale svědčí, jak nesystematicky a bezprogramově byl řízen nákup na české straně. A to poznání je, myslím, nejkrásnější ovoce nového uspořádání obrazárny. Nedá se už zastít, bude stále na očích a stále bude připomínat, co jsem marně říkal již po léta: že naše galerie musí být vedena člověkem, jenž rozumí umění; že nás na leta poškodí každý chybný krok, každý krejcar nerozmyslně vydaný; že zůstane celá ta věc amatérskou sbírkou posledního řádu, nepůjde-li podle pevného programu, který je úžasně snadný: být obrazem výtvarnické Moravy a věrným

sledovatelem jejšho vývoje. — Āt se chodí nyní kuratorium hodnĕ často pođivat na svou práci, snad to uzná, snad také pochopí, že nejbližším jeho úkolem vedle programovosti bude uplatniť finanční zemský klíč i v tomto zemském nezemském ústavĕ. Zde nesmí být parita, protože je věčnĕ nespravedlivá, protože vyvyšuje Němce, kde toho naprosto neza-
slouží, a protože pomáhá udržovat nespravedlivý pomĕr mezi námi, jaký se vytvořil za dob německého režimu. Rovnost požadavků je zde výrazem slabosti, nic víc. S.

„JANOŠÍK“ V MAĎAROVSKĚM OSVĚTLENÍ.

Maďarská vláda nezpracovává indifferentní, lidsky i politicky neu-
vědomĕlý slovenský lid (a je ho ještě na tisíce!) jen maďarskou školou,
koťalkou, drobnými úplatky a výhodami, ale i tiskem. Na získání takového
lidu vydává několik maďarovských, slovensky psaných listů ba dokonce i
denník. Tak list Myjavského služného na př. titul »Obzor« a podtitul: Haza-
fias tót hetilap. Hospodářsky a sociální týždenník vychodí každú nedĕlu
na Miave“. Ortografie je maďarská a „Hazafias tót hetilap“ znamená:
vlastenecký slovenský časopis. Má také na čele zbytečnou takřka po-
známku o předplatném („Na celý rok 4 koruny . . . Pro rolníkův a reme-
selníkův celoročně 2 kor.“) zbytečnou proto, že ho dostane každý, kdo
chce zadarmo. Strašidlo česko-slovanské vzájemnosti poráží se v takových
listech takměř v každém čísle.

K charakteristice politiky a knifů takových listů nemáme dosti
místa. Dosti výmluvné je, že jim neujde ani česká literatura. Tak vyzírá
na př. Mahenův „Janošík“ v maďarském osvĕtlení »Obzoru« takto:

„Jedon český spisovatel vyviedol ten kunšt, že napísal divadelný
kus o našom Jánošíkovi a predstavil ho svetu, akožto národného hrdinu
Slovákov, ktorý bráni chudobu proti panským zdieračom, a bráni potla-
čených a zotročených Slovákov, proti tyranským Maďarom, a tak ten-
dencia divadelného kusu Jánošík, nenie iné, ako videt na bíme hrdinu,
ktorý boří sa za slobodu utlačených krajanov, druhý úmysel kusu toho
ale je roznieť nenávisť proti Maďarom, ktorí vykonenit chcú Slovákov.
Ten čechúr dost hlupý predmet si vyvolil, lebo zo zbojníka Jánošíka
ukrodného hrdinu zrobíť je ozaj blúposť. O Jánošíkovi vieme, že bol ku-
rucom vo vojoch Rákocovských, neskôr však prešiel k cisarským a zo-
stal labancom. Āni tu nenašiel ozajené povolanie, tak zostal zbojníkom.
Zlájal, kradnúl, vraždil a podpaloval, až ho konečne jeho vlastná milen-
ka zradila a liptovský súd na šibenicu posúdil. Jánošík teda nebol hrdina,
lež zbojník obyčajný. Neprinesol on slávu národu, z ktoreho pochodil,
lež potupu, lebo kto sa po horách skrýva, a koho remeslom je bohatých
ľudí ozbiť, ten nezaslúži pomník lež šibenícú. Vie toto aj ten český spi-
sovateľ, ktorý Jánošíka národnými cnosťami ozdobil, lež chcel sa zavdačiť
našim narodniarom, ktorí nakladajú slovenským matkám, aby za svojich sy-
nov Jánošíkovy vychovávali, aby viečšiu chuť dostali k tomu, keď Jánošíka
na bíme, jako hrdinu uvidia, ktorý valaškou a puškou bráni Slovákov
proti maďarským zemanom, akožto potlačovateľom Slovákov.

Ozaj vkus treba k tomu, aby volákto s jedným zbojníkom kompro-
mitoval Slovákov a Maďarov pred svetom. Nechajme Jánošíka na šibe-
nici, dobre mu tam“.

REVUE „NAŠE SLOVENSKO“ ZAŠLÁ.

Nový doklad toho, že ztratí všechno, kdo vsadí něco na českou klapačku. Aby nedošlo k nedorozumění, podotýkám ihned, že moravská klapačka není o nic lepší — — Jeden za osmnáct, druhý bez dvou za dvacet. Ostatně Praha má na Moravě už své filiálky a funkcionáře. Jaký je poměr naší veřejnosti ke Slovensku, nejlépe je vidět z toho, jak se chová k Vajanskému, tak spravedlivě posouzenému Williamem Ritterem. Najde-li se jemu rovných novell, básní, románů, novinářských, překrásným jazykem psaných článků — v literatuře naší? — I největší jeho nepřátelé nedovedou Vajanskému upřít (byl jsem toho svědkem) vzletu homérické síly a mohutnosti jeho passáží a vět. Do klatby dán i jako umělec proto jen, že nesouhlasili s ním jinak. Neviděla se cena jeho „Kotlina“ a osudovost typu jeho je jeho Ondřej — pro celý národ — nejen slovenský. Nešetnost k němu a k celému slovenskému národu nebyla jen křivdou na něm, ale na celém národu spáchanou. — Totéž, co o Vajanském, platí i o jiných literátech slovanských. Český separatismus, že jinak a lépe nikdy nemohl býti dokázán. Vražedná nevšímavost ke všemu, co se píše — tam. To už „není“ naše země, to už „není“ náš národ. — Sami dobrovolně tak odřezujeme větev tak nutnou k vlastní kulturní zdatnosti. Jakoby nás bylo 50 milionů a ne mizerných šest! — Takového skutku Francouzové vůči Provençalům a Gaskoňcům schopni nebyli! Čistě slovanská species! — Sebe nádhernější talent „tam“ — odsouzen jest tak na nejmenší okruh publika, jehož zájem větším uměleckým nárokům na dlouho aspoň stačit nemůže. Následuje bezútěšné vědomí osamělosti a stesk. I nejbohatěji nadaní básníci ztrácí se v předčasně resignaci a přivykají zálibě v nirvaně — — Po všech neúspěších politických a beznadějnosti i příštích let, po všech zkušenostech literárních, uměleckých i společenských typ národního nihilisty je věcí hotovou a brzy víc o něm uslyšíme. Neodvratný závěr všeho, co předcházelo za posledních deset — patnáct let. Ve všem a všude, v politice nejdřív —

Pokud se týče Slovenska — na naši omluvu je snad ostatně docela nepatrná různost jazyka — — Ale nikdy bych nechtěl, aby různosti té nebylo a příčiny k omluvě té aby zmizely. Cení si krásy a ryzosti slovenského jazyka, jehož původnost a zachovalost je našemu jazyku i superiorní a nevidím žádnou úhonu v tom, že Slováci nedali si svůj jazyk vyrvat — jak jim kázali naši. Tak ne omluvou, ale výmluvou je odtržení Slováků od nás. Pro kulturní spojitost nás obou nepatrná různost jazyka aspoň neznamená — nic. V. M.

POLEMIKA.

Pátrám-li po stopách a dokladech samostatného vývinu české literatury, nečiním nic, než co činily jiné, cíle svého vědomé literatury velké a slavné. Právil jsem výslovně a na tom trvám: není-li bez individuality umělec toho kterého národa — jak bez individuality může obstát jeho umění? Co platí pro jednotlivce, platí i pro celek a to dvojnásob, poněvadž vyspělá a plná individualita celku podmiňuje a udává individualitu jednotlivců — — A kdyby tak i měrou sebe skrovnější se dělo a byt i proces tohoto dění svého projevu docházel v podobě sebe skrovnější a naivnější, vždycky i tento naivní a třeba primitivní, ale srdečný a teplý výraz — projev české tvůrčí síly opravdovou svou cenou státi bude nesrovnatelně výš a svou váhou tkvítí bude nepoměrně hloub, než cokoliv pyšného, ale strojeného by vzniklo na diktát a dle předloh cizích kultur a rač!

To je zákon. A tu je i základ pro historii umění, na kterém jediné správně a plodně stavěti se může. Na tom, co literatura exportuje svého, a ne na tom, co importuje cizího, k přesvědčení přijde, že na tomto poli, na svém a ve svém každý, byf sebe menší krůček znamená nepoměrně větší zisk, než sebe větší bohatství, ale za cenu ztráty na ceně vlastní.“—

To je, co je a bylo podstatou mých článků „Z literatury“. A hájím-li toho, kdo na tomto poli na mnoze nezpracovaném, zanedbaném, za okolností nejnepříznivějších a za nezřízeného řvaní a štvání živlů, tomuto stanovisku nepřátelských — vykonali víc, než za daných okolností vůbec bylo možno — pak tím nejen nekonám nic špatného, ale naopak plním první a svatou svou povinnost jak vůči sobě, tak vůči těm, jejichž práci naše veřejnost uznání to až doposud stále byla dlužna. Lež je — že jsem tak činil způsobem neurvalým. A kdyby! I k tomu měl jsem plné právo, a to tím větší, čím surovější byla křivda, s jakou těmto lidem upírán byl nos mezi očima. Za svou zásluhu si přičtu, že jsem o všech těchto věcech promluvil a věc literatury a umění vůbec zase postavil na jediné možný a už nezvratitelný základ. Nejde tu jen o lidi, ale v lidech i o jediný majetek a cenu národa jako národa; jeho literaturu a s literaturou všechno, co s uměním a kulturou národa souvisí. To „u nás“, jak napsal Neruda, „kde přec celá národní budoucnost visí jediné na tom, dovedem-li vyniknout duševně“, kde „vzdor tomu je pramálo radosti z talentů opravdových“, kde platí i nejloupější boháč pořád a tisíckrát víc, než každý, byf sebe větší básník, třeba by tisíce těch boháčů nedovedlo duševně nahraditi národu ani jediného, třeba dosti mizerného básníka. „Dal lidu přec co měl nejlepšího, to bohaté, třeba i tesknoutou bohaté srdce své“. — To psal Neruda o Pflegrovi. A kdež proti Pflegrovi je dnes Holeček nebo Rais. A zastávat se těchto básníků, je ovšem velká — neurvalost!

V. M.

VZPOMÍNKA.

Neruda býval redaktorem feuilletonů „Národních Listů“. Kdysi přinesl jsem mu překlad ruského článku o francouzské pornografii. (Bulgakov). Za čtrnáct dní na to přišel jsem si pro odpověď. Neruda byl v dobré náladě. Připomenul jsem mu překlad článku. Hledal a našel. Nablédnul do rukopisu a rozpoměl se. „Je to zajímavé a na čas“ — pravil. Ale nevěřejním. Nemám rád věčné ty překlady a zase jen překlady. — Veřejnost navyká četbě výhradně jen cizí literatury a svou zanedbává, jí odvyká. A jak se má potom vyvíjet domácí literatura, domácí umění? Jak?! — Ne, nevěřejním!“ S výrokem tím jsem nesouhlasil a nesouhlasím dodnes, jsa toho mínění, že co nejlepšího v cizí literatuře, znát se má a musí. I v překladech. Ale za přemýšlení výrok jeho stál. Dobře znal svůj národ. Lekal se extremu a proto hleděl předejiti začátkům. Události, které nemohly skončit výstředněji, než skončily, daly mu za pravdu. Dnes i nejposlednější zmetek literární v cizině těší se větší přízni a pozornosti veřejného života našeho, než literatura domácí — na divadle, v rodinách i na schůzích.

V. M.

—Š— V LIDOVÝCH NOVINÁCH PÍŠE:

Roku 1907 (na podzim) napsal pan Arne Novák ve svých německých dějinách na str. 312: „zřídka podává (Zeyer) více než volnou parafrasi své hodně vybrané předlohy; jeho poetický styl jest jednotvárný a únavný...“; na str. 313: ... „unavuje v jeho novellách zimniční shon po křiklavých

efektů, spletený děj, zcela plytká psychologie;“ ... na str. 314: ... „dnes, kdy moderní literatuře již nemá co říci, staví se aspoň jako miláček citlivých dam a blouznivé mládeže“ ... Roku 1910 (v srpnu) napsal též pan Ārne Novák v Přehledu na str. 845: ... tohoto jedinečného básníka, jenž ... nejsvůdněji láká mladší pokolení, aby znovu prožívalo svůj vnitřní vztah k němu; na str. 847: ... „Básníci jeho druhu nejsou jen dějinnými fakty, nýbrž spíše životními problémy. Jest nutno vraceti se k nim vždy znovu“. — — —

Stovnáme-li tyto úsudky — píše dále — š — (a bylo by je možno doplniti z páně Novákových Stručných dějin) vidíme, že co bylo r. 1907 černé, jest r. 1910 již bílé. O české filologii před Gebauerem se říkalo, že mění český pravopis každých dvacet let, mladá literární historie přestihla její rekord, jak patrně, desetkrát. Na neblahé důsledky, které plynou z této aesthetické kolísavosti v době, kdy se současná literatura česká zavádí jako předmět vyučovací do středních škol, lze ukázati i jinak“. Tolik — š —

K tomu malý komentář:

Mladší pokolení nejsvůdněji láká Zeyer ne proto jen, aby znovu prožívalo svůj vnitřní vztah k němu, ale víc než to, že v něm vidí a cítí opravdového, ryzího, nefalšovaného, i ve svých chybách upřímného, venkonce samostatného a přese všechny parafrase originelního básníka. Co platí pro Macterlinkovy a Goethovy parafrase, platí i pro něho. Tato vnitřní, krevná jeho původnost je nejen pro mládež, ale pro každého inteligentního (ba i neinteligentního*) čtenáře tím svůdnější, čím dříve byla napálena podvrženou, affektovanou, poséřskou poesíí dnů nedávno minulých i přítomných a čím větší je zas žízeň po pravdě, prostotě, upřímnosti a plastické dokonalosti. To není kolísavost — jak taktně se vyslovuje — š — (jinde jinak se tomu říká), ale to je neschopnost, rozumění básnickému dílu v absolutní jeho hodnotě. To přese všechny Feuerwerk bujných slov a lesklých frází, o kterých neméně taktně bylo psáno, že „rozebírat se nesmí“. Nech jen se rozebírají, zvíme aspoň také něco o podvrženosti kritické metody a nejen poesie**). — — Ostatně stál by za reprodukcí dnes někdejší páně Šaldův famózní projev o Zeyrovi v „Rozhledech“ (Psychologický medaillon), jehož neudržitelnost Ārne Novák r. 1907 zas jinými slovy a jinými floskulami hleděl udržet. Tenkrát ovšem s p. Šaldou tvořili jednu literární obec, dnes r. 1910 literární obec s p. Šaldou už netvoří a proto dojíti mohlo k poučení a přesvědčení jinému zásluhou knihy Martenovy. Summa summarum — ode zdi ke zdi — čili doklad moderní aesthetické pružnosti.

V. M.

POPLATNOST A PRÁVA NÁRODNOSTNÍ NA SLEZSKU.

Slezský sněm usnesl se dne 14. ledna 1910 uložiti zemskému výboru, aby zjistil statistickým vyhledáváním, jakou poměrnou částí daně příslušníci jednotlivých národností na Slezsku na potřeby země přispívají, kterýchžto dat pro příště používati má zemský sněm jako „spravedlivý“ základ při rozhodování o politických, kulturních a hospodářských právech jednotlivých národností. —

*) Jak už Glěb Uspenskij dokázal, čte nižší třída srdcem. Jinak aesthetická záliba lidu v bibli byla by nepochopitelná.

**) Viz Tolstého pojednání: „Co je to umění“ a korektury Tolstého definice umění ve studii „F. Pisemský“ — Světová knihovna.

Hlavní zdroje příjmů země slezské spatřovati by se mohly:

- a) v přirážkách zavedených ku daním přímým,
- b) podílu na výnosu z daně na kořalku (5.3087%, pro rok 1910 totiž 1.117.000 korun);
- c) výnosu z pивní dávky (posledně 800.000 K);
- d) úředu daně z příjmů, který stát z nadvýnosu jednotlivým zemím poskytuje.

Statistický úřad zemský pracuje nyní pilně na tom, aby toto monstrosní usnesení zemského sněmu uskutečnil, aby jakýmsi „statistickými“ daty posílána byla nepřirozená nadvláda Němců nad slovanskou většinou ve Slezsku, a jak „statistika“ dopadne, za to ručí nám fanaticky německé úřednictvo zemské, které úkolem tímto bylo pověřeno, takže můžeme býti na výsledek této práce opravdu zvědaví.

Zmíněné usnesení zemského sněmu jest unikum a nemá snad na světě rovného, neboť klíčem pro rozdělování moci politické a zemských prostředků na účely kulturní a hospodářské má býti poplatnost zemská jednotlivých národností na Slezsku; usnesení to není též kulturním, když dle zlata a píví libovín mají se rozdělovati práva, ani spravedlivým, když chce měřiti jednotlivým národnostem toliko dle problematického klíče zemské poplatnosti, která skutečné poplatnosti a užitečnosti jednotlivce pro veřejné hospodářství též nikterak neodpovídá, staví se na základ soukromohospodářský, a měla-li by důsledně býti provedena též v obcích, k divným by koncům vedla, zejména pokud se školství týče.

Při spletitosti zdanění přímého a nepřímého vedle cel ani vlastně nevíme sami, jakým obnosem přispíváme na veřejné hospodářství státu, země a obce, a jak skoro nemožno zjistiti lze, jakou daní přispíváme celkem na potřeby státu, taktéž nezdá se dobře možným zjistiti, jakou daň odvádíme zemi.

Vždyt zřídka jen nese poplatník daň sám (daň z příjmů a z pravidla pozemkovou), ale obyčejně ji přesunuje na osoby hospodářsky slabší (domovní na nájemce, rentovou na dlužníky, výdělkovou na dělníky a t.d.) a daň nepřímá (sůl, cukr, pivo, víno, maso, kořalka, tabák) jakož i výnosy ze cel (čaj, káva) zaplatí konsumenty.

Dle toho jest patrno, že téměř nemožno jest zjistiti poplatnost jednotlivce vůbec, a že »statistická« data některých německých »učenců«, kteří snažili se všude dokázati zvýšenou poplatnost Němců, jsou velmi pochybné ceny, a to zvláště též proto, že na to jednotlivce ani nestačí.

Abychom celkovou poplatnost jednotlivce jak státní tak zemskou správně zjistili, muselo by se tak státi od osoby k osobě, od rodiny k rodině, od obce k obci a od okresu k okresu, osobami nestrannými, a nesmělo by scházeti ani ochoty se strany dotýčných osob samých.

Nemožno vůbec jest úkol ten provésti, dokud nebude provedeno sčítání lidu dle národností, neboť sčítání dle obcovacího jazyku, na Slezsku beztak ještě nesprávně provedené (Rychvald), — nikterak neodpovídá skutečnému počtu té které národnosti.

Další obtíže způsobiti by mohlo též zjišťování národnosti u osob právních, při podnikcích státních, zemských a obecních a ve vojště.

(Jisto jest, že konsum obyvatelstva slovanského vůbec i celkem i poměrně jest daleko větší — a dle toho též i poplatnost, — než obyvatelstva německého, bydlicího až na města, převážně v chudých horských krajích s pranepatnými příjmy.)

Protože statistický úřad sl. nebude asi zjišťovati konsum piva i kořalky dle osob, nýbrž dle obcí, tedy nebude tato statistika též odpovídati konsumu jednotlivých národností, uvážíme-li, že značné quantum piva a kořalky ve větších městech a obcích s většími nádražími skonsumuje obyvatelstvo mimo dotyčná centra bydlicí a jsou-li tato německá a okolí více méně české (Opava, Bílovec, Frýdek, Bohumín), tedy připočte se konsum českého obyvatelstva z okolí ku dobru obyvatelstvu německému v městech a tím i poplatnost Němců majících na Slezsku v moci města zase se neoprávněně zvýší.

Vzhledem ku výše uvedenému, nebudou a nemohou ani býti data, která zems. statistický úřad zemskému sněmu slezskému v příštím zasedání předloží, a dle nichž mají nám přístě býti vyměřována naše práva, nikterak přesná, ale mohou býti toliko přibližna. To však právě jeví se pro nás býti osudným, neboť, když nepověřil sněm takovým vážným úkolem ze sebe zvolené zástupce a odborné znalce, od kterých aspoň objektivního vyšetření bylo by se nadíti, nýbrž pověstně nacionální zemské úřednictvo pod patronací Kudlicha, tedy dle toho též všechna „přibližná“ data na prospěch Němců vypadnou.

Abychom z takovéto nestatistické »statistiky« neutrpkli na Slezsku nových škod, bude povinností slovanských poslanců předložená data náležitě kritice podrobiti a dokázati buď neproveditelnost zmíněného usnesení nebo prosaditi, aby šetření provedla, na základě příštího sčítání lidu dle národností, zvláštní komise, zvolená jednotlivými národnostmi.

Žin.

SAMOSPRÁVA.

Touha po řádném vzdělání se ve věcech samosprávných počíná se slibně v našem lidu moravském vyvíjeti. Svědčí o tom samosprávné kursy a jich návštěva. Roku letošního pořádány ve Val. Meziříčí (43 účastníků) v Kojetíně (68), ve Znojmě, v Bítavě (pro okres vranovský 20), v Hroticích (70), v Rajčce (pro okres zábřežský 70), v Troubelicích (pro okres unčovský 40), v Šilperku. Je zajímavé, že na Slovácku, kde nejvíce je třeba našim občanům říci něco o samosprávě, samosprávné kursy se nebudují. V době příprav ku sčítání lidu bylo by vděčně pořádati kursy praktické o zakládání obecních matrik, těchto velice důležitých pomůcek obecních. — Německá samospráva bude ovšem nám ještě dlouho vzdorem, jak z následujících fakt patrno: Městská rada v Hamburku svolala poradu, jak čeliti proti špatné literatuře. Z porad vyšel návrh: 1. Spisy, obrazy a jiné znázorňující prostředky, které v mravním ohledu mládež pohoršují a dráždí, nesmí se vystavovati na veřejných ulicích a ve výkladních skříních. 2. Školní úřady vydávejte každého roku pro rodiče žáků brožury proti špatné literatuře. Všichni žáci buďtež jednou v roce poděleni dobrou knihou. 3. Školní žákovské knihovny buďtež bohatěji vypraveny. 4. Výboru buď umožněno pořádati nedělní besedy pro rodiče žáků. — V červnu otevřely v Drážďanech městskou ústřední knihovnu, která má v různých částech města poboční ústavy s čítárnami. Celá knihovna i s pobočkami je bohatě vypravena dobrými knihami. Každý obyvatel Drážďan staří 16 let může ji bezplatně používat. Pro mládež do 16 roků je zřízeno zvláštní oddělení. — Ve Frankfurtě nad Mohanem zřídila obec tři čítárny pro děti přístupné od 4–7 hod. každého všedního dne dítkami 9–14 let starými oběho pohlaví. Knihy byly pečlivě zvláštním komitétem vybrány. Dozor konaly dámy. Průměrná denní návštěva

čítala 57 dítek — Ve vesnici Haltensundheimu vystavěla obec novou školu a lidové lázně. V prvním měsíci po otevření lázní koupalo se v nich 348 dospělých a 320 školních dítek. — V r. 1905 mělo z 7560 českých místních obcí v království českém knihovny toliko 3202 obce čili 43%, tedy 4351 obcí vůbec žádné knihovny nemají. — Ústředí starostenských sborů na Moravě mělo 5. května valnou schůzi, na níž přednášel Dr. Šromota o osnově zákona a o tajném hlasování v obcích. Dle jeho zprávy bude se v nejbližším zasedání zemského sněmu o opravě monstruálního volebního řádu moravského jednati, ovšem zase jen kurse. Rozhodnutí správního soudu z 26. února 1910, čís. 9464 ex 1909, kterým odnímá se učitelům honorační právo volební ukázalo nejlépe, že nestačí pouhé látání zastaralého řádu, nýbrž je třeba vypracovati celý nový volební řád odpovídající době a státním základním zákonům, dle nichž má každý příslušník obce volební právo bez ohledu na placení daně.*) — Zajímavé a poučné jsou hlasy ozývající se ve schůzích okresních starostenských sborů. Slyšme je: jména obcí a tratí v katastrálních mapách buďte zachována tak, jak lid je užívá a nebuďte kroucena; buď nemocenské pojištění rozšířeno na zemědělské dělnictvo (Olomouc); tarify kominíků buďte upraveny a obce uzavřete s mistry kominickými řádné smlouvy; všechny obce mějte denní poštovní spojení (Val. Meziříčí); proti potulným cikánům a ryze německým jízdním lístkům (Brno-Kojetín); o převzetí nákladů školských zemí (Blansko); o zákonu podomního obchodu cizozemcům (Židlochovice); o politické nestrannosti starostenských sborů jednáno všude na popud ústředí.

Sčítání lidu bude provedeno opět na základě „obcovací řeči“. Jak patrnó, má vláda malý respekt z usnesení sněmovny.

Poplatkového zákona z roku 1840 provisorium nebylo posud nabráženo zákonem definitivním ku škodě rakouských poplatníků.

Spočítavost. Na 100 obyvatel připadá spočítelných knížek roku 1907 v Rakousku 14, v Německu 30·30, v Anglii 28·50, ve Francii 32·30, v Itálii 21·46, v Dánsku 47·20, Švýcarsku 38·80, Švédsku 38, Belgii 34·60, Norsku 36·40. Na jednoho obyvatele připadá vkladů v Rakousku 183 K 90 hal., v Německu 256 K 80 haléřů, v Anglii 115 K 10 haléřů, ve Francii 121 K 80 hal., v Dánsku 360 K 30 hal., Švýcarsku 276 K 05 hal., Švédsku 181 K 80 hal., Belgii 109 K 67 hal., Norsku 238 K 70 hal. Patrnó, že máme v Rakousku co dohánět, zvláště my Čechové na Moravě, neboť na jednoho obyvatele českého v Čechách připadalo toliko 115 K 78 hal. úspor, na jednoho obyvatele českého na Moravě toliko 57 K 60 hal., tedy my Čechové na Moravě jsme daleko, moc daleko pod průměrem rakouským, který je zahanbující u porovnání s Dánskem, Norskem, Švýcarskem a Německem.

TRIBUNA.

Články „Z literatury“ vyvolaly rozruch nemalý. Potvrzují s uspokojením. A divil bych se, kdyby tomu tak nebylo. Prostě z příčin, které zvlášť udávat nemusím.

Výslovně jsem prohlásil, že literární historie nepíšu. Nebyl jsem proto vázán požadavkem úplnosti. Tak mi také ušlo i několik jmen starších, pozdější bezpečně ponechávaje literární historii, založené na jiných fun-

*) Článek 4., odst. 2. zákona z 21. prosince 1867, č. 142 ř. z. o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených, tedy státní zákon základní mla dš í dosavadního volebního řádu obcí moravských.

damentech, než modernosti. Jmenuju jen Karafiáta, jehož „Broučci,“ přesahují daleko úroveň běžné literatury. Jsou ceny nezničitelné. Ani doba, ani lidé nic na nich nezmění. Jsou také dokladem, že je možno znát cizí literaturu (Karafiát anglickou) a přece zůstat cele svým. Totéž platí o jiných. Zvlášť o Zeyerovi.

Literární historie bude ještě mnohem přísnější, nežli jsem byl já. Mnohé i opraví třebas, ale vnitřní vývojové linie literatury nebude moci opustit, bude-li chtít být historií české literatury a ne extra – historií nějakého extra vývoje. Bude znát jen konsekvence a horší ještě, než jsou konsekvence moje. Vyjde na jevo, že pro literaturu, založenou na individualnosti račy s talentem v jednom sloučení i menší talent nepoměrně větší cenu má, je-li svůj, než sebe větší jiný, o němž totéž říci se nemůže. Celé literární existence závisly jsou od této otázky – proto je tak strašna. Ale nutna. Proto stále se vrací a nikdy už nedá pokoje. Nemá smyslu kultura jakákoliv, není-li rozmnožením, obohacením kultury vůbec a je jen pouhým jejím odvarem.

Říká se o našich denních journalích, že by přišly do velikých rozpaků, kdyby vídeňské listy najednou vycházet přestaly. To je nanejvýš přenáhlený vtíp. Ale, ptám se, co by se stalo s jistou částí dnešní literatury, kdyby s povrchu země náhle zmizela literatura francouzská? —

Byl by to Jammergeschrei v českém Israeli!

V. M.

SMETIŠTĚ.

Povodní stíženým na Moravě uštědřilo zastupitelstvo města Prahy 2000 K a teprv na nátlak časopisectva zvýšilo obnos na 6000 korun. Jak právem píše „Čas“, „český separatismus nemohl být lépe charakterisován, než tímto skutkem — černé macechy.“

V. M.

Z REDAKCE.

Jubilejních článků a nekrologů tisknout nemíníme. O lidech a jejich díle možno psát kdykoliv a netřeba čekat vždy až po smrti. Tak stalo se u Jul. Zeyera. Oslavy pak jubilejní nejméně jsou vhodné k tomu, aby psáno bylo objektivně.

Nebudeme také zaváděti běžných recenzí a referátů o knihách.

Nemá to smyslu ani praktického významu. Vyjde občas dobrá kniha a zmínky o ní není, nebo se topí v záplavě recenzí o knihách méně významných nebo dokonce bezvýznamných. Každý silný talent dostaví se časem s dílem, které žádá pro sebe větší a rozsáhlejší pozornost a té pozornosti rád propůjčíme svoje místo. Jedině poctivě míněný, na širším základě stavěný článek je s to, upozorní veřejnost na věc dobrou nebo zjev symptomaticky zlý. Totéž platí o překladech a cizojazyčných dílech.

Ujme-li se tato naše praxe, i nakladatelstvu může býti vhod. Nebude nuceno vydávati knihy podřízeného významu a zvýší svou úroveň i v překladech.

Možná mýlka bude tím menší, čím širší bude rozhled po literaturách všech národů a nejen franc. nebo něm) a čím hlubší, zevrubnější bude znalost literatury vlastní.

V. M.

LISTÁRNA REDAKCE.

H. G. v H. Na českost Zeyerovu a tak dlouho šířený blud, jakoby nám byl Zeyer cizákem, bylo poprvé upozorněno mnou v Hladíkovu „Lumíru“ (*). Když už, tož už, provádí-li se retrospektiva nějakého v tu dobu neslýchaného názoru, pak nevynechávat! Ostatně myslím, že stalo se tak pouhým opomenutím a ne z úmyslu, jak při systému umlčovacím pravidelně bývá zvykem.

Později názor ten zevrubně podepřel Voborník a nyní Miloš Marten.

*) Viz: „Pia desideria — Moje sny“.

Několik kritických slov k sanačnímu plánu zemských financí podle návrhů zemského výboru.

Napsal Jan Koloušek, profesor české techniky v Brně.

Cislajtanská prosincová ústava, třeba měla silně centralistického ducha, ponechala sněmům a hospodářstvím zemským dosti veliký obor působnosti; zejména péče o elementární školství, o humanitu, o zdravotnictví, zemědělství a nižší dopravnictví vyžaduje také ohromný náklad hmotný. Pro všechny účely zemské správy však bylo onou ústavou a přičiněním vlád vídeňských vyměřeno velmi poskrovnu peněžních prostředků, z nichž by se stále rostoucí potřeby zemského hospodářství krýti mohly. Všechny daně přímé i nepřímé vyhradil si stát pro sebe, zemím po výtce jen zbývalo vypisovati přírážky k daním přímým. Ale přímé daně cislajtanské jsou už samy sebou nad míru vysoké; kromě toho nová osobní daň z příjmu je osvobozena ode všech autonomních přírážek. Mimo to náš systém daní přímých je velmi zastaralý, nevyhovující již naprosto zásadám daňové spravedlivosti. Také daně ty nejsou schopny náležitého rozvoje, aby snad zvýšené potřeby kryly se zvýšeným výtěžkem jejich; vždyť na př. daň pozemková a všeobecná výdělková jsou stále touž summou jen vybírány (či jak se říká, jsou kontingentovány).

Není tedy divu, že všechna zemská hospodářství přivedena byla skoro k naprosté insolventnosti, k nemožnosti ukrytí své potřeby jinak než děláním velikých nových dluhů. Tak na př. Morava, která měla až do nedávna dosti spořádané finance, udělala během posledních pěti let tolik dluhů, že roční řádné vydání na ně vzrostlo o 3 a čtvrt milionu K. Na rok 1911 je pak v řádném rozpočtu zemském schodek 16 a půl milionu K, v mimořádném přes 8 milionů K, dodatečnými úvěry vzrostou

tedy jistě tyto oba deficity přes 25 milionů K. Kdyby se příjmy zemské novými daněmi nezvýšily, bylo by tedy k uhrazení těchto schodků potřebí udělati nejméně 27 milionů K dluhů (protože kurs dluhopisů nyní je nízký), což by hned vyžadovalo na úrocích a splátkách nových asi 1'35 mil. K ročně.

Je zřejmo, že tímto způsobem nelze v zemském hospodaření pokračovati a že by se tak musely v úžasné krátké době všechny hmotné prostředky země i všecken její úvěr vyčerpati.

Při tom je potřebí s důrazem vytknouti, že řádná vydání zemská musí sama sebou bez ohledu na nové dluhy ještě mnohem více stoupati než dosud. Především jsou to potřeby obecného a měšťanského školství, které porostou stále se vzrůstem obyvatelstva a s pořádným doplněním a vybudováním škol, zvláště českých. Za posledních pět let vzrostla zemská potřeba na školství (po většině přírůstek ten připadá na školy obecné a měšťanské) o 3 a půl milionu K a to při systému největších úspor; (na rok 1911 při všemožném škrtání nejoprávněnějších potřeb stoupla položka na vyučování o tři čtvrtiny milionu K). Toho však není dosti. Platy učitelstva jsou tak bídné, že namnoze se ani nevyrovnávají platům definitivních státních služů a zůstávají daleko za platy úřednictva státního a zemského, které má stejné předběžné vzdělání s učitelstvem škol obecných a měšťanských*). Je zřetelné, že tyto poměry jsou neudržitelné a že dříve nebo později učitelstvu musí se státi po právu a že se jim musí dostat takového služného, aby mohli býti po lidsku živi. V jednotlivých zemích se už tak stalo na př. v Tyrolsku a v Bukovině, v Dolních Rakousích předloha zemského výboru byla jen prozatím odročena, až se najde potřebná úhrada zvýšených vydání a ta úhrada se tam zcela jistě co nejdříve najde. Tím hned vzrostou vydání zemská na Moravě asi o 6—8 mil. K ročně a na tato vydání musí každý finanční politik zemský pamatovati, chce-li se mluvíti o ozdravění (sanaci) zemských financí.

Dále značně porostou vydání na humanitní ústavy a na zdravotnictví, rovněž jako zvýšená agenda všech oborů bude vyžadovati také většího vydání na úřednictvo. Nejpalčivější otázkou však je řádné upravení moravských toků, aby se v krátkých obdobích neopakovaly podobné zátopy a pohromy všeho druhu,

*) Učitel I. třídy do 17 let služby má 2000 K ročně, kdežto úředník nejnižší kategorie (XI. dietní třídy) má hned při jmenování, tedy zajisté nejdéle po čtyřleté nebo pětileté službě s nejnižším aktivním přídavkem 1960 K a kdyby do 14 let své služby vůbec nepostoupil výše (což jest naprosto vyloučeno), měl by nicméně už ve 14. roce služebním 2560 K ročně. Počítáme-li, že po desetileté službě pravidelně státní úředník postoupí do X. třídy dietní, bylo by jeho služné v 17. roce služebním 3080 K.

jakých jsme byli svědky letošního roku. A vydání ta zajisté nebudou nepatrná a třeba se snad ukryjí jako vydání mimořádná výpůjčkami, nicméně aspoň úroky a splátky těchto dluhů a náklady na udržování těchto staveb v pořádném stavu připadnou ve značných nových položkách na obtížení řádného rozpočtu zemského.

Je ovšem možno také některých úspor docílit v nynějším zemském vydání a jiná vydání jsou taková, že by je měl převzít stát, jako to z části již v jiných zemích udělal. Morava totiž vydrží dosud 25 zemských reálek, kdežto ve většině zemí není vůbec žádných středních škol zemských. Rovněž vydání na ubytování vojska, příspěvky na četnictvo, na robotárny, na postrk a jiná podobná měl by právem nésti stát. Ale při všem tom jedná se pouze nejvýše o 2—3 mil. K ročně, které ovšem jsou i tak velmi tíživými pro bolestné finance zemské, ale převzetím jich na účet státní a úsporami tak docílenými se podstatně bídě zemské neodpomůže.

Hrozivé narůstání zemských dluhů a progresivně rostoucí zemské deficity pohnuly konečně zemský výbor moravský i většinu sněmovní, že se rozhodně zamýšlí přestat s novými dluhy, aspoň na ukrytí schodků v řádném vydání zemském. Udělal se plán, podle kterého jednak novými daněmi, jednak hlavně zvyšováním starých má se ukryti řádný schodek 16 a půl mil. K, až asi na 5 mil. K, které by se snad daly ukryti z nových údělů, přikázaných zemím od státu z výnosů nových a zvýšených daní státních.

Tento nový sanační plán, který v podstatě již dávno dříve předložen byl sněmu, pode jménem návrhů přisedícího zemského výboru dra. Koudely, byl sice před rokem od veřejnosti i ve sněmu samém velmi ostře odsouzen a příkře odmítnut. Sama strana klerikální, z jejíhož lůna vyšel, zřekla se ho slavnostně a přinutila Koudelu, aby se vzdal v důsledcích toho zemského finančního referátu. Nyní však s vynecháním některých menších projektů (daně ze služného soukromých úředníků a daně z těžby kamenouhelné) předkládají se návrhy ty skoro nezměněné znovu a byly vzaty za podklad jednání ve sněmu i ve výboru finančním a pokud by jen na většině sněmovní záleželo, uzákonily by se zcela jistě.

Kdybychom nepřiblížili ani k obsahu tohoto plánu, trpí zajisté velmi osudnou vadou, že finance zemské jím ozdraveny býti nemohou, jelikož se hledí jen a to nedostatečně uhradit dosavadní nynější schodek a nikterak se nepomýšlí na neodbytná i velká vydání příští. Tak již z nynějšího schodku zůstane neuhrazeno 5 mil. K řádných vydání a přes 8 mil. K mimořádných. Kdyby se vydání toto mělo ukryti novou půjčkou, což bude skoro jistě nezbytno — znamená to nový

roční schodek, asi tři čtvrtiny mil. K na úrocích a splátkách. A kde jsou pak respektovány spravedlivé požadavky učitelstva, kde je pamatováno na nutné regulace ček a bystřin i na stálý přirozený vzrůst všech vydání? Aby se snad po uplynutí dalších dvou nebo tří let mělo přijít zase s novou sanací se všemi otřesy hospodářskými i sociálními, kdo by si toho mohl přát? A přece tak by se státi muselo vůči neodbytným novým požadavkům. Tedy již pro tyto důvody zůstává celý tento sanační plán kusým a nedostatečným, afsi jeho povaha jinak byla by zcela nezávadná i obstála při jakékoli věčné kritice.

Ale právě to se nedá o celém sanačním plánu tom tvrditi. Vedle daní nových i zvyšovaných starých s malým výnosem (takovými jsou daň z práva honebního, zvýšené poplatky honební, zvýšení obecní školské přirážky, hudební dávka, zemské dávky pozůstalostní, zemská daň z převodů nemovitostí, výčepní daň z vína; to všechno vynese sotva 1 a půl mil. K ročně) — opírá se sanace hlavně o zvýšené přirážky k daním přímým, o zvýšenou zemskou daň z piva a o zemskou dávku z nájemného. Možno se tedy omeziti na kritiku pouze těchto hlavních tří druhů daní:

Přirážkový systém je sám sebou velmi povážlivý. Jsou to hlavně realní státní daně přímé, ke kterým se vypisují autonomní přirážky. U nás jsou ty daně zastaralé a zcela nerovnoměrně vyměřeny a poněvadž přirážkou se prostě předpis daňový násobí, je zřetelné, že každá nespravedlivost a tvrdost těchto daní státních se tak prostě přiostrčuje a stupňuje. Je to tím více na pováženou, jelikož v zemích na říšské radě zastoupených vůbec a na Moravě zvláště jsou již přirážky autonomní příliš vysoké, zajisté již nyní činí všechny dohromady průměrně 150—200 proc. daní státních. Ale konečně nyní navrhované zvýšení přirážek není nadpřilíšné a celý systém přirážkový se již tak u nás vžil, že proti tomuto zvětšení daní přímých ještě je nejméně závad a snad také nejméně stížností. Ovšem zvětšení to je velmi hrubého průměrného rázu, nepřiblíží se tu nikterak ke skutečné způsobilosti platební u jednotlivých poplatníků a nové břemeno to stihne zajisté nepoměrně větší měrou chudší vrstvy než bohaté. Mělo se u zemských přirážek pamatovati, aby byly stanoveny progresivně, t. j. vyšší procentní sazbou na větší poplatníky nežli na menší. Ale i v tom směru se zemští zákonodárci vymlouvají, že prý by vláda takové progresivní přirážky nepřipustila a podobnou sanaci že by nepředložila panovníkovi k sankci. Myslím však, že spíše tu rozhodoval odpor velkostatkářů a spojených s nimi velkokapitalistů, se kterým by ovšem vratká i malá většina sněmovní nebyla. Proto je vysvětlitelno,

že se na progresi přirážek zemských nepomýšlelo, ačkoli by se tím dalo docílit mnohem většího výnosu pro zemské finance. Ale hůře je tomu s dvěma ostatními daněmi, se zvýšenou zemskou dávkou z piva a s navrhovanou zemskou daní z nájemného. V Rakousku jsou nepřímé spotřební daně nad míru vysoké a jsou mířeny nejen na zámožnější střední vrstvy, nýbrž přímo na chudinu. Stačí si jen vzpomenouti, že u nás jsou pro stát velmi výnosné daně: ze soli, z petroleje, z nezbytných potravin v t. zv. uzavřených městech, daň z cukru, daň z masa atd. Okrouhle připadá na jednotlivce (ať dospělého či nedospělého) více než 40 K nepřímých daní státních a tedy na rodinu šestičlennou by to dělalo asi 250 K ročně. Zajisté je to obtížení krvavé zvláště pro chudé rodiny. A k tomu jsou tu ještě různé dávky zemské a obecní. Proto je vždy na pováženou, zvyšovati ještě dále nepřímé daně nebo zaváděti daně nové, které postihují tak neodbytnou potřebu, jako je potřeba bydlení.

Při dani z piva je nebezpečí, že jeho zdražováním se ani tak neomezí pijáctví, nýbrž že se tím rozšíří kořaleční mor. Také pěstitelé ječmene mají obavy, že nebude lze ani výtečný hanácký ječmen odbyti za slušné ceny, když spotřeba piva se uskovrní. Ale pro navrhovatele zvýšené zemské dávky pivní mluví aspoň ta okolnost, že tím země jen o něco dříve zavádí to, k čemu se chystá již dlouho stát a nač již byla také podána předloha říšské radě. Biliňského návrh na zvýšení státní daně z piva o 4 K na 1 hl obsahoval ustanovení, že tím má býti zrušena zároveň zemská dávka pivní a že jednotlivým zemím se za to dostane náhrady v té výši, kolik jim dosud pivní dávka vynášela. Ovšem že Biliňski musel tento návrh vzít zpět právě pro silný odpor jednotlivých zemí, ale tím ono nebezpečí zvýšené státní daně pivní není naprosto zažehnáno, nejvýše jen odloženo. Je to viděti z toho, že vláda odmítla sankci všech zemských pivních dávek, u kterých nebylo výslovně ustanoveno, že platnost jich přestává koncem roku 1917; pro tu dobu patrně stát chce si sám ponechat celou zvýšenou daň pivní (státní i zemskou) a každé zemi z toho miní dáti nejvýše tolik, kolik dosud sama daně té vybírala. — Vůči tomu se není co diviti, že zemští poslanci raději chtějí zachrániti pro zemi to, čeho jinak by stát se zmocnil. Spadá tedy zodpovědnost za zvýšenou daň pivní spíše na státní finanční správu, nežli na sněm zemský, který tu jedná jak pod tlakem okamžité finanční nouze zemské, tak i ze strachu, aby to, k čemu sám by neměl chuti, neučinila říšská rada, ovšem s přímou ztrátou tak velikého důchodu pro zemi. Lze tedy pro všechny projekty dosud k sanaci předkládané na-

jíti aspoň nějakou omluvu, když ne náležité ospravedlnění. Ale pro nově zamyšlenou zemskou daň z nájemného takové omluvy naprosto není. Navrhuje se totiž 8procentní zemská přírážka z placeného bytného, z níž vyňaty budou pouze byty nejchudnější (na př. v Brně byty, ze kterých se neplatí ročně více než 240 K). Tato daň je nejen příliš vysoká, nýbrž přímo protisociální, je namířena zvýšenou progresí proti třídám málo zámožným, ba nejchudším.

V Rakousku je zrovna činžovní daň domovní sama sebou nesnesitelná, nikoli ani tak pro majitele domů, jako spíše pro nájemníky. Je přirozeno, že domácí páni by nejraději celou domovní daň přesunuli na své nájemníky a že se jim to také všude tam zdaří, kde je o byty nouze. Ale tomu je tak ve všech větších průmyslových městech, kde pro nával přistěhovaných obyvatel nebývá nikdy zcela dostatečná nebo snad nadbytečná nabídka bytů. Jak hrozně vysoká už je dosavadní daň domovní v hlavních městech, dá se posoudit z její sazby, která je pro stát 26 a dvě třetiny proc. nájemného. Podle nových předloh bude pak přírážka zemská k této dani na Moravě obnášeti 80 proc. a přírážky obecní a školní asi na 40–50 proc. Z nájemného se přitom na režii povoluje srážka pouze 15 proc. Když tedy v Brně někdo platí bytného 500 K ročně, budou činit z toho státní daně, zemské a obecní dávky nejméně 260 K ročně a možná že i více. A tyto daně po většině ne-li zcela musí zaplatit nájemce. Pro rodinu, která vydává v Brně na byt 500 K, může se čítati důchod roční asi 2500 K nejvýše; (za 500 K je velmi skrovný byt a jen poněkud zámožnější nebo četnější rodina se s ním nemůže spokojiti). Kdyby pak z oné činžovní daně pouze 200 K připadalo na nájemce (ve skutečnosti z ní připadá mnohem více), je viděti, že ona rodina s 2500 K ročního důchodu musí celých 8 proc. z tohoto důchodu odváděti na veřejné dávky ve formě činžovní daně kromě všech jiných daní přímých i nepřímých. Čím ovšem je důchod rodiny menší, tím větší podíl činí tato daň z něho. I chudší rodiny platívají až 30 proc. svého důchodu na bytné. Má-li tedy některá rodina 1200 K ročně a bydlí-li za 360 K, činí z toho činžovní dávky pro nájemce nejméně 150 K, což je 12 a půl proc. z onoho ročního důchodu. Z toho je viděti, jak strašně tu progrese daňové sazby stoupá při malých důchodech.

Není potřebí vykládati, jaké sociální závady plynou z tak krvavého daňového zatížení chudých tříd obyvatelstva domovní daní činžovní. Přeplněnost nedostatečných bytů, špatné zdravotní poměry v nich, přibírání cizích nocleháčů se všemi svými zá-

vadami mravními i hygienickými jsou jen nutnými důsledky této bídy. Mezi sociálními zly moderního industrialismu je zajisté těsné bydlení pracujícího lidu v nezdravých bytech zlem nejhorším a je to zároveň nebezpečím pro celou společnost jak ve směru hygienickém, tak i mravním. Z těch důvodů vznikly také všechny pokusy o reformu bytovou. Ale co platny jsou všechny tyto soukromé snahy, když veřejná správa svou soustavou berní nutí nezámožné vrstvy bydleti v brlozích, nedůstojných pokolení lidského.

A zemskému výboru moravskému nebylo ani těch různých daní domovních, státních i autonomních i činžovních krejcarů dosti, ani nebylo mu dosti, že už se domovní daň přitahuje dosti zvýšením zemské přírážky o 23 proc. v samém plánu finančním (ze 57 proc. na 80 proc.)! Proto chce zavést zemskou daň novou, 8 proc. z nájemného. A své svědomí sociální omlouvá tím, že prý to aspoň nejchudší obyvatelstvo nepostihne, vždyť prý byty, v Brně na př. do 240 K ročně budou této daně prosty! Ale jaká to planá útěcha, kdo pak může vlastně v Brně bydleti za 240 K ročně? To jsou byty zajisté nad pomýšlení bídne, za které by se tam nyní jen tolik platilo. A bude to aspoň jistě pravda, že ony byty budou daně té prosty? Podle litery zákona by tomu ovšem bylo. Ale kdo na př. by si najal byt za 250 K, ten by z něho platil už 10 K zemské bytové daně. Zajisté se mu to bude zdáti přílišným a bude se zcela jistě ohlížeti po bytu, z kterého se platí jen 240 K, nebo méně, ročně, který tedy bude osvobozen od zemské daně. Patrně tím poptávka po takových bytech následkem zemské bytové daně stoupne a tedy ani ony byty nebudou ušetřeny zdražení, které jediné zavíná nová daň.

Není již potřebí dokládati, jak hrozná je ta nová 8-procentní zemská daň z bytného. Ale je dobře znázorniti to ještě srovnáním s jinými navrhovanými daněmi. Za velmi tíživou právem se pokládá zemská dávka pivní a také proti ní se agitovalo z nejširších kruhů poplatnictva nejvíce, zrovna jako od hostinských, pivovarů a pěstitelů ječmene. Ale co je tato nová daň proti novému zatížení bytného! Připomeňme si znovu onu rodinu s 2500 K ročního důchodu, která si v hlavním městě může snad dopřáti zajisté skrovného bytu za 500 K ročně. Podle nových projektů zemských zatíží se tím byt ten o zemskou přírážku domovní (zvýšenou o 23 proc.) asi 26 K, kdežto zemská daň z bytného bude dělati 40 K. Celkem se tím zvýší bytné o 66 K na 566 K. Z celého ročního důchodu toto zvýšení zemské daně bude dělati více než 2 1/2 proc. Zvýšení zemské

dávky na pivo bude dělati 2 K na 1 hl; aby tedy některá rodina byla stejně obtížena novou pivní daní jako onou novou dávkou bytnou, musila by vypít ročně 33 hl piva (tedy více než 9 litrů denně)! A vezmeme-li si pak rodinu s ročním důchodem 1200 K, platící 360 K nájemného, bude činiti zvýšená zemská přírážka daně domovní 18 $\frac{3}{4}$ K a 8 procent daň z nájemného 28'8 K, dohromady tedy zdražení bytu nejméně o 47 $\frac{1}{2}$ K, čili skoro plná 4 proc. ročního důchodu.

Proti tomu, když někdo má ročního důchodu 20.000 K a vydrží si na ty poměry již dosti nákladný byt za 2500 K ročně, činila by z toho zvýšená zemská přírážka 130 K a zemská daň z bytného 200 K, dohromady 330 K ročně, což je pouze 1'65 proc. z onoho ročního důchodu. Je tedy zřetelno, že tu zemský výbor vzal pro základ zdanění obrácenou progresi z důchodu, namířenou svým ostřím proti chudině!

Neboť z důchodů:

ročních	1200 K	platilo by se daně asi	4	proc.
"	2500 "	"	"	"
"	20000 "	"	"	"

Tato čísla přímo křičí a nepoměr ten by byl daleko větší, kdyby se vzaly skutečně placené nájemy a ne pouze tyto teoreticky volené. Je viděti, že se tu zemský výbor naprosto neohlížel na platební způsobilost poplatnictva a že si vůbec celou otázku tu dobře nepromyslel. Této dani se měl zemský výbor naprosto vyhnouti; neboť zdražovati u nás bez toho již přes příliš drahé byty a stupňovati činžovní daň ještě nad nesnesitelnou míru dnešní, to přímo je do nebe volající.

Hle když už se myslelo, že se nelze bez té daně obejít, proč nebyla upravena aspoň progresivně, aby její progresse nebyla namířena na nejchudší chudinu. Mohlo se na př. v Brně stanoviti nejnižší bytné 300 K, které by dani té nepodléhalo. Od 300—400 K mohla býti sazba 2-procentní, od 400—600 K 3-procentní atd., snad až do 10 proc. nebo 12 proc. při nejdražších bytech. Tím by se bylo také docílilo dosti slušného výnosu a byly by aspoň nejnuznější rodiny ušetřeny opravdu krvavého zatížení. — Nejlépe by ovšem bylo, tuto daň z finančního plánu vůbec vypustit.

Bylo by ještě na místě, ukázati, jaké nové zdroje důchodů zemských a úhrady zemských vydání by se mohly najíti vedle návrhů zemského výboru, ale to prozatím se vymyká rámci této úvahy.

E. Sokol:

Trpké mládí.

Z tetiných vzpomínek.

(Pokračování).

Usmála jsem se, ale cítila jsem, že ne dobře, že se mi tvář zkrivila.

— Víte co, pojďte domů s námi. Vracíme se a bude líp, když lehnete.

Vzal mne za ruku a odváděl. Dokud jsem se držela Mařky za šaty, nepozorovala jsem, že se potácím, teď mi pořád připadalo, jako by mne rukou vodil sik sak.

Vyšli jsme do ulice. Příšerná katakomba to byla, ne ulice.

— Aha, proto ji říkají »mrtvá« — pomyslíla jsem.

To bylo poslední, co jsem myslila.

Na Kolišti jsem málem padla. Kupec mne vzal do náruče a nesl. Nevím kam, nevím jak. Procítila jsem až v posteli v cizí jakési světnici; ale chodily naše služby podle mne.

Dali mne do čeledníka. Tedy stůnu. Elsa by se od mne nakazila.

— Stůnu, stůnu — opakovala jsem si nervosně a sbírala pokrývku v prstech. — Umřu, umřu, znělo mi místo toho.

A když se nade mnou zastavila dolanská teta, vykřikla jsem to v náhlém pláči.

Vemte mne s sebou, vemte mne domů, já tu umru.

— Hloupá! — pohodila nade mnou hlavou. Umřeš! Enóno je ti a umřeš! To se ví.

Jako by byl tatíček ke mně promluvil. Pocítila jsem příkrý pohled, ton domova a bezděky jsem se poslušně přikrčila a sotva troufala si zašeptati: Aťpoň mamince řekněte, tetičko, prosím Vás.

— To se ví — řekla a šla.

Ta byla strašná. Jak odstoupila, tak rostla, do stropu rostla, a když nemohla ze dveří, obrátila se na mne.

Vykřikla jsem a upadla v bezvědomí.

Procítila jsem, nevím v jakých přestávkách, a to jsem měla pocit, že se dusím. Chtěla jsem křičet, ale dral se mi z hrdla pískot jakýsi. Lapala jsem po dechu, ale jako by nebylo vzduchu kol mne; dusila jsem se, hrud' mne bolela námahou nabrat vzduchu, ruce bezmocně se zvedaly a bily sebou o pelesť a hořečka mně vysoušela hlavu.

Pak přišel doktor. Ne ten, co chodil k Else, ale špinavý, ošklivý »armenarct«, který ani doktorem nebyl. Dechu jsem

neměla, a co přišel, jen jeho zápach šel na mne, i bylo mi na vrhnutí.

Nasázel mi jedenáct pijavek na krk.

Omdlela jsem.

A zase mne dušení probudilo. Stenala jsem, chtěla jsem prchnout, ale jen hlavu jsem zvedla; uviděla jsem krvavé svoje peřiny a strašný strach na mne padnul. Zajektala jsem zuby, když zase přicházel špinavý. Ale nemohla jsem se bránit. I sklesla jsem a v smrtelné úzkosti sledovala, jak bere z pouzdra něco jako nůž a jak mi ústa otevírá a míří do hrdla.

Ošklivá hořkost mi naplnila ústa; rozkašlala jsem se. Nahnuli mi hlavu s lože — a v tom mi vniknul plný proud vzduchu do hrudi.

Oh, jaká to byla úleva, jaká slast!

Zapomněla jsem hořkosti, strachu, bolesti, horečky a dýchala jsem, dýchala. Lehko mi bylo v těle i v duši.

— Maminko, neumru — pravila jsem a radostí, že zase mohu mluvit, rozplakala jsem se náruživě. V pláči jsem usnula.

Procitla jsem bez horečky až na druhý den. Rozhlédla jsem se. Ve světnici bylo jasno, slunno, v paprscích ploval jemný prach a ukládal se na stůl, na němž bylo patrné, jak někdo prstem po desce přešel. Hezký stůl. Dubový, jako jsme měli doma, u maminky, lepší než ten křivonohý v Elsině pokoji. Tak se mi zalíbila jeho deska, že jsem neodolala, vstala jsem, abych také prstem na ni napsala něco.

Svět se se mnou zatočil, upadla jsem. Teprve teď jsem si všimla, že je tu také Mačka. Přiskočila, zvedla mne na lože, a když jsem tuze prosila, obložila mne peřinami, abych aspoň seděti mohla.

Usmívala jsem se svému pádu, peřinám, Mačce, všem. Bylo to tak hezké, veselé. Zkoušela jsem psat po peřině, zvedat ruce, zavrtět se, vlasy si upravit. Vše šlo.

Maně dotkla jsem se i krku a zaražena přejela jsem jej opět. Cítila jsem jakési výrůstky na něm. Poprosila jsem o zrcadlo. Nu vypadala jsem: kost a kůže, zmodralá pod očima a kol rtů, jinak jako vosk a na krku jedenáct ošklivých culíčků, vyssatých pijavkami. Zatřásla jsem se a rozplakala žalostně.

Jak mne dopravili! Jak mne zohyzdili! Proč volali na mne toho armenarcta špinavého? Proč mne nenechali raději umřít? A ta tetička! Jistě mamince nic neřekla, sic by si byla pro mne přijela a nenechala mne tu zmrzačit. Nebo i ona se zatvr

díla? A proč? Že se učím? Že chci víc než ostatní děvčata? Však jsem tím nikomu neublížila, všechnu práci jsem udělala, jen sobě noci ubírala. Tak proč mne nemá ráda? Tatínek, ten mne nemá nic rád, vím, ale teď i maminka! Raději mne měli doma utrápit než tu, u cizích, kteří mne cítit nemohou a jen si o mně myslí: ševcova! Co s ní, s děvčiskem škaredým! Ať je ještě škaredější!

Plakala jsem a plakala, vyčítala a žalovala, marně mne Mařka utěšovala. Jen krk jsem si zabalovala, aby neviděla, aby se mi nesmála.

Ale i to jsem přenesla konečně.

Ulehčilo mi, když přišel bratr. Týden mne marně čekal, konečně se tedy odvážil za mnou. Nesl knihy. Dychtivě jsem po nich sáhla a napadlo mi: vidíš, dobře že jsi nemocna, aspoň se budeš moci pořádně jen svému učit.

Přišla i teta, a když uviděla, že čtu, povídá: »Tak sláva bohu, jsi zdráva. No, trvalo to! Ale čist v posteli nemusíš, mám pro tebe práci. Švakrovou čekám do kouta, chtěla, bych jí pořídila výbavu. Háčkovat umíš, tak budeš dělat. Však to zadarmo nebude, vyděláš si«.

Bylo mi líto knih, ale naděje na peníze mne usmířila. Vzpomněla jsem na bratra, jak mu sesmutněly oči, jak asi postrádá mých čtyráků. I háčkovala jsem o přítrž a do čtrnácti dní byla toho hromada. Počítala jsem, co dostanu, čeho nakoupím mamince, sestřám a kolik ještě budu moci dát bratrovi. Pěkně jsem i to malovala.

Přišel tetin švagr. Odevzdala mu výbavu a schválně ho přivedla do čeledníka. Ležela jsem ještě.

— Tak to je Maryčka, co všechno dělala — povídá mu — dej jí za práci.

Neznámý pán mne studeně přeměřil; když došel ke krku, potrhl mu smích ztlačně rty. Zarděla jsem se, ale potlačila slzy, jen oči jsem odvrátila. Vytáhl hrst peněz, přebraboval a pak krátce řekl: Na!

Desetník.

Proč nepolíbíš ruku? — zaškaredila se teta.

Pustila jsem peníz, políbila ruku a vypukla v hořký pláč. No seber ho, hloupá, nestyď se! — usmála se.

A já zas plakala a plakala.

Když přišel bratr a podala jsem mu jej, musela jsem plakat zas. Byla jsem k tomu v nemoci tak náchylna.

— Proč pláčeš? ptal se, schováváje pečlivě šesták.

— Tak, jen tak. Kdybys věděl, jak musíme platit za svou touhu po učení!

Nerozuměl mi, a já jsem mu nevysvětlila. Nemohla jsem. Platila jsem raději za svou touhu až do leta, až do konce.

Přišla jsem domů, ráda, že mám kus trýzně za sebou, že vidím nízké chalupy, nad nimi kopce plné zeleně a plavých vln, ke žním zralých.

Matka mne zlíbala a povídá: Jak jsi vyrostla, Maryčko!

I otec mne změřil a řekl: Tak máš, cos chtěla. Stálo mne to peníze. Pamatuj tedy, co jsem řekl. Āni krejcaru na sebe nedostaneš, to už si musíš vydělat. Ā všecku rodinu ošatíš k tomu. No běž, převleč se a s pánem bohem začni.

Āni slova víc.

Āle tehdy už jsem neplakala. Byla jsem zdráva. Políbila jsem mu ruku a šla platit svou touhu zase.

II.

Otec byl nejen v práci přísný, ale i ve víře. Úzkostlivě pravověrný, dbal, aby zákon byl zachován do poslední vnější písmeny; a aby nebylo omylu a hříchu, raději žádal více, než církev sama.

Tichá jsme byli domácnost, třeba bylo lidí v domě našich i cizích víc než dost. My děti jsme si troufaly poskočit až v zahrádce (na dvoře ještě ne) a výsknout nebo zazpívat až za humny. Doma jsme byly jako pěny; oči jsme klopily, nikdy se nesmály, neboť, veselí jest ďáblovu mámení, říkal otec.

Ā já jsem tak ráda zpívala. Písniček jsem znala dost a dost, každou jsem uměla na prvé poslechnutí, ale dát jsem se směla do zpěvu jen v neděli. To jsem šla na ranní, aby všichni ostatní mohli na hrubou, tatínek zatím s tovaryši vzal balíky díla a rozešli se do okolí na všechny strany. Dům umlknul a byl celý můj, celý. Jako vítr vrhla jsem se na úklid a na kuchyň a jako pták, když ho pustí z klece, rozhlaholila jsem se, až světnice zněly. Jako z tance jsem vycházela spocena, ale to jsem byla právě nejraději, měla jsem jakýsi pocit svobodného vyžití, neskonalé lahodný.

Odpoledne jsem směla po požehnání do tmy být z domu. Bývala jsem, byla to jediná chvíle, již jsem si darovala pro zahrádku, jak říkal tatínek. Mezi děvčata jsem nechodila, neměla jsem radosti v jejich klepech a prostých rozprávkách. Byla jsem »přepjatá«, jak mi otec při každé příležitosti říkal. I zacházela jsem do lesa, nejraději na Líchy, nejvyšší kopec nad Dolany,

kde šuměl starý borový les, tak vážný a černý, že ho nikdo mimo mne nehledal. Ale s jeho pasek bylo viděti daleko, daleko do rovin a dolin, i do kopců na druhou stranu. Tam jsem mohla zpívat do vůle, tam jsem mohla rozpřádat i samomluvy, vykládat nejblouznivější sny a nápady stromům a travám, běhat vzhůru dolů, ulehnout do trávy, založit ruce pod hlavu a poslouchat tichému popraskování ve větvích, zatím co mne zalévala vůně zralých ryzců odněkud poblíž.

— Zases byla na Líchách? — ptával se otec, když mne uviděl zardělou přicházeti v podvečer.

— Byla — přiznávala jsem se, že jsem věděla, že hned na to mi vyčte: »Stydíš se, myslím, za obyčejnou společnost, viď? Ráda bys výš! Tebe kdybych tak pustil z ruky, ty bys asi chtěla dělat paní! Ale neupustím, ne, hezky nízko tě přidržím, abys přivykla. Pro nás, brachu, jsou panské hrozny vysoko, my jen dít a dít; a čím víc jim odvykneš, tím míň se ti bude po nich stýskat, spokojenější budeš. Nechoď na Líchy, jdi na besedu, pořádně a poctivě se před tmou vrať, to ti poslouží«.

Kdyby byl poručil, byla bych i Líchy opustila, ale radil jenom, a na ten hřích jsem si troufala, abych rady neposlechla. Beztoho jsem věděla, že na besedy v zimě času dost, až bude na vrchách po kolena sněhu nebo bláta.

V šestnácti poprvé mně dovolili tančit, ovšem o hodech na návsí, pěkně všem na očích. Do hospody k muzice jsem ani později nikdy nesměla, protože se otec bál hříchu. Nevím, proč by byl tanec hříchem. K smrti ráda jsem tančila, až nerozumně mnoho, abych si nahradila, co mi na ostatních muzikách ušlo. Hoši mne brali o závod; říkali, že umím jak žádná jiná, jen škoda, že mluvit prý umím ještě líp, že až někdy se mých přepjatých řečí báli. Za to mne pak brali páni a z kola jsem nevycházela.

To bývaly jediné moje radosti v roce. Jinak jsem dřela a dřela, ve dne rukama, jak otec chtěl, v noci hlavou, abych neklesla na cestě, na níž mne bratr vedl a na níž jsem potají pořád viděla východisko z ponížení k lepším cílům. Stále mi ještě tanula na mysli jeho příští malá fara, kde mu budu hospodařit, kde budeme pak spolu pracovat pro pozvednutí lidu, pro menší utrpení ubohých. Utvrzoval mne v tom, kdykoli přijel na svátky a na prázdniny, a z těch krátkých setkání načerpala jsem vždy odhodlání a síly na měsíce dál.

Ale jednou se mi můj cíl zakalil. Bratr přijel a pravil mi: I kdyby snad nebylo tak, ale spolu budeme pracovat všude, viď?

(Pokračování).

Ādolf Veselý:

Děvče s panenkou.

V den červnový jsem zřel tě, děvče, v prostřed kvítí;
na klíně květy, s panenkou jsi něžně hrálo.
Kdo mimo šel, žil sebou sen tvůj o panence.
Svou vůní, k polibku, se zdálo, lučiny nás vznítí!

Děvčátko s panenkou! Jdu kolem, zřím. Zřím, miluji tě.
Na chvíli u tebe se stavím v lásce přeletavé.
Zda poutníka si všimneš, ztišíš žal, stesk v srdci? —
Z pod temných řas jsi plaše na mne vzhledlo, dítě!

Tvá snívá panenka, ač mrtvá, s tebou žije;
tvé dětské smutky prožívá a vroucné stesky.
Ty miluješ ji s něžnou krutostí. A věrně.
Smích vzhorčí na rtech, slza v oku vzplá. Proč? Či je?

Čas rozloučí vás, družky; žal ti srdce sevře.
Žal ze chvil, které prchají a nepřijdou už nikdy.
Žal ze snů o blahu. Žal ze všeho a nad vším.
A jednou panenka i vzpomínkám, žel! zemře.

Až mrtva bude panenka, ty budeš ženou . . .
V kruh vášně osud zakleje tvé marné tělo;
a peklo tužeb, vznícení, tvá vzbudí krása;
nad moře jeho hlubinami vábnou bude pěnou.

Sladkosti všechny shledá, dá ti život alchemista
a v tobě v jed je promění; ten bude: krutá krása.
Jak panenka měj věnem lásky: Milována, nemilujíc;
a zrádná k věrnosti, buď vlastní vášní jista.

A tak bych přál si jednou s tebou setkat se:
V noc krutou, v spasmu objetí a v marném vysílení.
Ty v kráse nejprudší a s pudy šťvané lvice;
a já všech mužů maje klam, tvou náruč kteří prošli.

V tu strašnou noc bych přál si, abys zničila mne;
svou láskou, křečmi objetí a krutým jedem krásy.
V okamžik ten tvůj jed a vzpomínka by šla mou hlavou:
Den červnový, a děvče s panenkou, a kvítí klamně . . .

V den červnový jsem zřel tě, děvče, v prostřed květů.
Na klíně kvítí, s panenkou jsi něžně hrálo;
z pod tmavých řas modř očí vzhledla ke mně plaše.
Hnut zřím. Zřím, rád mám. Mlčky myslím v letu:

Pojď, děvče! s námi. S námi! Život vábně zní ti.
Hlas záhadný jde z dálky; záhadný a známý.
Líp květy voní opojně. Šne! Živote! My jdeme
smaragdem umění na věčnou tvoji krásu zřítí!

Z knihy básní »Řeč země«.

Jan Janča:

Rok 1909 a dnešní stav české otázky dolnorakouské.

I.

Česká otázka dolnorakouská stala se roku 1909 nerozdílnou částí velké české otázky. Nikoli přičiněním aktivních českých politiků, nýbrž bez jejich vůle, ba namnoze proti jejich vůli, svou vlastní silou, svým přirozeným vývojem. Vůdcové staročestí říkali Čechům vídeňským: »Vám není pomoci, vy jste odsouzeni k vymření«. Předáci mladočestí odmítali v době největšího rozkvětu národní strany svobodomyslné na českých veřejných schůzích vídeňských přání, aby se česká politika starala více o české věci dolnorakouské, slovy: »Jest to těžko; vy nespadáte do rámce našeho státoprávního programu«. Jak staročestí, tak také mladočestí aktivní politikové chodili sice ob čas mezi český lid vídeňský, účastňovali se jeho zábavních a kulturních podniků, mluvivali na jeho schůzích vlastenecké řeči, ba přes výstrahy a odpor prozíravějších neaktivních českých politiků, použili českého lidu vídeňského i ku podpoře protiliberálního boje křesťanských sociálů a ku konečnému vítězství této strany reakcionářské, ale zasazovali se o práva českého živlu dolnorakouského ve sborech zákonodárných, povýšili ve své politice živel tento na stejný stupeň s ostatním českým národem, toho nebylo možno ani prosbami ani hrozbami po nich docílit. Ano, došlo to tak daleko, že v době, kdy už počala blednouti sláva národní strany svobodomyslné, byli Češi dolnorakouští pokládáni za nemilou přítěž české politiky.

O posledních volbách, prováděných za starého volebního řádu do rady říšské, zdálo se, že nastane obrat. Jak v Čechách, tak také na Moravě kandidovali totiž někteří kandidáti pod heslem, že budou-li zvoleni, budou se starati o záležitosti Čechů dolnorakouských. Někteří kandidáti dostali se na toto heslo do poslanecké sněmovny. Ale když mandát obdrželi, zúžili na nejmenší míru obsah jeho, spokojivše se tím, že pronesli ve svých řečech v parlamentě několik slov také o postavení a potřebách češství dolnorakouského. O něco dále pokročili pouze někteří poslanci strany národně-sociální, kteří za jednání o volební reformě zasazovali se o to, aby parlamentární zastoupení přičknuto bylo také Čechům dolnorakouským. Jejich snaha narazila však právě na takové nepochopení u ostatních zástupců českého

národa na radě říšské jako naléhavé přání Čechů dolnorakouských samých, tlumočené zvláštními deputacemi jak tehdejší českým politickým stranám, tak také vládě. Český národ, usedlý v arciknížectví dolnorakouském, zůstal bez přímého parlamentárního zastoupení.

Česká politika dopustila se tu osudné chyby, která se velmi brzy na českém národě vymstila. Křesťanští sociáli využili lhostejnosti české delegace k osudům české větve dolnorakouské a za činné účasti českých mistrů-poslanců, nejdříve dra. Fořta a dra. Pacáka, potom dra. Fiedlera a Práška s vládou Beckovou ujednali, na zemském sněmu dolnorakouském přijali a dne 30. listopadu roku 1907 císařskou sankcí dali opatřiti první protičeský zákon pro Dolní Rakousy, po původci svém zvaný lex Gessmann, kterým znemožnili do nedozírné budoucnosti zřizování českých veřejných pokračovacích škol průmyslových v arciknížectví dolnorakouském. Marně volali Češi vídeňští po přímém parlamentárním zastoupení, marně varovali před sankcí zákona Gessmannova. Čeští aktivní politikové byli buď slepí a hluší anebo bezpříkladně důvěřiví — i státoprávně-pokrokoví poslanci věřili, že protičeské ostří zákona Gessmannova bude úplně otupeno průvodním ministerským nařízením — a tak se stalo, že na tomto protičeském zákoně jest podepsán a jeho prováděním pověřen — český ministr obchodu dr. Fiedler.

Osudný krok české politiky byl učiněn a Němci posmělení byli jím k činům, kterých čeští poslanci neočekávali. Použivše pronikavé změny politické, která nastala pádem kabinetu Beckova a dosazením vlády bar. Bienertha, vyvolávali uměle čím dále tím ostřejší hnutí protičeské ve Vídni a na dolnorakouském venkově a tímto způsobem pracovali ku prosazení nového protičeského zákona, směřujícího ku znemožnění zřízení českých veřejných obecných a měšťanských škol v Dol. Rakousích. Dne 8. ledna 1909 obnovil křesťansko-sociální poslanec Axmann na zemském sněmu dolnorakouském pověstný návrh zákona Kolískova na stanovení němčiny jako výhradní vyučovací řeči na veřejných obecných a měšťanských školách dolnorakouských a zemský sněm přijal návrh formou pilnosti ještě v téže schůzi. Co se dělo v Dol. Rakousích potom, to bylo pouhým nátlakem na vládu, aby návrh Axmannův předložila k nejvyššímu schválení.

II.

Němci osočují v posledních letech stále českou politiku, že jest vyděračná, jakkoli čeští politikové omezují se na nejskromnější požadavek národní rovnoprávnosti. Nejneshovnější vy-

děračstvím bylo naproti tomu to, co prováděli sami roku 1909 ve Vídni a po dolnorakouském venkově. Vláda měla v ohledu sankce návrhu zákona Fxmanna svázané ruce dřívějším několikerym motivovaným odepřením sankce obdobnému návrhu Koliskovu. To Němci dobře věděli, ale přes to spoléhali, že jim vláda Bienenrthova bude musiti jíti aspoň v něčem na ruku. A nezmýlili se.

Napřed na konferencích u německého ministra krajana dra. Schreinera, později na konferencích u barona Bienenrtha samého umluvili německo-radikální a křesfasko-sociální vůdcové plán hotového loupežného tažení protičeského. Při tom úlohy byly rozděleny takto: Německým radikálům ponechána byla ulice, křesfanskí sociáli pak jako strana vládnoucí a vládní vyhradili si volnost úřední persekuce; a vládě zbyla na starosti ochrana jedněch a účinná podpora druhých. Když tento válečný plán byl ujednán, nastaly mezi německými radikály a křesfanskými sociály dostihy v páchání protičeských násilí. Češi dolnorakouští octli se ve dvojm obni: Strana křesfasko sociální a vláda pracovali proti nim pomocí svých obecních, zemských, státních a církevních úřadů, německé strany radikální pak pomocí krvavých bouří pouličních. Nastalo pod nejmalichernějšími záminkami zapečetování nových českých tříd a škol: Na Landstrasse 26. srpna, v Poštorné za assistance 40 četníků 30. srpna, v Meidlinku a v Brigittenavě 5. října; nastalo přesazování českých kněží z českých obcí do horských krajín německých a dne 5. srpna zapečetěny byly sázecí, licí a rotační stroje, jakož i velký rychlolis české tiskárny »Melantrich«, v níž se tiskne orgán Čechů dolnorakouských »Videňský Denník« a takto pracováno ku zničení tiskového obhájce dolnorakouského češství. Dovolati se zákonité ochrany a pomoci státu nebylo možno a není možno do dneška. Nesčetné stížnosti a intervence měly pouze ten následek, že škola na Landstrasse a jedna část školy v Poštorné směly býti prozatím až do vyřízení záležitosti u správního soudního dvoru otevřeny — vše ostatní zůstalo.

Zatím co tyto věci bez ohledu na zákony a právo prováděly křesfasko-sociální anebo křesfanským sociálům sloužící úřady, pořádaly německé strany radikální na české živly a český majetek dle slov místopresidenta c. k. policejního řiditelství ve Vídni bar. Gorupa pravá loupežná tažení. Proti každému českému výletu, proti každé české schůzi a proti každé české zábavě alarmována byla ulice. Vůdcové německých stran spojovaly se s nejhorší chátrou a — jak soudně zjištěno — za peníze vodili

je na Čechy. Krvavá přepadání českých lidí a společností ve venkovských obcích dolnorakouských a na ulicích vídeňských, obléhání, bombardování, rozbíjení a drancování českých místností bylo po celý rok 1909, ale zejména od počátku července do polovice listopadu na denním pořádku. Asi na 80 místech různých okresů vídeňských a různých měst a obcí venkovských vrhla se ohromná přesila německá na Čechy, při čemž tito byli zcela bezbranní, kdežto Němci ozbrojeni nejen kamením a klacky, nýbrž i různými vražednými zbraněmi, jako tenkými dlouhými noži v holích (Cábnov), sekerami (Švechaty), puškami (v údolí vachavském) a revolvery. Nejčastější protičeské bouře byly v XV. okrese vídeňském před Národním domem a v okolí, jež také trpělo nejvíce drancováním poštvané chátvy. Nejkrvavější průběh měla protičeská násilí dne 4. července v Cábnově a Havranohradě, pak dne 1. srpna ve Švechatech, dne 8. srpna v Simmeringu, dne 9. srpna v Hernalsu, dne 15. srpna na Obchodním nábreží ve Vídni, dne 29. srpna v Pětídomech, dne 12. září v Ritzgersdorfě a dne 24. září v Hinterbrühl. Největšího rozsahu nabyly protičeské bouře dne 15. srpna za výletu Čechů po lodi »František Josef« z Vídně do Vachavy. Od Vídně až po Medlík bylo celé podunajské území ve stavu vzbouření, celá vídeňská policie, nepřehledné řady četnictva jakož i vojsko komandováno bylo k ochraně dunajského pobřeží — než přes to loď s výletníky nemohla nikde přistáti a přes to bylo po ní na několika místech sfanatisovaným lidem německým střeleno.

V Dolních Rakousích a zejména v sídelním městě Vídni zuřilo roku 1909 právě protičeské povstání a vedle toho hlásán a také prováděn byl bojkot českých bank a založen, českých státních úředníků a českých dělníků; čeští nájemníci a české spolky vypovídány byly z místností, městská rada vídeňská usnesla se (15. července), že do městských služeb nebudou přijímáni žádní Češi a německé studentstvo jalo se volati po očistě vídeňské university od českých studentů. Státi se jenom stý díl toho v Praze, co se dělo roku 1909 ve Vídni, nebyla by se vláda ani chvíli rozmýšlela a byla by na Prahu uvalila ne-li stanné právo, tedy jistě aspoň výminečný stav. Ale ve Vídni nařídila policii šetrné vystupování proti německým zločincům a ministr vnitra baron Haerdtl odbyl českou dělnickou deputaci, stěžující si na bojkot, charakteristickými slovy, že Češi nejsou v Dolních Rakousích — národním kmenem.

Bezpečnostní orgány byly vzhledem k tomu bezmocny, bezpečnostní opatření nedostatečná. Před očima policie bylo ve

Vídni drancováno, za nečinnými policejními kordony bylo v českých místnostech kradeno, loupeno a ničeno vše, co octlo se v rukou násilníků. V místnosti spolku »Komenského« v XVIII. okrese vídeňském bylo dne 12. srpna zneuctěno sádrové poprsí učitele národů Jana Amosa Komenského a roztržen obraz císaře Františka Josefa I. v tutéž chvíli, kdy policie — chránila místnost i Na Okružní třídě byla ve dnech 5. a 20. srpna a 17. října o protičeských hromadných bumlech provolávána před císařským hradem sláva Hohenzollernům a hulákány velkoněmecké »Wacht am Rhein« a »Deutschland, Deutschland über Alles« tváří v tvář c. k. policii.

Policie řídila se pokyny s hora až do nejkrajnějšího sebezapření. Její mužstvo, pěší a jízdní, které bylo rozestaveno na ochranu pěších lidí a českého majetku, bylo nejednou předmětem útoků, jež na ně podnikly spité a rozvášnivělé německé zástupy, ale — brániti se nesmělo; ono muselo trpěti srocování, musilo snášeti chvílemi přímo životu nebezpečné rány kamením, holemi, sklenicemi, sirníky a jinými předměty, muselo i krvavé rány přijímati, ale nesmělo ran zasazovati, nesmělo nikdy energicky zakročiti, srocování netrpěti, srocené rozprášiti, nejhorší násilníky šmahem pozatýkati. Mnoho měsíců trvalo protičeské povstání, mnoho Čechů a mnoho policejních strážníků bylo za něho znásilněno a nebezpečně zraněno, mnoho českého majetku bylo zničeno, vydrancováno a rozkradeno, zločin veřejného násilí kráčel veřejně ruka v ruce se zločiny urážky Veličenstva a velezrády; ale jen zcela nepatrným byl počet pozatýkaných. Ale ani těch nezastihl zákonitý trest, poněvadž vídeňské soudy je buď osvobozovaly, anebo trestaly pouze pro zcela nevinné přestupky peněžitou pokutou a nebo několikadenním vězením, kdežto krajský soud v Korneuburku trestní udání pro veřejné násilí a zneužití úřední moci prostě odložil, nezahájiv žádného trestního vyšetřování.

III.

Dne 16. září sešel se zemský sněm dolnorakouský ku svému podzimnímu zasedání. Sešel se ve chvíli, kdy požár protičeského povstání šlehal nejvýše. Hned v první schůzi podal vůdce strany křesťansko-sociální dr. Lueger a soudruzi pilný návrh tohoto znění:

1. Vyslovuje se hluboké politování nad tím, že osnova zákona ohledně vyučovacího jazyka na dolnorakouských obecných a měšťanských školách, na které se usnesl dolnorakouský sněm dne 8. ledna 1909, k nejvyšší sankci dosud předložena nebyla.

2. Předsednictvu sněmu se ukládá, aby podniklo příslušné kroky, aby osnova tato co nejdříve k nejvyššímu schválení předložena byla, eventuálně aby si vyžádalo od vlády sdělení příčiny jejího odmítavého stanoviska. (Pokračování).

Oddlužnění půdy a reforma rolnického úvěru.

Několik námětů napsal Alter Ego.

(Pokračování).

Není zajisté potřebí poukazovati na důležitost stavu rolnického pro stát vůbec a lidskou společnost zvláště. O tom není třeba psáti.

Uznáváme všichni hospodářskou tíseň, vyplývající z tísně zemědělců. Dnešní stav venkova rakouského je však právě tak přechodní, jako byl ve Francii před stošedesáti lety a v Německu před čtyřiceti lety, pokud se týká vyliďňování venkova*), ale bude čím dále tím horší, pokud se týká existenčních podmínek zemědělců, protože knihovní zadlužování půdy stále stoupá.

V pětiletí 1868—72 bylo jenom na selské statky v Čechách intabulováno nových dluhů 50.045 mil. zl., vymazáno 43.591 mil. zl., přibylo tedy 6.454 mil. zl. V pětiletí 1883—87 nových 76.528 mil. zl., vymazáno 58.388 mil. zl., přibylo tedy 18.140 mil. zl. V pětiletí 1893—97 vloženo 78.110 mil. zl., vymazáno 49.747 mil. zl., přibylo 28.363 mil. zl. V pětiletí 1898—02 vloženo nově 80.443 mil. zl., vymazáno 51.676 mil. zl., přibylo tedy 28.767 mil. zl. Přibylo pak v letech 1868—1902 v Čechách na selských statcích dluhů knihovních za 125,391.000 zl.

Na Moravě v téže době přibylo na selských statcích 34,418.000 zl. knihovních dluhů**).

*) V pětiletí 1868—1872	více vloženo než vymazáno o	2,054'000 zl.
„ 1873—1877	„ „ „ „	„ 6,985'000 zl.
„ 1878—1882	„ „ „ „	„ 1,683'000 zl.
„ 1883—1887	„ „ „ „	„ 4,288'000 zl.
„ 1888—1892	„ „ „ „	„ 4,699'000 zl.
„ 1893—1897	„ „ „ „	„ 6,562'000 zl.
„ 1898—1902	„ „ „ „	„ 8,247'000 zl.

Tato statistika zadluženosti je čerpána ze spisu JUDr. J. Kožanýho: Knihovní zadlužování a exekuční prodeje nemovitostí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku za dobu 35 let: 1868—1902.

**) Sv. D. K. Bücher: »Vnitřní stěhování, města a jich význam v dějinném vývoji. VI. část spisu »Vznik národního hospodářství«.

Ve Slezsku v téže době bylo více vloženo než vymazáno knihovních dluhů na selských statcích o 13,019.000 zl.*).

Přibýlo tudíž na selských statcích v zemích koruny české za 35 let od roku 1868 až do roku 1902 hypotekárních dluhů 172,828.000 zl. čili 345,656.000 korun, takže činilo zadlužení selské půdy a statků koncem roku 1902 celkem:

v Čechách zlatých	1,179'584'000,	korun	2,359'168.000
na Moravě	„ 346'532'000,	„	693'064.000
ve Slezsku	„ 103'857'000,	„	207'714.000

činilo tedy zadlužení této půdy a statku

koncem roku 1902 Korun 3,259.946.000

přes 3 a čtvrt miliardy korun. To je zatížení jen půdy selské a statku selského v zemích koruny české břemenem kapitálovým, k tomu sluší tedy ještě připočísti zpeněženou hodnotu břemen věcných, zejména výměn.

Koncem roku 1905 bylo v pozemkových knihách dluhů:

v Čechách	1,253.311 mil. zlatých r. č. čili	2,506.622 mil. korun
na Moravě	373.602 „ „ „ „ „	747.204 „ „
ve Slezsku	112.288 „ „ „ „ „	224.576 „ „

Úhrnem 3,478'402 mil. korun

tedy skoro 3 a půl miliardy.

Vzrostly tudíž za třileť 1903 – 1905 v pozemkových knihách dluhy o 218'456 mil. korun, průměrně ročně 72 milionů 818 tisíc korun.

Percentuálně vyjádřeno, vyrostly v pozemkových knihách dluhy ze 100 proc. roku 1868:

v Čechách	na 226 proc. roku 1905,
na Moravě	„ 215 „ „ 1905,
ve Slezsku	„ 284 „ „ 1905.

Z dat těchto je patrné, že knihovní zadluženost od roku 1868 do roku 1905 stoupá ročně průměrně

v Čechách	o 3'32 proc.
na Moravě	o 3'03 „
ve Slezsku	o 4'85 „

Z toho je patrné, že dosavadní způsob zadlužování půdy směřuje už silno k tomu, že rolník stane se otrokem kapitálu,

*) Bylo tam více v pozemkových knihách vloženo, než vymazáno v pětiletí 1868 – 1872 o 1,402'000 zlatých

„ 1873 – 1877	„ 2,343'000	„
„ 1878 – 1882	„ 0,823'000	„
„ 1883 – 1887	„ 1,352'000	„
„ 1888 – 1892	„ 2,048'000	„
„ 1893 – 1897	„ 2,147'000	„
„ 1898 – 1902	„ 2,904'000	„

neboť půda bude v plné své hodnotě majitelem kapitálu. Stane se rolník otrokem kapitálu, soustředěného v peněžních ústavech a v rukou hrstky kapitalistů.

Prospěch sociální vyžaduje však, aby nebezpečí tomuto bylo zabráněno. Kde stala se v minulosti půda majetkem kapitálu, tam život volný, svobodný, zahynul, nastaly hrozné doby úpadku, zejména úpadku lidské volnosti, svobody vůbec, duševní pak v zápětí zvláště.

Zadluženost půdy ve formě, v jaké se nám dnes jeví, je sama sebou velkým sociálním nebezpečím. Zlo toto spočívá:

1. v povaze dluhu, který svým požadavkem rychlého splacení jeví se mobilním kapitálem bez zřetele na to, že zástava je i mobilní;

2. ve výši jeho proto, že velmi často překročuje hranice výnosnosti půdy.

Tyto dvě nesrovnalosti odstraniti, znamená pomoci netoliko rolnictvu, ale i zlepšiti všeobecné podmínky životní celé státní společnosti. My v dalším mluvíce o zrušení těchto nesrovnalostí, budeme zrušení toto nazývati uvedením kapitálu v soulad s půdou.

Ku dosažení souladu tohoto je potřeba:

- a) naléztí onu hranici pozemkového úvěru, která by kryla i nynější drobné věřitele majitelů půdy, aby došli uspokojení způsobem těmto majitelům vhodným;

- b) učiniti preventivní opatření, která by znemožnila další přetěžování půdy dluhy, které nevyplynuly z hospodářské nutnosti statku neb půdy, nýbrž toliko z příčin osobních.

- c) té půdě zemské, na které je kapitál už uveden v soulad s její výnosností, dání formu, kterou by se snadno, bez obtížných formalit a bez velikých výloh, mohla státi předmětem obchodu;

- d) provéstí všeobecné snížení míry úrokové tak, aby tím nebyli poškozeni majitelé půdy, ani ústavy, poskytující hypotekární půjčky.

Jsou to těžké otázky. Rozluštění každé zvláště je sice těžké, ale nemožné vzhledem k celku, neboť dohromady všichni tvoří vlastně jednu otázku. Ne jedna z nich, neb každá o sobě, ale všechny v jeden ráz musí býti luštěny, aby se rolnictvu opravdu pomohlo. To právě je chyba návrhu vládního, že otázku samu luští rozřešením toliko jedné její věty a ne všech vět celé otázky.

A přec daly by se všechny tyto otázky, tvořící tak velkou otázku jednu, rozluštiti snad následovně:

1. doplněním všeobecného občanského zákoníka a dalších příbuzných zákonů ustanovením zákonným, že určitým dnem počínaje, není více přípustno vložiti do pozemkových knih žádnou další pohledávku, která vyplývá z úvěru osobního. Zákon prohlásí, že hypotekární půjčky mohou se uzavíratí toliko u ústavů k tomu státem oprávněných, které stojí pod dozorem státním a jsou garantované obcemi, neb okresem, anebo zemí. Vložení pohledávek jiných osob právnických, neb fysických se po dnu tom do pozemkových knih nepřipouští. Z pravidla tohoto by by vyjmuty toliko dědické podíly v tom případě, když pozemky, neb usedlosti v zástavu dané nejsou nad dvě třetiny své pravé tržní ceny, platné v čase a místě svého položení, předloženy. Okolnost tu by musel soud pozůstalosti prokázati soudu knihovnímu.

2. Ustanovení tato týkala by se pozemků, tvořících jednu vložku knihovní, když mají výměru nejméně půl hekt. reprezentující plnou tržovou cenu nejmenším obnosem 1500 K, aneb usedlosti věnovaných zemědělství v nejmenší ceně 2000 korun. Výše takových cen, platných v místě, vyšetřila by se průměrem cen, docílených v posledních 3—5 letech za pozemky a zemědělské usedlosti dle kupních cen, napsaných v kupních smlouvách. Průměry ty by vyhlásilo pro každou obec okresní finanční ředitelství každoročně.

Zřetel na výši tržové ceny musel by se proto brát, že ona by v této počáteční době, vlastně v přechodné době ze stavu nynějšího k oddlužení půdy a statků zemědělských, tvořila dvěmi třetinami hranici dluhu schopného konverse to jest hranici obnosu zápůjčky, kterou oprávněný ústav k účelu oddlužení může povolití.

3. Způsobem tímto docílilo by se přechodné stadium od stavu nynějšího k stavu oddlužňovacímu. Stadium toto trvalo by potud, pokud věřitelé by nežádali sami splacení svých pohledávek, anebo pokud by dlužník sám své dluhy nepřevěděl dobrovolně konversí na oprávněný ústav. Věřitelé by mohli žádati, aby jim dlužník nuceně, cestou exekuční splatil pohledávky jen tehdy, když by soudu exekučnímu prokázali, že ani zavedením nucené správy nemohou dosíci svého uspokojení. Jen potom může se žádati za exekuční prodej v zástavu daných osobnímu věřiteli pozemků, neb selských usedlostí a tu ještě by měl exekuční soud právo zkoumati, zda tvrzení vymáhajícího věřitele

je správné a zda skutečně nucenou správou by věřitel vymáhající svou pohledávku nedostal.

4. Jakmile by dlužník, nebo věřitel žádal, aby jeho dluh, či pohledávka, byl převeden na oprávněný ústav, přišly by pozemky, nebo usedlosti v zástavu dané do stadia oddlužňovacího, v němž kapitál na nich zajištěný uvádí se v souhlas s výnosností půdy, resp. statku. Jak už dříve bylo praveno, je hlavní chybou dnešního stavu zemědělského, že dluhy, zajištěné na pozemcích a hospodářských usedlostech dosahují takové výše, že výnosnost jich nestačí na nesení břemene úrokového. Je proto nutno pracovati netoliko k oddlužnění půdy, ale i k tomu, by tyto abnormální poměry, tak zhoubné pro veškeré obyvatelstvo státu, nikdy více se nevrátily. Má-li stát peníze na sanování důstojníků, aby se vybavili z dluhů, musí míti i prostředky k vybavení selského stavu, tohoto veledůležitého stavu, z jeho břemen. Sedlák přec důležitější důstojníka.

Je sice pravda, že hlavní příčina zla nynějšího stavu spočívá v osudném převedení římského práva na půdu naši, neboť jedině staroslovanská obecnost může lidstvu nésti užitek, ale nám nelze zde o tom uvažovati, nýbrž musíme na základě stavu, který tu dnes je, pokoušeti se o nápravu. Skutečnost pak nám praví, že netoliko jsou pozemky předlužené, ale i kupní cena jich že je tak vysoká, že neodpovídá katastrální ceně výnosové. Mnohdy je velký rozdíl mezi platnou cenou pozemku a mezi jeho výnosovou katastrální cenou. Někdy tržní cena pozemku rovná se ceně vyšetřené na základě čistého katastrálního výnosu a ještě násobené 50 a 100krát. Tak znám případ, kdy pozemek, mající dle katastrálního výnosu cenu 90 korun byl prodán za 900 korun k téměř účelu, jak ho předchůdce užíval a v případě kdy se nejednalo o žádnou arondaci statku.

Velice často tržní cena pozemku je tak vysoká, že kapitál její nenese dle katastru ani $1\frac{1}{2}\%$ – 2% úroku, totiž výnos katastrální těchto pozemků nerovná se ani této úrokové sazbě. Jak potom možno mluviti o výnosnosti takového pozemku, když je sebe méně zadlužen, když beze všeho zadlužení má tak malý výnos jeho kapitál. Zám případ, kdy pozemek s katastrálním výnosem 8 K 10 h byl prodán za 610 K. Z pozemku toho platí se 1 K 84 h daně, tedy výnos jeho je toliko 6 K 26 h, takže kapitál 610 K nese tu jenom 1procentní úrok. A přece velice často pozemek takový, ba z pravidla, bývá zadlužen často do dvou třetin tržní ceny.

To nejsou ojedinělé zjevy, jež tu zjištěny, ale to jsou exempláře všeobecné těžké nemoci, kterou hyne stav zemědělský. A nemoc tato musí se léčiti nejen v zájmu zemědělců, ale v zájmu zajisté všech nás, neboť prospěch zemědělců je zde prospěchem všech. Připustil-li stát svým zákonodárstvím vznik a rozvoj těchto poměrů abnormálních, pak musí také připustiti zákonnými úlevami jich odstranění. Státní správa musí rozhodně připustiti, aby nynější určení sirotčí jistoty bylo na jistý čas zastaveno, aby mohl se dosáhnouti poměr mezi kapitálem, zatěžujícím selskou půdu a statek a mezi výnosem z této půdy nebo statku.

A poměr ten možno upravit, když vláda dá ústavům oprávněným ku konversi břemen, váznoucích na pozemcích a selských statcích, povolení, aby konventovaly závazky jejich až do výše dvou třetin prodejné (tržní) ceny a při usedlostech zvláště upravených na př. arondovaných, komasovaných, meliorovaných a pod., z jichž zařízení dá se očekávati výnos o $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$, ba i 1—2krát vyšší, jak je v katastru vyměřen, až do výše jich čtyř pětín tržní (prodejní) ceny, platné v místě a čase odhadu, provedeného na základě průměru kupních cen posledních tří až pěti let před odhadem. (Pokračování).

Adolf Veselý:

Essai o Juliu Zeyerovi.

I.

Poměr kritiky k autoru Knihy Silných obráží jako v zrcadle její povšechný stav: Její vytrvalé mlčení k bezesporně výjimečným knihám jeho, kde jinak pro každou obskurní efeméru plýtvá slovy, nešetří barvami, hýří podivem, nebo venkovansky hrubé její přecházení vlastní hodnoty jeho prací, když se byla zastavila před nezvyklými názvy, jmeny, před celkovým rázem prací, zcela vnějším a podřadným; souhrn ignorance a zlomyslnosti spřádá se tu ve výmluvnou ilustraci, v žalostně dokonalou jednotu. Bylo by, bohům žel! věru jako stavěti na písku, kdyby se bylo očekávalo cos jiného, ne-li taktního, vznešeného. Pohádka o taktu srdce, ušlechtilosti mysli, mužném, hrdém poměru k osobnostem jest u nás stále jen marnou, melancholicky znějící pohádkou z jiného světa. Malichernost, škodolibost, zlomyslnost, zloba jsou na místě, kde předpokladem kultury srdce i intelligence byly by jasné oči, mužná mysl, taktní gesto. Uzávěřenost

a cizáctví — dovolen-li přístup slovu stejně nevkusnému jako pošetilemu! — toť, shrnuty, dle běžného »národního« hodnocení, dva základní hříchy intencí a sklonů i p. Martenových, žel! ne-
prominutelné. Uzavřenost! Není-liž netečností, mírně řečeno, prodlévati ještě v době čirého demokratismu, kdy nutno umělci malého národa býti i propagátorem, agitátorem pro blaho veřejné činným, v uzavřené věži ze slonových kostí, vzdán jen cele a úplně svým osobním zálibám, touhám, snům, radostem, vzrušením, vzdán, slovem, svému umění a žítí v domnění, že umělecká činnost podmiňuje — zevně — jediné: samotu? Samotu, osamělost, klid, uzavřenost, distanci... jakožto vhodné ovzduší pro uměleckou tvorbu? Není-liž vyzývavostí hodnou výtky považovati za vlády hesla: Umění lidu! uměleckou činnost za soběstačnou a umění vůbec za podar výjimečným, za hostinu, k jejíž zastřenému bohatství jsou pozváni jen vybraní a zasvěcení? Cizáctví! Omyl zakořenivší se s úsilím a nevymočitelností plevle v umělecké naše nazírání vysálal celé své smutné bohatství na osobnosti p. Martenově. Jest mimo spor, že většina díla p. Martenova má předmětem ne umělce české, že umělci tak zv. cizí, najmě francouzští to byli, jimž věnovalo svůj zájem a podiv. Odsune-li se prozatím číře osobní poměr p. Martenův k analysovaným umělcům zahraničním, vztah jeho citového i intelektuálního uzpůsobení, sklon jeho uměleckých zálib, které jsou — en passant — jistě hlubší, osudovější než se všeobecně za to má, možno uvažovati vztah díla p. Martenova — květu jeho zálib — k umění českému a národnímu živlu vůbec. Jádrem otázky, nelze již říci problému je známá už bázeň o »národní« v umění. Umělec jakožto individualita toho kterého národa, té které račy, syntetisuje v sobě shuštěné tajemné síly, schopnosti, přednosti nebo defekty, všechny citové sklonnosti, které se průběhem staletí prací, sny a vnitřními zkušenostmi mnoha generací usadily a nahromadily v rače, utvořily podstatu račy a atavismem nutně přešly též na umělce račy, jakožto jejího člena, její květ, nejvyšší a nejkrásnější. Je tedy račovost uměleckého díla — kníhy, obrazu, skulptury, hudební skladby — oním vnitřním, skrytým, zastřeným, na nejhlubším dně vibrujícím, rytmem, jenž dá se z něho abstrahovati, většinou bolestně a namáhavě, jenž není však nikdy v nutném kontaktu s obsahem, fabulí díla, dějištěm díla — vnějším, neboť pravým jest přec jen srdce umělcovo — a se vším číře vnějškovým, proměnným, nedůležitým, dekorativním, vším, co není samo účelem, jen záminkou, již jako hudebního nástroje použila osob-

nost umělcova k svému vyjádření. Je-li muž toho kterého národa umělcem, umělcem-tvůrcem, pak možno míti za samozřejmé, a ostatně není-liž to nutným aktem důvěry?, že v jeho díle zrcadlí se všechny příznačné sklonnosti račy, intelektuelní i citové, její radosti, její smutky, její stesk, touhy, žal, její naděje i zklamání, její sensibilita, celá podstata račy, vše co psala osudovost tajemnými značkami v její krev na dlouhé cestě zemí věčnosti. Uvědomíme-li si ještě, že určovatelem národních račovních hodnot nemohou býti široké massy, jež tvoří l'homme mediocre, massy v pravdě beztvaré, internacionální, nýbrž přisoudíme-li jediné možnost udavatelství výkvětu národa, račy, umělci, bude otázka, jež může býti pro ocenění uměleckého díla rozhodující formulovati náš zájem po kvalitě díla, po jeho uměleckosti, po jeho j a k ? ne c o ?, víc po zpracování, po rytmu, než po měnlivé fabulaci. Otázka takto formulovaná vyjadřuje nejen zvědavost tazatelovu, jest i tichým ujasněním si problému; vyjadřuje však také důvěru čtenářovu k umělci, tolik nutnou: úctu k tajemnému processu tvůrčí umělecké činnosti, v němž po výběru, rozvrhu, přetvoření, hodnocení a přehodnocení byl i cizokrajné látky hovoří vše národní a račovní tlumenou, však výraznou a sladkou řečí jako zvučí struna barvou kovu pod melodií Beethovenovou i prosté písně národní.

Kdo, takto zřeno, popře národního českého ducha umění Zeyerova dnes, ač právě pro svůj tak řečený exotismus býval exkomunikován z umění národního? Pro zřejmou obdobnost — co do vnějšího osudu — případu Zeyerova bude možno zne hodnotiti a priori umění p. Martenovo na nenárodní a exotické pro vnější jeho ráz, pro cizokrajné předměty jeho i kdyby se nebralo zřetele k národně obohacujícímu seznamování s výraznými uměleckými personalitami, s lovci snu i potápěči myšlenky jiných národů, jaký jeho *essais* beze sporu mají? Odpověď je na snadě, tím více, že poslední svou studií, o svrchované kráse a hlubokém prolnutí, přivádí p. Marten problematickou výtku cizáctví eklatantně ad absurdum: Je to studie o Juliu Zeyerovi... kniha v lásce s pochopením nejskrýtejší podstaty psaná, k níž, definitivně krásné, jasně ražené, zdá se, v *essais* z dřívějška tahal mnohdy smyčcem jako v přípravném preludiu...

Z mála umělců, jichž dílu a osobnosti dostalo se jemného a prolínavého objasnění methodou ryze uměleckou, vyzbrojenou všemi finessami psychologické analýsy, vábil Julius Zeyer záha-

dou svého vnitřního života, jeho zaníceností pro sen a dálku a ještě záhadnějším vztahem svého života k dílu básnickému, zdánlivě tak málo osobnímu. Život a dílo Zeyerovo bylo dlouho hádankou, pro niž, jak se podobalo, nebylo možno najítí rozřešení: Setba omylů a zlerozumění pro básnickou i lidskou osobnost Zeyerovu dlouho — a mohu říci až po dnes — bujela v obecném mínění a výkladech školských, měla svůj zdroj jednak ve výlučnosti Zeyerovy osobnosti samé, jednak v mělkém, výsostně povrchním a ledabylém uzpůsobení interpretů, jejichž kritický duch, nehluboký a metoda málo analytická, nep psychologická, neprolínavá, nejemná a krátkozraká zůstávala bezradně vně čarovných zahrad osobnosti Zeyerovy a dotýkala se v nejšťastnějších případech lehkými gesty šatu básníkovy, kde by měla uchopiti jeho srdce a jím záhadu jeho dvojí bytosti. Kniha p. Martenova rozhání svým výrazným jasnem definitivně soumrak předsudků a nedocenění, jenž prostíral se mezi myslmi českých čtenářů a kouzelným básníkem Čechova příchodu a Karolinské epopeje. Psána nad to umělcem s bohatou kulturní i literární erudicí, s vkusem a láskou hodnou básníka, metodou subtilně kritickou, stylem úžasné plastiky a obraznosti, bohatým na vyjadřovací možnosti, prolínajícím svými nehmotnými záchvěvy nejuzavřenější záhyby zjevu a díla, jazykem mateřsky sladkým, zjemněným, hudebním, s rosnou svěžestí a barvitostí jarního kvítí, vzbuzuje něhu lásky nejen k sobě samé, i — a hlavně — ovíví růžový věnec kol zasněné hlavy největšího imaginativa českého umění slova, rozkošníka ducha a askety srdce, básníka Julia Zeyera. Přísně umělecký její ráz, nehmotné její ovzduší setkané z čarovného umění stylu a oddané lásky odhmotňuje i ji: Povznáší ji na vzácný dar, podaný vroucným pokorným gestem na stělu věčné památky básníkovi.

Profil Julia Zeyera, jak utváří jej jeho život i dílo, založen je na dvojitým rysu lidské i básnické jeho fysiognomie: Spojuje latinský idealismus něhy a síly, vášnivý, jasný a prostý rytířství ducha se semitskou smyslností a snivostí. V takto spojené sensibilitě interferují u Zeyera ještě vlny severní slovanské tesknosti, pochmurný mysticismus. Poskytuje tak vnitřní život Zeyerův neobyčejného divadla provenčalského trouvéra, jímavého náboženským blouzněním Chelčického. Zeyer, toť rozkošník ducha a asketa srdce; úžasná, bohatá imaginace, která všechno viděla, vším se opojila, všechno oživovala; směs ženské něhy a vášnivý vůle, severní melancholie a smyslnosti; okouzlený a okouzlující rozkošník forem a barev a asketa hlubokých

náboženských sklonů, jehož asketický ideál vyhraňuje se před smrtí křesťansky v slovanském smyslu, v němž krása znamená lásku a síla obětí. Z této záhady se tvořila legenda o psychickém Epikurejci minulosti a dálky, který stál uprostřed věkův a lidstev jako před zářnou fatamorganou uprostřed žhavých závějů pouště, jehož radostí byl barevný sen dějin i bájí, jenž jako vínem, skrytým ve stoletých amforách, se spíjel duší přešlých světů, melancholií a krásou dávných gest, myšlenek, smutkův i vášní . . . A legenda nelhala zcela. V duši Zeyerově se tajil vskutku pud kulturního epikureismu, dobrodružnosti a nostalgie, tak příznačných pro poslední generace anglických básníků; nejeden »obnovený obraz« má měkce leptanou kresbu sensitivních analýs jemného vykladače srdcí dávno schladlých. Slovanský asketa byl příčinou jeho češství; kdežto duch spjatý kořeny krve s vyvinutými, rozvětvenými a hotovými kulturami, hledal v dáli svého ovzduší, v němž by se rozvíjela volně jeho diferencovaná sensibilita — vracel se asketický Slovan vždy zase k truchlivému dnešku národa, na němž miloval nejvíce tragickou skutečnost jeho ponížení. Neboť ať se pokusil napětím všech sil mládí vytvořiti i pro něj heroickou minulost, grandiosní mlhavý svět pýchy a naděje, nelze se zhostiti pocitu, že češství bral na sebe jako žíněné roucho kajicníkovy a že zakoušel mučivé rozkoše ssaje hořkou ssedlinu mdloby a bídy, kterou nalézal ve víně báje, jímž chtěl se opojiti. Dráha od Lumíra k Inultovi, od básníka k oběti, toť dráha jeho češství.

Dr. Ant. Glos:

Z kulturní minulosti Olomouce.

I.

Celá desítiletí ozýval se v časopisech v Čechách i na Moravě stesk na skromnost a chudobu literárního ruchu na Moravě. Zakořenil se názor, že jedna z příčin je nedostatek literárního střediska, prostředí, jak bychom řekli dnes, rozhovor o nutnosti a nezbytnosti střediska literárního byl velmi oblíbený, jak ještě roku 1885 zaznamenává Leander Čech (almanach Zora 1885 L. Čech: O úkolu krásné literatury české na Moravě). — I mladý Hynek Babička, jenž v Koledě roku 1879 velmi trefně osvětlil literární produkci moravskou, viděl hlavní

příčinu všech podivností veršů Sušilových a vůbec umělé poesie na Moravě v tom, že většina básníků moravských nebyla vy-
pěstována v literárních kruzích.

Myšlenka o síle prostředí ovládala všeobecně: známý aesthetik a literární kritik profesor Karel Šmídek, pamětník obrozené doby na Moravě a duchaplný historik její, sledoval bedlivě i počátky literárního ruchu let sedmdesátých na Moravě; 16. prosince 1877 píše redakci *Koledy*: »My na Moravě, musíme se přísně a těsně soustřediti; v Čechách si nás málo všímají; literární práce buď často schválně, buď z nevšímavosti umlčují, u odbytu kněh a časopisů jsme na sebe odkázáni«^{*)}).

Ale i na Moravě byla dvě města, kde se aspoň na čas soustředili čilejší pracovníci a odkud uváděny v život vlivné podniky ceny trvalé, takovým střediskem po dlouhou dobu byla Olomouc.

V letech čtyřicátých soustřeďuje se hnutí vlastenecké a politické v Olomouci kolem Aloise Vojtěcha Šembery, dra. Jana Helceleta, Ignáce Hanuše (vyličil je Josef Bartocha: *Čeština na bývalé universitě a stavovské akademii v Olomouci*), působením Šemberovým nastal v Olomouci čilý literární ruch, jak vypisují Jakub Všetěčka v *Almanachu* na oslavu sedmdesátých narozenin prof. A. V. Šembery a Bartocha ve spisku Alois Vojtěch Šembera 1907; leta sedmdesátá jsou dobou rozkvětů studií filologických v Olomouci (Hubert Doležil: *Politické a kulturní dějiny král. hl. města Olomouce*), v letech osmdesátých začíná doba bádání archaeologického a národopisného (Adolf Vašek: *Počátky vlasteneckého musea v Olomouci v časopise téhož spolku 1910, čís. 1. a v Pozoru čís. 98 z roku 1909, kdež oceněna vědecká činnost musea za první čtvrtstoletí 1883—1908*).

Dnes je časopis *Vlast. spol. muz. v Olomouci* jediný list nepolitický, jemu patří zásluha, že první v zemích československých počal soustavně pracovati v národopisu. Hlavním oborem jeho byla archaeologie a národopis, ale v posledních letech všímá si obzvláště v cenné části revuální také jiných oborů jako umění, literární historie dějin kulturních a j. Bohaté sbírky musejního spolku, obzvláště v oboru archaeologie, národopisu, numismatiky jsou nyní znamenitě urovnány a bývají navštěvovány vědeckými pracovníky i z ciziny. Zpracování vědecké ovšem dosud není skoncováno; v *Pozoru* vysloveno v čísle z 25. února 1909 přání, aby muzejní spolek i časopis staly se kulturním ohniskem se-

^{*)} Citované dopisy, u nichž není udán pramen, uloženy jsou v archivu *Vlastence*, spolku muzejního v Olomouci.

verní, střední a severovýchodní Moravy, myšlenku tu pěstoval obzvláště profesor a spisovatel Adolf Vašek (nyní v Příboře) po čas své redaktorské činnosti; nedostatek místních vědeckých pracovníků a snad i rozhárané poměry politické a společenské v místě samém vadí v uskutečnění cenné myšlenky a obsáhle koncipovaného programu činnosti vědecké, vadí snad i to, že v Olomouci zachoval si živel český dosud ráz^{em} menšinový, že sice Olomouc přestala býti důležitým bodem strategickým, a že ztrácí ráz vojensko-kněžský, nabývá ráz města obchodního a na periferii i průmyslového, ale že dosud vývoj v město určité vyhraněné není dokonán.

Znakem nových formací je rozvoj časopisů politických a rozmanitých skupin zájmových, následek nehotovosti těchto jsou ovšem různé spory, jež oslabují i kulturní činnost vyššího slohu. Belletristický list v Olomouci nevychází, časopisy politické (Pozor, Selské Listy a Mor. Venkov ve zvláštní příloze, Našinec) pěstují skrovně původní belletrii, nakladatelství Prombergrovo vydává ponejvíce četbu lidovou (Moravsko-Slezská kronika, kalendáře).

Je zajímavé, že právě v Olomouci uskutečnily se několikrát snahy o český belletristický list, ano v letech sedmdesátých se dokonce tvrdilo, že jediná Olomouc zdá se býti úrodnou půdou moravské belletristiky (viz Vymazal v Č. M. M. 1873 v posudku olom. časopisu »Beseda«).

Poznámka Vymazalova je správná, jak dokazuje historie českého belletristického časopisectva na Moravě: již v roce 1842 zabýval se H. V. Šembera v Olomouci myšlenkou vydávati časopis, jenž se měl nazývati »Svatopluk«, ale projevován náhled, že by Brno lépe se hodilo, zvláště když se očekávalo přeložení akademie stavovské do Brna, kam i Šembera se měl stěhovati (K. Šmídek: Vzpomínka z mladého věku, v Besedě, II. ročník, strana 100 a násl.).

Myšlenka založiti belletristický list v Olomouci se neuskutečnila, až roku 1859, kdy počal vycházeti první český bell. list v Olomouci zvaný »Hvězda«; nesmělé, primitivní pokusy staly se ovšem dříve, takovým pokusem je »Moravský vykladatel«, jež v Olomouci vydával Antonín Bedřich Šenk, »školní učitel v Náměšti blíž Holomouce«, o němž katalogy c. k. studijní knihovny v Olomouci podávají ještě zprávu, že sestavil nějaký kancionál.

Švabachem tištěný časopis (roku 1845, díl I. a 1846, sv. II., díl první), který dnes vezme do ruky jen historik literární aneb milovník kuriosit, měl program buditelský skromně pojatý, směr lidový a prostonárodní, jak napovídá i titul a předávek: »Po-

naučný a kratochvilný spis pro venkovský lid«, úkolu toho mínil spisovatel dosáhnouti »překládáním z jiných kněh v sprostý moravský jazyk«, chtěl uveřejňovati pověsti a povídky »z naší milé vlasti«, žerty pak a šprýmy k zasmání a obveselení mysle, památné věci, znamenité stavení popisovati: týž program, jaký po 30letých si určuje Koleda.

Šenk, jenž měl patrně na mysli podobné pokusy Sychrovy a Trnkovy — jistě je znal, když z části vydány tiskem v Olomouci a jež srovnati můžeme s lidovými čítankami, po jakých se dnes volá — nestačil ani na stanovený program, pokus jeho byl bez souvislosti s tehdejšíím ruchem literárním v Olomouci, po stránce jazykové byl časopis chatrný, obsah obstarával Šenk sám, ponejvíce bídně překládal z němčiny, takže list neměl valného vlivu a brzo zanikl.

První vážný pokus o český belletristický list v Olomouci je časopis Hvězda, jehož první číslo vyšlo 2. května 1859 redakcí Václava Žirovnického, profesora reálky; list v prvé řadě bral se směrem lidovýchovným, označuje se sám jako list zábavný a poučný pro lid a mládež dospělejší (viz dr. Ant. Glos: Časopis »Hvězda« v Čas. vlast. spol. 1911, čís. 3.).

V Olomouci vychází Hvězda do čísla 14tého, ročníku V., stěhuje se pak do Brna, kde krátce na to zaniká. Význam časopisu toho pro povzbuzení a vzdělání lidu moravského je nepopíratelný a byl také obecně oceňován (na př. v Koledě I. str. 190)

Je to jistě pozoruhodný pokus: vždyť na sklonku let padesátých nebylo lze v Olomouci s mnohými domluvit se po česku, jak svědčí Koleda I., str. 191, činěny teprve náběhy v organizaci společenské, politické a literární, přirozeně, že v době dusné reakce nesměle, opatrně; do té doby v Olomouci, sídle arcibiskupském vydávala se ponejvíce literatura náboženská, na Moravě opanoval náhled Sušilů, že výchova lidu nésti se má hlavně směrem náboženským a že proto jemu je nejlepší zábavou životopis svatých (dr. Pavel Vychodil: František Sušil str. 212), odchýlné snahy i mladšího kněžstva zvolna jen pronikaly.

Olomoučtí nakladatelé a tiskaři Neugebauer, Hölzel, Grosse, Halouzka vydávali a tiskli náboženské spisy Bílého, Bečákovy a jiných, jen v letech čtyřicátých, za doby Šemberovy vydávaly se v Olomouci i spisy jiných oborů (Trnkovy, Sychrovy, Šemberovy, Klácelovy, Furchovy Básně, gynaekologický spis Mošnerův a j.) Časopis Hvězda znamená důležitý obrat, jeho redaktor vydává sice také almanach Věvec k oslavě blahosl. Jana Sarkandra, ale zakládá i bibliotéku zábavného čtení, vydává bro-

žuru politickou a chystá se i na jiné podniky, sama Hvězda má sice ráz konservativní a zcela v duchu Sušilovském, všímá si pilně i záležitostí církevních, soustřeďuje kolem sebe i spisovatele kněžské vedle spisovatelů světských, zvláště z kruhu Sušilova.

Ráz Hvězdy není však náboženský, naopak Hvězda všímá si pilně společenského i hospodářského života a v prvních letech, než dojde na založení časopisů politických, nabírá z části i listy politické a připravuje svoje čtenáře pro novou dobu ústavní.

V tom, že Hvězda, ne snad tak působením a vlivem její redaktorů (Václav Žirovnický, Michal B. Kříž), jako více radostným spolupracovníctvím přispívatelů (Karel Adámek, Fr. Jar. Kubíček, V. K. Šembera, Aleš Balcárek, Jan K. Hraše a j.), stává se, abych mluvil s Havlíčkem, i otiskem tehdejšího života veřejného, spočívá její veliký význam.

Že Hvězda měla značný vliv a že připravovala půdu i pozdějším snahám o list belletristický, toho důkazem svědectví Vymazalovo, jenž v Č. M. M. 1873 poznamenává, že zůstavila po sobě dobrou památku.

Nový pokus o belletristický list v Olomouci znamená »Lípa moravská«. První číslo vyšlo 11. února 1865 a už 3. června 1865 oznamuje redakce, že vydávání listu se pro nedostatek odběratelstva na neurčitou dobu zastavuje. Lípa však více neoživila: bylo to v době, kdy na Moravě začíná poněkud rozvoj časopisectva politického, zvláště v Brně a Olomouci.

Lípa má pouze význam literárně-historický, nevznikla z touhy po soustředění spisovatelů moravských, neměla také žádného vlivu a neupoutala k sobě ani spisovatele ze spisovatelského kruhu Hvězdy; vlastně ani nevznikla na půdě olomoucké, nýbrž byla založena z Vídně v Olomouci ze středu studentského spolku »Morava« a z psaného časopisu »Kvasnice«, jak zaznamenal Havelka »Z mého života«.

Zakladatelé Lípy měli na mysli ideální cíl: sblížit se se Slováky, přijímány proto i příspěvky v nářečí slovenském a zaváděny jazykové zvláštnosti (ú místo ou), již tento ryze vnější prostředek, svého času jednosvorně v Čechách i na Moravě (v časopise Školník, Mor. Orlici) odsuzovaný ukazuje, že zakladatelé Lípy vzájemnost československou pojímali naivně mladicky a že jejich pokus upomíná na podobné snahy dřívější již odbyté*); v roku 1865 působí již trochu anachronisticky.

*) Srovnej o tom článek Fr. Bilého: Palacký a spisovný jazyk český v památníku na oslavu stých narozenin Františka Palackého str. 689–712.

Z básníků zastoupen je v Lípě Jan Havelka, Jindřich Dvořák a horlivý přispívatel do Hvězdy Josef Wurm (Sv. V. Čejkovský), výzva na studentský spolek „Blaník“ v Praze, by Lípu podpořoval „výbornými pracemi“ zůstal bez ohlasu (Rajmund Cejnek: Z dějin moravského studentstva v Praze).

I povídky v Lípě uveřejněné (Vil. Absolon, Karel Adámek) nepovznášejí se na úroveň povídek kalendářních, snad jen povídka Absolonova: „Proč jsem se nestal panáčkem“ má dokumentární význam pro poznání názorů lidu moravského a studentstva o stavu kněžském. I ostatní obsah Lípy, která může býti na roveň kladena psaným časopisům studentským, je chabý a to byla asi hlavní příčina, že doživočila brzo. Tenký svazek Lípy po stránce typografické dosti úhledný, sotva dnes najdeme v knihovnách soukromých, ale literární historik všimne si Lípy alespoň proto, že se tu uplatnily snahy o změnu spisovné češtiny snad naposled (na to upozorňuje Miloslav Hýsek v Č. M. M. 1909: Dějiny tak zv. moravského separatismu), zároveň je Lípa i svědectvím, jak málo promyšlena byla u zakladatelů Lípy vzájemnost československá, když neodůvodněnými změnami jazykovými snažili se uskutečniti sblížení se Slováky v době, kdy vývoj odštěpení byl již dokonán; slovenských příspěvků a to jen básní je poskrovnu, ač redaktor Boh. H. Šuminský 17. prosince 1864 Karlu Adámkovi sděluje, že získal hodně přispívatelů (Karel Adámek: Č. M. M. 1910: Z mých styků s Moravany).

Prof. techn. Ant. Smrček:

Průplavy a regulace toků vodních na Moravě.

(Pokračování).

S upřímnou radostí byl proto uvítán vodocestný zákon ze dne 10. června 1901, jímž mělo se dostati Moravě nejen vodních cest čili průplavů, nezbytných to prostředků laciné dopravy uvnitř země, zejména však při soutěži na světovém trhu, nýbrž i souvisící s nimi úpravy hlavních moravských řek a sice pro první stavební periodu do roku 1912 prozatím řeky Moravy v celé její délce, zároveň s přítoky v zatopeném území jejím, dále řeky Dyje a Ostravice.

Měla to býti kompensace za příspěvek našich zemí na alpské dráhy, jež obrovským nákladem, bez předchozího rozpočtu a ovšem bez žádaného nyní průplavu výpočtu rentability byly ve prospěch zemí těchto s velikým kvapem a nákladem provedeny.

Dráhy alpské jsou tedy již vystavěny, bohatě vypraveny, peněz při tom šetřeno nikterak nebylo. Země alpské dostaly několika set milionový dar, jímž pozvednut byl do netušené míry jich blahobyť — ku provádění zákona vodocestného však, zejména pokud jde o Moravu, vláda nejmenší chuti neměla, ba poslední dobou zcela už bez obalu a bez ostychu prohlašuje, že zákon ten neprovede, že k tomu potřebných peněz a chuti nemá.

A zástupcové zemí alpských snížili se ku směšnému tvrzení a rozšiřování nepravdy, že vlastně jsou dříve tak toužebně žádanými železnicemi poškozeni, že tedy nejen nemá se proto dávati sudetským zemím průplavu aneb nějakého jiného odškodnění, jak vláda měla v úmyslu, nýbrž — že obnosy dotyčné, mluví se o 200 milionech korun, z čehož se Moravě nabízí nepatrný obnos 45 milionů — vůbec se nemají poskytnouti a jestli ano, tož že je třeba míti zřetel opětně především k zemím alpským a to v míře co nejvydatnější — aby se jim tak dostalo náhrady za poškození, jež jim provedenými železnicemi způsobeno bylo. Při tom však na druhé straně, kdy jde o místní železnice, domáhají se vyhýčkané tyto země četných nových spojení a naprosto zbytečných, passivních drah, jež by jim stát bez jich přispění a bez příplatku interesentů vystavěti měl.

Aby si připravili půdu, tož rozšiřovali pro sebe chytří tito zástupcové zemí alpských nejružnější báje a nepravdy o projektovaných cestách vodních n. p., že vody není k jich zásobování, že se nebudou vypláceti atd. — ba našli se i prodejní »odborníci«, kteří na základě lživých předpokladů dokazovali nevýhodnost a škodlivost vodních cest, ač tyto všude jinde jsou požehnáním veškerému obyvatelstvu kraje, jímž jsou vedeny.

Pro poměry rakouské, kde zdravá, časová myšlenka se sice ujme, obyčejně ale pozdě, jest charakteristické, že se našlo zvlášť na Moravě dosti lidí malého ducha a bez vlastní soudnosti i prozíravosti, nepřátel každého pokroku, kteří sedli bez rozmyslu na připravenou vějíčku — a zaujali stanovisko, vodním cestám nepříznivé. Proč — sami nevědí.

Krátkozraká pak a velkých cílů a moderního dopravnictví, i budoucnosti státu a jeho rozvoje nedbající vídeňská vláda, či spíše byrokracie tamnější — ráda podporovala nepříznivou náladu vodním cestám, ráda dala upravití výpočet jich rentability

tak, aby nebyl příliš příznivým — neboť peněz potřebuje nejen k válečným výdajům, nýbrž i k nasycení, ba možno říci — přesytení zhýčkaných zemí alpských, takže výsledkem je dnešní, před celým vzdělaným světem Rakousko zahanbuující faktum — že dnes nejedná se už vládě o provedení zákona oběma sněmovnami usnešeného a panovníkem sankcionovaného, že nedbá potřeb říše v oboru dopravnictví, nýbrž že usiluje o zrušení zákona vodocestného a zbavení říše všech výhod, jež by jeho uskutečnění bylo všem vrstvám obyvatelstva bez rozdílu přineslo. (Pokračování).

Vojna.

Osmá kniha „Našich“ Josefa Holečka. — Pokračování.

»Poučné, opravdu velmi poučné«, chválil starého Boudu, aby ho povzbudil k větší ještě hovornosti. A starý Bouda povzbuzení nepotřeboval, byl ve svém živlu.

»Města a šlechta zavádějí k nám mody i v lidech i v dobytku, a to je zle, protože naše se kazí. Všimněte si těch krav velikých, hrubých, hnátitých, černě nebo hnědě strakatých, jež se z pastvy vracejí spolu s našimi plavkami. Jaký to rozdíl! Ty straky šíří se k nám ode dvorů knížecích. Tam plavky jsou už vyhlazeny jako všecko české. A čím je nahradili? Ta černá straka jaké má tupé a studené oči! A v nich jakoby roztažena seděla hloupá pýcha. Více mléka prý dávají a více váhy mají. Ale mléko je vodovaté a maso je méně chutné, než naši plavky, ale o to bych se už nehádal, neboť my hovězího masa nejídáme leda o posvícení, obžinkách, pouti a božích hodech, a to ho kupujeme. Ale byť to i pravda bylo, má řeč je, že v domě, ve dvoře, v hospodářství, ve vsi, v městě, v celé zemi všecko má býti své, všecko se tu má mít rádo: lidé mezi sebou, lidé dobytek a dobytek lidí. A tu se podívejte na cizáky, velebný pane professore!«

Starý Bouda chopil Jana Semeráka za loket a postavil jej tak, aby kolem něho defilovali musel každý kus, z pastvy se vracející. Farář vzal hůl a holí na cizáky z blízka ukazoval div je nepíchal.

»Já bych s takovým dobytkem pod jednou střechou nebyl! Hu, až mi je zima, když vidím takové oči! Doma všecko musí

být milé a teplé, jen to krášlí život. Ale proti větru těžko se jde. Vyrůstá nám ve vsi takové pokolení, které je svým nespo-kojeno a chtivě, zrovna zlodějsky si osvojuje cizí a před svým mu přednost dává jen proto, že není své a je cizí. Je-li třeba zdokonalení, dobrá, umějte své zdokonalit, ale neodvrhujte! Kdo své za cizí mění, vždycky prohlupuje, jisté dává za nejisté. A ten vítr k nám vane z panského. Dokud jsme byli pod ro-
botou, panské jsme pokládali za nepřátelské a mimo robotu kromě přinucení ničeho panského jsme se nedotýkali. A jakmile robotu zrušili, bezmála už každému chalupníkovi se zdá, že je v něm něco hraběcího nebo knížecího, a to, co se mu do nedávna vidělo nepřátelským, zdá se mu nyní vlastním a dokořán tomu otvírá vrata i dveře.

»Snad nelitujete, že robota je zrušena?« otázal se Jan Semerák.

Starý Bouda prudce zatřásl hlavou: »To ne, nikterak ne! Roboty mi není líto, ale toho, co Čechové dělají po robotě. Já jen u nás ve vsi svět pozoruju, ale myslím, že tak bude i v městě a všude, ano v městech ještě hůř, protože jejich přebytkná ná-
kaza šíří se k nám do vsí. Pomysleme si člověka, který byl dlouho v kládu sevřen anebo do kozelce svázan. Co činí osvo-
bozen? Především údy narovnává, potom pak zkouší ruce i nohy, jak ruce budou ku práci, nohy k chůzi. Četl jsem o jednom rytíři, jak v těsném žaláři, kde dlouho a dlouho ležel, i chodit zapomněl, a když jej na den vyvedli, znova se učil chodit jako malé dítě. A moudře činil, že v žaláři nezapomněl, k čemu jsou mu nohy. A co zatím Čechové, řeknu: čeští sedláci? Oni po zrušení roboty zapomněli se narovnávat, zapomněli znova cvičit své ruce i nohy a ráčilo se jim pěkně ruce do kapsy zastrčit, jak to vídali u pánů Franců, a neráčilo se jim pěšky, aby se znova rozhodili, ale hned by se nejraději dali vyvésti do pan-
ského kočáru. Potřebovali jsme, aby osvobození sedláci svoje selství zdokonalovali a nikoli, aby svým opičáctvím panské zvr-
hali a činili všedním a směšným. Mám pravdu, nebo ne?«

Všichni tři mu přisvědčili: »Pravda«.

»A pomyslí-li si, že to, co vidím u nás ve vsi, musí se tak nebo jinak ukazovat u všeho českého národa, u každé jiné jeho části, jiného stavu a povolání, jakž bych nehorlil? Vy to lépe víte, pánové, než já, jenž jsem už dávno pat svých z Chelčic nevytáhl, leda za humna: jest ve všech částech českého národa stejně?«

Farář neodpověděl z opatrnosti, aby nezadal katolickému kněžstvu. Jan Semerák odpověděl: »Všude je stejně«. I František Uhlík přisvědčil; aby pak jeho mistr, dávno v Čechách nebývavší se nezamotal, kdyby dával obšírnější odpověď, a neprozradil před prostoduchým farářem i před primitivně vzdělaným, ale bystrým a myslivým vyměnkářem, že českých věcí nezná důkladně a přesně, ujal se slova a pravil:

»V celé české společnosti je tak, jak pravil starý Bouda, všechny stavy a každé povolání jeví tytéž chyby. Ukážu pouze na literaturu. Je bolestné a zahanbující, jak málo česká literatura podává českému národu českého, rozumí se národně českého. A ještě kormutlivější je, že od mladé literatury nelze se nadíti nápravy. Spíš u starších spisovatelů pozorovala se opravdová a vroucí láska k jazyku, národu i národnosti, láska, která literatuře dává podnět i zdar a vzrůst, která ji činí účelnou a potřebnou, a na druhé straně i krásnou. Starší pokolení nám, duchovně krněla následkem útisku, kterým český národ byl svírán od vlády, církve i vrchností, přílezlých sem buh ví odkud z ciziny; ale ta pokolení přece vydala ze sebe několik mohutných duchů, vítězně vzdorovavších nepřizní doby. Co jim dodávalo síly? Láska k rodnému jazyku, národu a národnosti, která srdce jejich naplňovala šlechtitným dychtěním jazyk zvelebiti, národ povznést, národnost rozvinouti. A jedva nám staletý útlak počal ulevovati, již se ukazuje, že nedovedeme svobodnější doby užití k hlubší, širší a vzletnější, vyšší a vznešenější práci národní. Tak jest, jak starý Bouda pověděl: našim lidem nechce se znova učit chodit, ale přáli by si hned se rozvaliti v kočáru, a cizímu kočáru dávají přednost před chůzí po svých. I na chůdi by raději vstoupili, než aby svých nohou užívali. Jen u prvobytných národů se pozoruje, když se octli na tom stupni, kde se u nich objevuje snaha svrhnouti barbarství, že od kultury, která je jim nejbliž a tu snahu vyvolala, přebírají jazyk i mrav i všechno, co za kulturu považují, a za své se stydí a odvrhují. Ale český národ je sám starý národ kulturný, od něho by se dalo něco jiného očekávat, když po dlouhém odpočinku znova se chápe díla. Každý národ je tragikomický, když si osvojuje cizí kulturu, aby ji mizerně napodobil, a nikoli, aby si z ní rozumně vybíral, co se mu v jeho stavu, v jeho položení, na jeho stupni hodí a to aby na svůj zdravý kmen vrouboval a zušlechtil se. Každá kultura mnoho v sobě chová, od čeho a na čem možno se učit. Chvála těm, kdo se učí, ale hanba, kdo se jen tváří, jakoby se učili a pod tou barvou se vzdávají své podstaty, třeba ještě nevy-

vinuté, a marnochlubně se přiodívají cetami cizího zevnějšku, aniž tuší, jak jsou ubozí a hodni politování. Vrána, která si všecko peří vyškubala a krvavá od toho vyválela se v husím puchu, stala-liž se, když se jím nejkrásněji olepila, něčím jiným, než skutečně byla? A tak i onen pronárod, kdyby se od hlavy ověsil pestrými sklíčky odkoukané kultury, zůstane tím, čím byl, úcty národa kulturného si nezíská, ale ovšem bude jím chválen, když se mu dá za sluhu a přirozené poklady své země odevzdá mu k vykořistění. A o málo lépe je v nynější době s kulturnou prací českou. Kde kdo šíleně odhazuje své, vysvléká se do naha a teprve potom se stará a zhání po nějakém kuse šatstva »po pánech odloženého«, aby svou nahotu zakryl. Národ náš je po dlouhém odpočinku pobělohorském omladlý, bohužel příliš omladlý, tak že jest, jakoby bělohorská katastrofa byla mu vykonala službu mlýna, který jej přemlel v nové dítě. Ale to by nebylo nejhorší. Horší a nebezpečnější je, že to nové dítě chce býti mermomocí starým a zapomínajíc, že by i na ně jednou došla řada a že zestárne přirozeným věku pochodem, přeskakuje nejkrásnější dobu života u národů jako lidí, dobu jinošího dospívání a mužského dozrání a nerozmyslně se chápe těch tvarů a plodů kultury, které u jeho vzorů přinesla staroba. A kdyby náš národ byl dítětem, jen když by dítě bylo normální a zdravé! Bojím se, že není, že je to dítě rhachitické. U zdravého dítěte záhy se objevuje snaha po samostatnosti. Klouček jen pokud nedostal prvé kalhotky, chce ve všem býti »jako tatínek«, ale od prvních kalhotek chce býti sám sebou. Této vlastnosti národ náš nemá. Váží to vlastně o jeho inteligenci, jejíž duch, smýšlení a vkus nejvíce se v literatuře obráží, ale intelligence u nás vychází přímo z lidu, neboť jsme pozbyli stavů, ve kterých s bohatstvím udržoval se i smysl pro vzdělání, literaturu a umění. Protože tedy naše současná intelligence je produktem nepřivilegovaných vrstev lidu, vlastního to národa, a přece zmíněnou vlastnost v tak veliké míře má, nemůže býti jinak, nežli že se s ní narodila, že svou duchovnou závislost dědictvím přejala — a literatura je koruna, kterou si intelligence každé doby vsazuje na hlavu. Ale jak ubohý to král, který nemá koruny vlastní, nýbrž vypůjčenou, abych, neřekl nic horšího!

Faráře takové hovory nezajímaly. Pozdravoval se s lidmi, z daleka jim kynul, přes cestu se jejich dotazoval, s ženskými, které mu přibíhaly ruku polcovat, žertoval a děti hladil po hlavičkách, však se beztoho kvůli tomu přibatolily. Jan Semerák pilně Uhlíka poslouchal a každé jeho slovo odvažoval. Při ně-

kterém slově nasupil obočí, jinému přikývl. V některém slově vycífoval zásadný rozpor mezi sebou a Uhlíkem, v jiném se s ním zhodoval. Nebyv už mnohá léta v Čechách, neznal nových proudů v české literatuře a nemohl se pouštět do rozprávky o jednotlivostech té otázky. Starý Bouda dychtivě lapal každé slovo Uhlíkovo, snažil se rozumět, ale rozuměl pouze na polo. Přes to uchopil se řeči a pravil:

»Svatá je to pravda, že naše nové pokolení příliš málo dbá svého českého. A pravda je, že týž duch novoty a mody zachvacuje nám město i ves. Odkud to jde, já nechci rozhodovat, ale myslím, že z Prahy do venkovských měst a odtud do vsí. Nadešla nám doba taková, kdy Čechové chtějí všechno české o překot měnit: i dům, i mrav, i kroj, i jazyk. Dá rozum, že je to velmi nebezpečné. Já, příkladně, jsem čtenář. Velmi jsem nerad, když mi přijde do ruky kniha, kniha česká a já jí nerozumím«.

Jan Semerák se pousmál. Starý Bouda nepotřeboval ho ujišťovati po druhé, že nerozumí každé knize, psané českým jazykem. On, starý výměnkář, který ještě za napoleonských vojen fiřponoval! Hodnost dozorce nad elementárnou chelčickou školou nenahnala Janu Semerákovi úcty ku vzdělání starého Boudy. Ale Uhlík ve výroku výměnkářově viděl přisvědčení ku svým názorům a proto zase čile přisvědčil jemu řka:

»Není křivdy v té výčitce. Nepřihledáme-li k věcnému obsahu, nýbrž jen k formě nové české literatury, jež se krojí z jazyka, musíme vyznati, že český jazyk není literaturou vzděláván, vybrušován a hlazen, zdokonalován ve výraznosti, určitosti, obrazovosti i libozvukosti, nýbrž zanedbáván jako pastorek. Čeští spisovatelé nemají ku svému jazyku ani náruživé lásky, jež jest při jejich činnosti prvou podmínkou, ani úcty. Zdá se, že česky jen proto spisují, že v nitru svém nepocítují přítomnost dost velkého talentu, aby se mohli pustiti do závodění na kolbišti velké cizí literatury. Totéž se jeví v tak zv. krásné prose i žurnalistice. Krásná literatura ve svém souhrnu má veliký úkol v tom národě, jehož jazyka užívá. V ní se musí obrážeti všechn národní život minulý i přítomný a ona má být národu i ukazatelem do budoucnosti; v ní jako v zrcadle národ má viděti všechny postavy, které z jeho lůna vyšly: velikány i trpaslíky; bohatýry meče, vědy i umění; postavy normalně vyvinuté a zdravé, i zruďné, mrzácké a chorobné; postavy vznešené a vážné, i nízké, všední a směšné; v kaleidoskopu své literatury národ má spatřovati nositele svých idealů, obrance své vlasti a práv, i své škůdce; představitele cností i hříchů jak občanských, tak

soukromých; v ní má nalézati vše, co ho nadychuje, povzbuzuje, rozpaluje, povznáší; všechno, co ho hněte a bolí, co miluje i nenávidí, co je cílem jeho tužeb a nadějí; v literatuře má býti pokladnice národního myšlení a citění, slovem vše, vše, vše! A kdyby literatura těmto úkolům dostávala, nemohlo by býti jinak, nežli že by spisovatelé závodili v tom, aby národu psali nejkrásnějším jeho jazykem. Ale jim záleží na jazyku národa právě tak málo, jako na jeho úkolech i bytí. Oni se nepokládají za kněze národa, nýbrž za agenty cizího ducha, za bojovníky cizích ideálů, za pašery cizích myšlenek, šířitele cizích vkusů, a vždycky se mají bezohledně k tomu, bude-li to národu prospěšno či škodlivě, a snad dokonce zhoubno. A při takovém významu svém což by se starali o zvelebení národního jazyka, když nemají smyslu a citu pro nic národního? Z národního hlediště českého všechna cizí krása je pakrása, myšlenka pamyšlenka, cit pacit. Jsouce cizí, v české půdě nemohou být ničím víc, leda plevellem, čímž nepravím, že plevel nikdy se nerozmůže tak, až jím potisknuta bude všechna pšenice, a rovněž netvrdím, že není a nemá býti jisté společenství mezi národem českým a národy cizími, zvláště těmi, od kterých se může učit. Ale kdyby se čeští spisovatelé opravdu chtěli od těchto národů učit, naučili by se také, když o jiném užitečném nemluvím, příkladům, kterak se rodný jazyk literaturou vzdělává, kterak jest jinde od spisovatelů milován a svatě vážen a kterak literatura jest jim národním sanktuariem, k němuž jakožto kněží národní literatury nepřibližují se jinak, než s myslí ideálně povznesenou a zbožně nastrojenou.

(Pokračování).

V. Mrštík:

Z literatury.

Není privilegovaného, na podkladu kasty, doby, směru nebo hesla zbudovaného extra-vývoje a je pouze nepřetržitý, zákonný vývoj, který postranní vlivy jen přibírá, na nich však nebuduje. Dle povahy a hodnoty tvůrčích sil. Tvůrčí záloha račy není tak chuda, aby připouštěla zjevy jenom konformní. Vyvolává i zjevy nejdisparatnější. Je slovanský duch Zeyrův přese všecken příměsek krve semitské, je slovanský charakter ducha Puškinova přese všecken příměsek krve arabské. Jejich individualita byla tím jen obohacena, vnitřně rozšířena

na rozdíl od těch, kteří myslí, že se obohatili, když z nedostatku svého cele oddali se cizímu. Dokud Zeyer psal svůj Vyšehrad, nebyl nikdo v pochybnostech, že tu o Čechu psal plnokrevný Čech. Zrovna tak v Plojharu, Příchodu Čecha atd. Ale tentýž Zeyer v tomtéž duchu psal i o látkách nejodlehlejších (*Obnovené obrazy*) a tam přisleplý zrak Čecha už neviděl. Nebyla chyba v Zeyerovi, ale v přisleplém zraku. Ani Puškin neobíral se náměty jen ruskými. Vládnul neobyčejnou schopností vžít se i v kulturu cizích rač, ale dovedl vžít se v ni, vládnout jí a nebyl jí ovládnut. Zůstal Puškinem, ruským básníkem, přisleplému zraku teprv tenkrát patrným, když stvořil Tatanu, Borise Godunova, povídky Bělkina. Dostojevský mimo jiné, daleko podstatnější vlastnosti genia Puškinova i v tom vidí element čistě slovanské račy, projevený zde způsobem kladným, zatím co v životě intelligence ruské a u nás projevil se ve smyslu příhany: odcizením se svému a přilnutí ke všemu, co jen trochu vábilo cizinou. Bez výhrady a kritiky, se vším všudy i s jazykem a nejnesmyslnějšími absurdnostmi mód. Skutečný život, vnitřní život národa vypadal zatím naprosto jinak a svého projevu docházel v jednotlivých i celých generacích; nebyly sice vyhlášovány za módu, v pravdě však byly obrazem skutečného života a jeho snah. V Merežkovském od první řádky cítíš Rusa i když píše román Leonardo de Vinci, zrovna tak jako Rusa cítíš v Tolstém, když píše o Lucernu, v Gogolu, když píše o Římu, v Stowackém Poláka, když velebí švýcarské nádhery Alp. Segantini-Sicilián stvořil Alpy, ale ne pro Tyroláky, nýbrž pro sebe a v sobě pro celý svět — nepřestává být, čím byl — Italem se vši tvárnou hybností, silou svého temperamentu a po staletí vypěstovaným vkusem tak naprosto odlišným od vkusu, v jakém Alpy bývaly traktovány před ním. Téměř v týchž biblických látkách pracovali mistři středověku dvou různých klimatů, kultur a rač. Jihu a Severu. A jaký, venkonce individuální rozdíl v prostředcích, podání i v duchu různých zemí! Dürrer, Holbein, Cranach a zas Giotto, Boticelli, Fiesole, Guirlandajo-Rembrandt, Van Dyk, Rubens, Michelangelo, Leonardo de Vinci, Tizian . . . Budiž upřímně jen přiznáno, přál-li by si kdo, aby všichni tito umělci v poměru k své době a technické zdatnosti malovali stejně, Rembrandt jako Leonard, Rubens jako Michel Angelo, — Ryisdael zas jako kterýkoliv velký mistr krajiny francouzské. Není-li obohacením světové kultury právě to, že každý národ a každý umělec svým způsobem pracoval o svém přes to přese všechno, že i Dürrer, jeden z nejoriginálnějších a nejváženějších umělců všech dob i

v Itálii působil a studoval (Benátky) a svou originalitou úžas budil zase tam. Atd. atd. Duch celých period rozhoduje a ne manýra několika let. Příkladům nebylo by konce. Turner, Bou-nigton, Brangwin, Whistler, Böcklin, Klinger, Stuck a zas Manes, Aleš, Myslбек, Bílek vedle Rodina, Úprka a Millet, Rousseaua, Chitussi hlavně po návratu z Paříže, Slaviček jmenovitě na vrcholu své tvůrčí síly («Kameničky» a j.), Svatopluk Čech, Sládek, Ārbes svými romanetty, Machar, Sova všude tam, kde nechal koketerie s každým proudem a každým směrem a oddal se jen čistému svému talentu. Jak venkoncem Francouzem zůstává William Ritter i když píše o našem umění a líčí život slovácký! (L'antêtement slovaque). Tu u větší, tam v menší míře umělci stali se pány své doby, svého materialu a ne bezduchými sluhy cizí potřeby. Vyhověli své potřebě a tím určili svou dobu i v cizině. Ovšem tenkrát jen, když byli plně vyhověli potřebě své. Duch rozhoduje. Totéž platí o Březinovi. Každý dojmů schopný a nepředpojatý člověk v různých stupních nadání, vývoje i povahy je básníkem sám o sobě — trpným ovšem. Ale touží po tom a hledá, kde básník, umělec za něj řekl, co sám jenom v duši chová, říci nedovede a kdyby snad i přece dovedl, říci ani se neodváží, jenom touží, o tom sní. A pojednou je tu někdo, kdo se odvážil. Tvůrčí duch jde na výboj těchto duší trpných a podrobuje si je. Jen bezprostřednost a upřímná souvislost básníka s tím, co podává a z čeho podává — přesvědčuje a strhuje. A jak by také mohl básník bezprostředně, upřímně vyslovit něco, co je mimo něho, co bylo jen přibráno, adoptováno na rozkaz mód? Jaká upřímnost, jaká srdečnost tam, kde není vnitřního vztahu k lidem a věcem a je jen vůle, také tak psát, malovat, budovat, jak se maluje, píše a buduje jinde? Nemůže jí být a není jí také.

A tu je i vysvětlení toho, proč všechno to módní, imitační zboží přese všechnu kultivovanost, formovou raffinovanost, subtilitu a exaltovanost zůstává studeným a odlehlým, beze vši souvislosti s celkem. A na druhé straně, proč teplým, hřejivým, věčně mladým a svěžím zůstává dílo, které po stránce technické ani z daleka nevyrovná se kterékoliv z těch exotických mimós a přece cítíš, že je výrazem tvého života a okolí že je nejen důsledkem všeho, co předcházelo, ale i východiskem všeho, co má a může následovat, že je tvým majetkem, útěchou, zadostučiněním, ohlasem tvé duše, zpodobněním neuvědomělého, osvo-bozujícím slovem ve zmatků dojmů a inkohherentních poznatků. — Hle, z čeho a odkud vane všechen ten půvab a neporušitelná svěžest díla Nerudova, Němcové, nejlepších stránek Světlé, Ha-

vlička, Máchy, Šolce, Erbena, Čelakovského, Arbesových románet, Hálkových pohádek, Karafiátových Broučků, Heritesova »Tajemství strýce Josefa« — Jamotovy »Přírody a lidé« — Vrchlického »Okna v bouři«, Sv. Čecha, Jos. Sládka, Holečka, Raisa, Šlejhara, Machara, Čapka a j. Manesa, Aleše, Myslbeka, Bílka, Kosárka, Chitussiho, Slavička až po Úprku, Köhlera, Jarůňka atd. Hle, proč svou zákonnou, plnou a cenou pravdu má ono Mussetovo, z hloubi duše vyvážené, o lidech i umění plácící slovo: *d'être admire n'est rien, d'être aimé est tout . . .*

A nyní hledej v celé literatuře a ve všem umění toho, kým nejsi jen oslněn, překvapen, k obdivu stržen, ale koho i pro jiné, vnitřní, hlubší a z pravidla nepostižitelné, proto ale o nic méně reální příčiny musíš mít rád. Zase to bude řada námi už jmenovaných a jim příbuzných — zase jen ti, kteří se nespokojili jen tím, aby oslňovali, překvapovali, ale bezpečně a věrně tvořili svá díla v nejpřímější souvislosti s tím, co podávali a z čeho podávali. A podávali to, co mohli a museli milovat, jako nenáviděli, co upřímně museli nenávidět — pósu, affektaci — lež. Zcela logicky zpodobovali, co srdci jejich bylo nejbližší a nejdražší — své lidi, svůj a jejich svět — slovem vše, co svým obsahem a formou mohlo být a bylo v nejsrdčejší souvislosti s nimi. I když to byli lidé jiného světa nežli výhradně »našeho«, jen když byli jejich, jimi stvoření. Ani národopis nevyjímám. Nebyl než průměrným dokladem národní osvěty, tvůrčí a ryzí schopnosti kmene jak v písni, tak v příslovích, zvycích, oděvu, bývání, v řeči i myšlenkovém světě. Byl pravzorem vši té upřímnosti, srdečnosti, nenucenosti, nefalšovaného kouzla, ryzí a bohaté prostoty a proto i předmětem nevaďnouce lásky a trvalého studia umělců. Proto byl také na první ráně všem, komu vnitřní svou hodnotou překážel. Nemohla platit o něm pravda, měla-li panovat lež. Usvědčoval a proto byl nenáviděn, odhaloval a proto byl pronásledován. Přes to přese všechno pravda národního umění ve své vnitřní ceně zůstala čím byla a tou už zůstane. Třebas primitivním, přece jen nejpřísnejším zpodobením absolutní harmonie formy s obsahem, příležitostí výrazu, přesností v podání — hloubky, myšlenky a citu, slovem všeho toho, co je a zůstane kardinalním požadavkem ne jednoho, ale každého umění. Proto také všechny stopy literárního vývoje vedou k tomuto prameni. V Dostojevském všude cítíš ohlas ruských bylin a překrásné jeho »Chozajka« jakoby byla vznikla z nich. Duše jejich byla v něm — a ve všech ruských básnících, nejjasněji ovšem v Kolcovu, jako anglická zas v Burusu.

Třeba jen číst Gogolovu předmluvu k II. jednání »Mrtvých duší«, aby rázem bylo jasno, odkud vzniknul a kde se vzal v literatuře čistě ruský její charakter. Třeba jen znát jednu z těch velikých a slavných literatur až k prvopočátečnímu jejímu prameni a vedoucí níž už tě neopustí a povede tě až k zjevům světovým. Všude se tak dělo, všude moci a jistoty nabyla literatura jen za cenu bezpečného vývinu své račové individuality, za cenu vrozené přímosti a pravdy v schopnosti svěřiti se především duši své. A takovou duší je i Otakar Březina. Dobře ji uhodnul Zweig: jako vyvrcholení a mohutné zpodobení výlučně těch elementů, které od pravěku žily a v různých obdobách různým způsobem a v různých oborech projevu svého docházely i v jiných příslušnicích ani ne už celého národa, ale rodného, jen zdánlivě omezeného určitého kraje. (Český jih). Pravím: z d á n l i v ě o m e z e n ě h o, poněvadž i určitý, uzavřený, na dlouhé věky jen na sebe odkázaný kraj v skrytu a útaji své duše neuvědoměle zcela dobře pracovati může a pracuje o věcech, týkajících se celého lidstva. (Chelčický). To dokázal i Edgar na slováckém lidu a jeho architektuře, to dokázal i Úprka svým summárním dílem pevně založeným na tradicionelním základě slováckého umění. Typický kraj, typický lid kvetoucí svými mysliteli a básníky pro sebe především, ale snad právě proto, že bez ohledu na ostatní svět i pro tento svět. N e n u c e n o s t a n e h l e d a n o s t t o h o t o n á r o d n í h o u m ě n í j e p r á v ě to, co nám je činí nejvzácnějším. Tu za všechny poetickým skutkem se stalo, co dosud plovalo ve vagních snech. Proto je i Březina Březinou, ocitnuvším se na jednom z vrcholů mnohotvárné národní tvůrčí mohutnosti. Zůstal jím vždy i tenkrát, když tvůrčí jeho bouře předcházely i provázely znalosti cizích kultur a rač. (Franc. a angl.). I Březina je dokladem toho, že je možno zůstat svým celou svou podstatou i řečí přes to přese všechno, že sám ovládnul cizí literaturu a její řeč. Čeho jiní nedovedli, a nedovedli dovést, dovedl on — a to je také pravý smysl dovednosti. V moci ducha a ne v »gestech«, ne v mechanické, mrtvé hbitosti jongleurských prstíčků. To je, čím je nám Březina milým a blízkým, přese všechnu svoji nepřístupnost kruhům nejširším. Na to už Neruda poukázal, že tím umělec na své ceně praničeho neztrácí, tvoří-li i pro sebe menší, vybraný kruh. Pojmu »lid« nemůže se rozuměti v běžném slova smyslu lid, ale jako conglomeratu vrstev všech. Slovo »lid« není výhradou pro nikoho, pojem slova národ nezná hranic pražádných. — Je v městech i na vsi, v salonech i na pastvě.

Ále to všechno, co zde uvedeno, na žádný způsob neznamená, jak by se lehce mohlo zdát, že by věc poesie, věc literatury pro přítomnost i budoucnost odkázána býti měla jen na okruh poesie Březinovy nebo Zeyerovy. To by byla nemalá jednostrannost a zakrsalost aesthetické kultury, která jen tenkrát je a může býti tím, zač se vydává, je-li přístupna účínům každé poesie ať už v jakékoliv podobě. Taková jako taková je otevřena všemu a nejen jednomu a nejen tomu, co je právě vhod nebo co fedrovat je v zájmu té či oné aesthetické církve. Aesthetic nezná žádného podružného kultu, zná jen poesii každého druhu a každého původu zvlášť. Takovým aesthetem byl Julius Zeyer. To posouditi mohl právě ten, kdo Zeyera znal také v soukromí. Byl stejně přístupný (a j a k přístupný!) drastice Gogolově jako úchvatům poesie Shelleyovy, účin pak Oblomova byl naň tak mocný, že se až bál úžasnou jeho pravdu a všesvětovou tragiku vzíti do ruky; oddával se mu cele zrovna tak, jako bezpečně vydával se dojmům poesie české, francouzské, anglické, italské. Toho aesthetický mrzák nikdy schopen není a odtud úžasný ten galimatiáš aesthetických názorů, kde vše je obětováno zájmům aesthetických sekt, aestheticce však v absolutní její hodnotě téměř nic.

Důsledek pak ovšem nemůže býti jiný, nežli, že v zájmu církve, směru, módy, přátelství za básníka (!) prohlášen je i zcela obyčejný, impotentní, všeho talentu prostý faiseur a machr podvrženého umění — jen když otrocky hová běžné, na módu povýšené verbalistní fraseologii. A za nullu prohlášen básník tak eminentně samostatný, syrový sice, ale venkoncem původní jako je Holý — vedle jemnějších a zralých jako Sládek a Rais.

Připadá mi umění národa jako velké město. Má svá tichá, poetická, nikým nerušená, jako v sen pohřbená a jen snivým duším přístupná ústraní a zákoutí a má zas svoje rušná náměstí, hlučné třídy, křižovatky, všemi směry rozbíhající se ulice a všude bije krev mnohotvárného tělesa. Cena poesie druhů všech — jedna je. A nelze vyvíšovat jednu nad druhou. Rozdíl je pouze v relativní ceně jednotlivých zjevů, ale ne v umění. Byron, Shelley, Goldrige, Whitmann, Keats a zas Dickens, Fielding, Thackeray, Balzac — Musset — Puškin a Gogol, Cervantes, Camoens — — srovnejte je a pokuste se vyvíšit jeden obor nad druhý!

Jsou různí básníci, ale je jen poesie, tak rozmanitá a bohatá ve svých projevech, že připouští každého a nevylučuje

žádného z nich. Bylo by tudíž nesmyslem, chtít určovat vývoj umění a poesie jen ve směru jednom na úkor a škodu všech ostatních a především naší.

Život umění vyvíjí se neodvislým, svým způsobem dle povahy a hodnoty tvůrčích sil a zpravidla ve zcela jiné podobě, než v jaké by ji viděti si přáli samozvaní její usurpatoři. V Bret-Harteově povídce je zrovna tak umění jako v Pindarově ódě a je věci vkusu a osobní náklonnosti, který z obou oborů je komu bližší. O tom pak, jaký obraz podává literatura celá, nerozhoďuje jednotlivce, nebo dva, ale charakter celých period, proti nimž efemerky té či oné, byť i celé jedno desetiletí trvající módy neznamenaají víc, než leda snad povážlivé manco . . .

Jen našim údělem bývá, že jedním zjevem, jedním »směrem« měříme hned celou literaturu, zatím co v nejlepším případě mluvití se může pouze o mocné, nádherné, svou barvou na plno kvetoucí haluzi jednoho vedoucího kmene.

Jiří Mahen:

Poučná epištola.

Vážený příteli, chcete epilog k »Janošíkovi?« Váhal jsem dosti dlouho s tím, co jsem Vám chtěl říci, teď však v osamělé, mlžné podzimní noci shodím to se sebe dříve než bude pátek, nový den. Člověka to nerozjitřuje, ani nepálí — je to jenom nějaké zvláštní šimrání, spousta titěrností, jež se hlásí o bůh sám ví jaká práva. A je to mrzutá věc, něco, o čem bych vůbec neměl psát, přes co by se mělo přejít mlčením, kdyby si zase leckdo mlčení nevykládal jako přílišnou skromnost nebo první, srdce všech upřímných lidí potěšující známku začínajícího fouňovství. Máme takových psychologů v Čechách i na Moravě dost, nebylo by divu.

Nuže tedy: Přečetl jsem všechno od a až do z, ničeho jsem se nebál a budu čísti ještě i to ostatní, věda dobře, co že budu číst. Je to vlastně trochu zbytečné práce, ale najdou se při tom všelijaké nové věci, o nichž se dá a musí uvažovat hodně stranou, poněvadž jsou pro českého literáta tolik, tolik důležitý. — Vždyť už to ví a zná i každý vrabec na střeše, co že dělají naši nejmoudřejší z moudrých, kritisují-li. P. Vodák najde si

v knize své věci a dá se do dišputace se všemi osobami o všem možném na světě, probírá se v každé otázce, v každé odpovědi s větší svědomitostí než to dělá farář v bibli, pak dokáže, že autor tomu všemu zrovna neporozuměl, dá autorovi několik otcovských rad a propustí ho, učiniv třeba i pukrle, jakož se stalo nedávno p. Sovovi. Odtud ten bezmezný hněv některých českých literátů na tohoto pána: pohrává si příliš s jejich ješitností a domýšlivostí. A oni — ubozí! — nevědí, jak se pomstit. A věc je přece tak jednoduchá. Stačilo by napsat nějaké šesti-setstránkové »Pokušení svatého Antonína« s dišputacemi všech klassických filosofů a křesťanských otců, převést to všechno do nejnovější doby, vykuchat do toho Spinozu, Huma, Carbyla, Emersona, Fichta, Hegla až k novokantistům a Weiningrovi a p. Vodák by se udisputoval. Ale — bohužel — p. Vodák to dobře ví, že český spisovatel toho nedovede a proto nestrachuje se nijak o svůj život, udílí znova a znova radu za radou a bude ji udílet, máje k tomu své nezadatelné právo, až do konce života svého. — Pan F. V. Krejčí bere to vždycky hodně od podlahy, třeba se někdy »troják« nepovedl pro úžasně sytý žurnalistický sloh. Man kennt schon die Pappenheimer — tu se není třeba báti zrovna lva. — Pan Jiří Karásek ze Lvovic zatočí aristokraticky všemu krkem, co není doopravdy aristokratické, teď v aféře »anonymních dopisů« to udělá teprve. — Pan Hilbert má — nevím proč — zlost na p. Vojana, napíše o něm, že skoro hulákal, spráská autora, zbojí jeviště, nadá publiku a myslí, že vykonal kus kulturní práce, snad i pro své agrární publikum. Ale pomsta není daleka; třicet zakuklenců již přísabalo, že dají na příštím agrárním sjezdu návrh, aby se hlasovalo o tom, kdo že rozumí ve »Venkově« vůbec kritikám páně Hilbertovým. Bude prý to hrozné a ukrutné zároveň.

Atd. atd. in infinitum. Zaplať ještě Pán Bůh, že nejsme dosud tolik hloupí, abychom v těchto končinách ještě dnes rýžovali zlato. Zdůrazňuji to všude a budu zdůrazňovat na věky: Rosteme po svém a to je přední a skoro jedinou naší povinnost. Z české kritiky naučíš se ledačemu, ale jenom se jí pro boha honem neřid! Poslechněš-li jejích rad, vykopnou tě z literatury o dvacet let dříve, poněvadž přece jen dříve nebo později půjdeš za Šavlem a ne za Pavlem, což ti ovšem Pavel do smrti neodpustí.

O tom Šavlovi a Pavlovi byla jednou pěkná věc v »Novině« od Pečorina. Četl jste? Opravdu pěkná věc. Že prý český literát nemá honem zapalovat čertu svíčku na všech rozích. Buďto pracuji Šavlovi nebo Pavlovi. Buďto píšu do »Noviny« nebo do

»Lumíru«. Ale nemohu psát do »Noviny« a do »Lumíru«. — Tenkrát četl jsem ten článek jednou, dvakrát a po třetí; a pak zase až za měsíc. Pak jsem napsal Pečorinovi dopis. Že se hlásím se svou necharakterností, poněvadž na podzim 1909 poslal jsem věci a tiskl hned ve »Volných Směrech«, v »Novině«, v »Lumíru« a maličkost i ve Vaší revui. Že jsem tedy bezcharakterní na kvadrát, že však toho bohužel necítím, poněvadž pro mne na př. byla by, když už jsme »v tom« (— v čem? — v kaši? v blátě? — v louži? pod okapem? —) kardinálnější otázka, smím-li psát zároveň do »Noviny« a do »Zlaté Prahy« (Mívám časem ještě slavnostní chvíle a věřím ve vyšší a nižší uměleckost našich revuí a časopisů).

Čekal jsem odpověď, dočkal jsem se jí. Proč by se nepsalo do »Zlaté Prahy?« Je to »nestranný časopis« — tak psal Pečorin, přidav několik moudrých naučení a půl centu tajného rozhořčení nad nechápavou mou duší. Co dělat? Byl jsem v »tom«. Odvržen na věky. Proklet. Vyhostěn ze sloupců »Noviny«, poněvadž jsem psal i Šavlovi. Nastal okamžik, kdy jsem se mohl kajícně uhodit v prsa ne třikrát, ne desetkrát a říci: Už toho neudělám! Ale mám teď takové všelijaké čertovské chvíle, kdy chlupaté pokolení Antikristovo šeptá mi všelijaké »nové pravdy« do uší, a z těch pravd zrovna první zní: Nepodvoluj se kommandu a radě nikoho na světě! Byl jsem o zkušenost bohatší. To je výsledek zápasu Šavel-Pavel. Řekl jsem si: Odpadl jsem, spáchav nevědomky hřích, od tváři boží.

Vypravuji Vám to skoro jako pohádku, ale je to pravda a nádherné charakteristikon. Věc se pak rozvila, až milo pohledět.

Najednou z ničeho nic dostanu Vám korekturu zprávy pro »Novinu«. Nevěřil jsem svým očím. Sednu, napíšu Pečorinovi, že tomu nerozumím, že jsem čtyřnásob bezcharakterní český literát a že tisknu přece také u Pavla? Jak by se tedy mohlo ještě vůbec něco Pečorinovi líbit? Snad že mne nehodlá doopravdy tisknout? Hned na to odejel jsem do Prahy, chodil s přítelem J. Jelením příkopem a vypravoval a ptal se: Že tomu všemu nerozumím. Že sázím skoro hlavu, že ta věc přece v »Novině« nebude. Že tam přece nemůže, nesmí být? —

Ale v pátek div že mi hlava neupadla. Ta věc tam byla! A tady doma našel jsem dopis, proč tam je. Že prý ji p. Pečorin zařadil do obsahu již na podzim 1909, dokud snad ta charakternost nebyla tak akutní.

Co tomu říkáte?

Nespěchejte s úsudkem! Ono — to mělo ještě pokračování.

Před prázdninami dostal jsem najednou zase něco ke korektuře pro »Novinu!« Tu se moje čtyřnásobná charakternost už ani nevzbouřila, ale poslala kategorický imperativ tiskárně, že ta věc v »Novině« být nesmí. Pečorin byl by snad ještě něco nalezl, ale mne už by to ani nezajímalo.

Poučná historie — není-li pravda? Pan Šalda ovšem že mi za ni nadá, co se do mne vejde (umí to v poslední době znamenitě! a bude to umět ještě lépe, až pan Dolenský otiskne, doufejme, všechny pseudonymy a značky v české literatuře, jak v tom začíná p. Karásek) a řekne si třeba, že není škoda, že se nic netisklo, však že to bez toho za to nestálo, on že má hlavně sebe, p. F. X. Svobodu, pí. Svobodovou a pí. Benešovou s pí. Svobodovou, panem F. X. Svobodou a sebou zároveň — a to že mu dostačí — ale zrovna teď musela ta historie ze mne ven.

Vždyť jenom tak mohu Vám teď napsat větu, nad kterou jste snad jinak vrtěl hlavou: Ani p. Šaldův »Janošík« mne nedojal. Nemůže a nebude moci. Mám jiné, naprosto jiné mínění o charakteru českého spisovatele i českého kritika. Jednání člověka poučuje a váže nás více, než tisíc stránek, popsaných nejduchaplnějšími věcmi.

V panu F. X. Šaldovi dřímou dvě duše nejméně. A každý, kdo ho bedlivě čte, musí mi přisvědčit. Ta jedna z nich je duší člověka, který pochopil civilisaci i kulturu, který má svoje slavná lucida intervalla, kdy doopravdy mluví lidským hlasem, člověk k člověku o umění, které milujeme. — Ale tato lucida intervalla jsou stále řidší a řidší. — Ta druhá duše vzala jen z té první místo hrdoosti domýšlivost a zve se v jejím jménu s kýmkoliv a — bohužel — jakýmkoliv způsobem. Dejte znova hlasovat čtenářstvu revuí, komu že se líbí to neustálé hašteření našich veličin, dovršené na konec jedinečnou a jednou i přislovečnou afairou anonymních dopisů, které se řeší a neřeší, táhne, natahuje a protahuje, vynočuje a objevuje hned tu, hned tam, mořský had, nebohost a ubohost, a uvidíte, kdo že hltá to »hádání pravdy a lži!« Baví-li to někoho, nedokazuje se tím zhora nic. Všechny ty věci stávají se v revuích lokálkami denních listů a dokladem toho, co dnes ví už každý chlapec o české (zvláště moderní) literatuře: že ta naše milá literatura pěstuje svou politiku s takovou úporností, že devět Mús nemá si ani kam v tichoučku sednout.

Pan F. X. Šalda aspoň haraší svým brněním a mává svým mečem skoro neustále. Říká se tomu, že se čistí český vzduch — ale věřme tomu! Říká se to po Praze jako dobrý tip, ale je

to pravda: Nesnese se s ním nikdo. A zrovna toho, koeho dnes nejvíce pochválil, sřeže zítra tak, až je z něho »propuštěná služka«. A to všechno ovšem z lásky k umění, které mělo růst a ne se umenšovat, z obavy před budoucností milého kdysi člověka, který měl vyletět jako motýl z kukly, ale nevyletěl. — Jsem dojat, opravdu až k slzám . . .

Z této příslovečné starostlivosti o českou kulturu rodí se pak takové pěkné essaye o všelijakých věcech, jako je i essay o »Janošíkovi«. Prosím, jen si to přečtete, jak se tam »jde na člověka« a jaké zmatení jeví se v těch útocích! Pan Šalda utlouká mne opravdu »Florianem Geyerem«, ač mne jím nechce utloukat, jak se dušuje, a definuje zbojníky jako »lidi, kteří slouží Bohu svými činy a životy, a kteří svým způsobem usku-
tečňují říši boží na zemi!!« Sub specie tohoto historismu je potom kritika »Janošíka« ovšem na dlani. První kázání studentovo je najednou tolstojovským traktátem, věci neslušnou v tragedii a kdož ví co hroznějšího. — Jeden kritik objevil dokonce, že »hórní chlapci« střílejí pořád schválně do vzduchu, že to snad je armáda nějakých duchoborců, jimž požehnal sám Kristus. Věc stává se nechutným žertem. Nezabíjení bylo přece u chlapců v tehdejších válečných dobách také určitou taktikou a to velmi chytrou. V aktě třetím střílejí chlapci ponejprv do vzduchu jenom proto, že jim má pomoci ozvěna a za ní hned rychlý výpad valaškami. A najednou Tolstoj, říše boží na zemi — ! Kdo pak může za ty všelijaké všelidské nápady našich nejchytřejších !?

Pan K. H. Hilar ten to bere dokonce ještě kratčeji než Pečorin. Je to hodný mládenec, udělal už ledacos, naposled jal se čísti Jakobsohna, J. Baba, A. Kerra, překládá je, vykládá je a myslí, že rozumí dramatu a českému divadelnictví. Ten přišel první na to, že jsem s publikem si zašvindloval a že jsem mu servíroval čistokrevného raubíře místo hrdiny. Janošík prý kradl, zabíjel, mordoval — dobře mu, že ho pověsili na šibenici. Vždyť to není žádný morální člověk, jeho vina prý je absurdní, jeho očista marná — jako když vykládá profesor drama ve třídě a neví kudy kam, stejná řeč — jako by mluvil a vykládal »Janošíka« myjavský služný Tiltzberger Gyula. Nu — snad tomu člověk, který odebírá »Schaubühne« a četl, kdo to byl a je Antoine a Reinhardt, rozumí. Nejduchaplnější feuilletonisté podávají mu bratrsky ruku, »znalci« Slovenska se hlásí. Pan L. P. C. z »Hlasu« už přece tomu také musí rozumět. Zná se s předáky slovenského hnutí, byl na Slovensku, pracoval pro ně, zná několik slováckých písniček — nestačí to? Že koktá, má-li

napsat něco svého o umění, že to slepuje pracně ze všech časopisů, katalogů a vašcetlí — jistě nevadí. Nebojácní lidé do-
byli už stokrát svět. Pan K. H. Hilar má obdivovatele svých
nově tvořených českých slov, p. L. P. C. svoje čtenáře — ergo:
všechno dovoleno! I — svatá útrpnost s ubohým autorem —
že tedy pěkně děkujeme!

Co dělat?

Doporučuje-li mi můj vyšší představený v úřadě úlohy,
jakou by mohla být na př. »Popis nože« — ukloním se, podě-
kuji a myslím si svoje. Ale to je v soukromí. Pro veřejnost
ironický úsměv už přece nestačí? A není-li tu ani toho ironic-
kého úsměvu, mám se bránit, hájit, rozčilovat?

Vypsal jsem Vám několik nejhezčích věcí a povím Vám
ještě krátce, co si o tom všem myslím.

Myslím si za prvé — že český spisovatel je u našich kri-
tiků strašný hlupák, který nerozumí ničemu. Jak mi radili se
změnami v aktech, jak uhodli všechny ty slabosti, o nichž i já
věděl, jak rozpoznali chytře všechno, co nebylo dokonalé! Člo-
věka jímá zrovna závrať nad tou bystrostí ducha, která zase
ze všelijaké politiky zapomínala či neviděla nebo nechtěla vidět,
že já se držel pověsti a že více jsem nechtěl. Nazval jsem to
»tragedií«, vida za tím vším »chlapectvím« na scéně obrysy ná-
rodního dramatu, kterého si dosud Čechy s Moravou pořádně
neuvědomily. Přiletěly mouchy, sedly na lep a bzučí. Ne, ne-
mohu se ironicky smát, věc je trochu hloupá.

Po druhé si myslím, že bych se měl na deset let někam
vystěhovat. Jak lze pozorovat, má být náš autor před třicátým
rokem, leze-li už mocí mermo na scénu, nejméně geniem. Ach,
běda, co zbude z nás do čtyřiceti? Dělal to před časy Leo Berg
v Německu; měl každý rok »svého« genialního spisovatele.
Móda dostala se k nám trochu pozdě, naši nejbystřejší z bystrých
už trochu sestárli. Aby toho nebylo vidět, musí žádat na po-
nejprv na člověku hned salto mortale. Pan Šalda mne utlouká
Hauptmannem, který mu ovšem ještě není ničím proti Ibsenovi,
Shakespearovi atd.! Není to salto mortale na kommando?
A není to úžasné zneužívání vývoje každého lidského ducha?
Ale uklidněte se, pánové, o tom nerozhodujete ještě vy! —

Bylo by to ovšem tak krásné i prosté, kdyby český autor
změnil se teď a za okamžik znova v hlásnou rouru u gramo-
fonu. Byla by to vzácná píseň civilisace, kdyby jehla vašeho
důvtipu, ó převzácní a ke všem službám ochotní, chvěla našim
nitrem a my zpívali a vyzpěvovali vaši píseň — ale kde by
byla kultura srdcí a mozků, pánové?

Hle, tu je to, co si myslím po třetí a naposled: Nechápete, že my se musíme přerodit pro literaturu nejdříve ethicky a o dokonalost a styl že se můžeme starat teprve později. Co je nám do vaší literární politiky?

Zalepujete jí všelijakým »pokrokovým« lidem oči, zametáte jí stopy svého včerejšího dostaveníčka, na konec podáváte ji jako kříž spásy před okamžikem slavnostní popravy, před níž ani člověk zatančit by si nesměl, poněvadž by to upomínalo na Wildeovu »Salome«, jak váš ostrovtip uhádne hned na první ráz. Bohužel, že už tolik lidí vám nevěří — bohužel! Vždyť už zítra nebo pozítří může se objeviti v »Přehledu« nová anketa, krásnější než divadelní: »Jak odstraniti polointelligenci čtenářů, kteří čtou jenom kritiky?« — A dnešních vašich třicet, čtyřicet nadšenců pro vaši politiku ocitne se rázem v koutě; přimáčkne je tam i s vámi nesobecká soudnost, prostá radost z práce a klidný, zdravý rozum, první podmínka rozkvětu i naší národní kultury.

A můj »Janošík« nechť nedělá vám tolik těžkou hlavu! Vzal jsem ho jako pověst do rukou a zaujal jsem ke všemu čistě citový poměr. Namyslil jsem se o tom dosti, až jsem uznal za hodno neměnit na ideální pověsti skoro ani slova. Zdramatisoval jsem ji, smeknuv před ní klobouk. A — nestydím se za to.

Komentář.

ČESKÝ SNĚM A DELEGACE.

Pražské konference českých a německých zástupců trvají a již ta okolnost, že trvají tak dlouho aniž by se rozbily, je znamením, že tentokráte je dohoda pravděpodobnější. Skutečně také bylo docíleno v podstatných kusech shody názorů. Hlavně to platí o otázce jazykové u samosprávných úřadů, při čemž Praze určeno postavení města dvojjazyčného jako kterékoli jiné obce, o změně zemského zřízení rozmnožením počtu přisídících zemského výboru na 14. Kritickou částí německých požadavků — dosud byly jen ty na denním pořádku — je požadavek rozdělení agend zemského výboru podle národnosti a zřízení národnostních kurii s právem veta ve věcech zákonodárství. Němci netají se spokojeností nad tím, čeho dosud dosáhli, respektive, co jim bylo dosud přiznáno. Teď však dojde na požadavky české, především na předlohu o ochraně menšinového školství a menšin vůbec. Němci stavěli se proti pojetí této

záležitosti do komplexu projednávaných otázek a budou se snažiti jistě, aby otázka zůstala stranou, takže by vyřízeny byly jen požadavky jejich. Posl. Wolf na schůzi v Ústí n. L. promluvil štvavou řeč, ve které předem české požadavky zamítal. Také v otázce konečného svolání plenárních schůzí hrají Němci podezřelou hru; sněm měl se již sejíti, neboť komisím (berní přijala zákon o osvobození osobní daně z příjmů od přírážek a rozpočet) poskytnuta byla lhůta 3 neděl a ta již uplynula. Němci patrně hodlají se vrátiti ke svému původnímu stanovisku, že zase nežli se začnou finanční potřeby země projednávat, musí dostati záruky; čímž rozumějí s ch v á l e n í všech svých nároků. To by byla zase obstrukční taktika, neboť bylo od prvopočátku jasno, že v době tří neděl nemůže výbor tak složité a dalekosáhlé otázky skoncovati. Jednalo se jen o projev dobré vůle s obou stran; Češi ho dali jistě v míře krajní, jedná se o to, aby Němci učinili totéž.

Ve Vídni je mezi tím již plno zpráv o rekonstrukci kabinetu, při čemž se počítá všeobecně s tím, že postavení bar. Bienerttha je stále pevně. A čím žalostnější jsou vnitropolitické poměry, tím horlivěji se ujišťuje, že bar. Bienertth sedí pevně v sedadle. Zatím však skoro všechny sněmy jsou již rozbité a jako třeskavé plyny přeskakuje obstrukce z jednoho do druhého. O českém sněmu se nedá ještě říci, že dělným opravdu bude, na sněmu moravském je obstrukce, stejně na štyrském, gorickém, istrijském, na haličském neschází do ní mnoho a stejně na kraňském. Takový rozvrat docíliti je opravdu zkouška státníkova! Bar. Bienertthovi se však podařila. Co bude příští měsíc na říšské radě, nedá se dosud říci. Mnoho bude ovšem záviseti na výsledku v Praze, ale výsledek nesmí býti přece posilou Bienertthova systému. Ostatně nemá také Poláci ve věci vodocestných zákonů ještě usmířeny. Vyslal do Lvova ministra financí Bilińského, ale posláni to se nezdařilo, většina polského kola na dodržení vodocestného zákona Koerbrova trvá. Tím slabší jsou ovšem naděje na provedení berní reformy, pro kterou nemá dosud většiny. — Ve Vídni zatím se sešly dne 12. října delegace. Hr. Herenthal předložil dokumenty k anexi a potomní diplomatické krizi, ostatní společní ministři pak rozpočty, ve kterých broznými ciframi se udává, co annexe stála. Při tom však hr. Herenthal nejdůležitější a nejzajímavější akta zadržel, jako úřední tajemství, tak jako nejzajímavější otázky odepřel zodpověděti. Ministři války a námořnictví odkládají pak vlastní překvapení, totiž svoje milionové požadavky na zbrojení, do delegací na r. 1911. Exposé Herenthalovo bylo bezbarvé a nepřineslo nic nového. Debata v zahraničním výboru točila se vlastně nikoli kolem rozpočtu, nýbrž kolem Kramářova novoslovanství, které odmítli nejen Poláci a Rusíni, nýbrž také Slovinec Ploj a čeští delegáti agrární a klerikální strany. Kromě »Nár. Listů« nešel žádný český list Kramářovi na pomoc, důkaz to, že dosavadní postup Kramářův v této věci je odmítán. Skutečně se nedá upříti, že Kramář, který měsíce tráví na Rusi a pak své vůdcovské postavení v české politice uplatňuje skoro výhradně na poli neoslavismu, není na prospěch české taktice. Plenární schůze delegací dosud nezačaly.

K SITUACI NA ZEMSKÉM SNĚMU.

Stav věcí při jednání o sanaci na zemském sněmu jest dán dvěma skutečnostmi, jednak shodou stran české kurie (mimo sociální demokraty) o sanaci, jednak vystoupením Němců, brozících, že obstrukcí sanaci

zmaří. Pokud jde o shodu na české straně, chtějí prý se podřídit české klubě vedení dra Koudely potud, že by jeho sanační plán vzaly za svůj.

Když Koudelův plán se poprvé objevil, vyšel z odevšad ostrý odpor a odmítavá kritika, za níž následovalo tažení tak silné, že brněnský „Hlas“ na rozkaz pátera Štámk a spěchal, aby plánu se zřekl, že dr. Koudela byl donucen vzdáti se finančního referátu v zemském výboru. Jak dnes věci jsou, všechny české kluby až na soc. demokraty sanují dle Koudelova plánu, který byl předložen sněmu jako plán celého zemského výboru. Jest jisto, že zodpovědná většina se musí postarati, aby řádná potřeba byla uhrazena řádnými příjmy; proti plánu Koudelovu proto bylo nutno vystoupiti s plánem odlišným, kde by se řeklo, kolik chceme vymoci při sanaci financí předlitavských (na př. přidělení celého výnosu zvýšené kořaleční daně dle spotřebního klíče, jak žádá také Halič) a kolik prozatím půjčkou uhraditi, a jak chceme krýti ostatní potřebu.

To se nestalo a na konec přijat Koudelův špatný, nesociální a průžnosti postrádající plán za zvěstování spásy. Potřebnou výmluvou byli velkostatkáři, kteří prý mezi všemi předlohami učinili junktim, čemuž předem podrobiti se je asi stejného rázu, jakoby poslanecká sněmovna se podrobovala předem usnesením klubů sněmovny panské.

Když strany většiny však po dlouhém vyjednávání se shodly, vstal nový činitel. Němci prohlásili, že před sanací musí býti zvolen stálý výbor k opravě moravského paktu dle požadavků národní autonomie. Tento návrh má předem již ráz demonstrační, poněvadž neříká, chtějí-li Němci autonomii územní neb osobní. Autonomie osobní, jak dr. Renner ji do důsledků ve svých knížkách a návrzích provádí, nelze uskutečniti, a mimo to by moravští Němci opravdovou snahou o její uplatnění vyvolali odpor mezi svými druhy nejen v alpských zemích nýbrž hlavně také v Čechách, kde chtějí autonomii územní pro severní Čechy. Tato územní autonomie by však poškodila Němce na Moravě smrtelně, poněvadž jejich nejsilnější posice jsou vpravdě menšinové, jsou městskými ostrovy a menšinami české oblasti, jež by je při územní autonomii smyl: mnohem dříve, než stane se za poměrů paktem způsobných. Proto nejde Němcům o důslednou autonomii národní, která ovšem z důvodů obecně známých je také pro nás nepřijatelná; jde jim jen o výpalné ve formě dalších výhod v zemské správě, o zcela obyčejný kšeft malého slohu, jež heslo národní autonomie má pouze zakrýti svým státnickým vzezřením.

Pro české strany ovšem jest po vystoupení Němců celá otázka rázu zásadního. Zodpovědná většina nemá měniti v plenu, co s menšinou smluvila ve výborech, a nelze jí vytýkati, že v jednotlivostech rázu nikoliv zásadního s Němci vyjednává a smlouvá. Jakmile však Němci chtějí uplatniti zásadu, že pořádek v zemském hospodářství není životní zemskou nezbytností a že musí také on býti vykupován a tedy jejich libovůli vydán, nelze ustoupiti, nýbrž je třeba uplatnění této zásady znemožniti energicky a jednou pro vždy. To je možno pouze jednak při úplné jednotnosti české většiny, jednak při pevné opoře v českém lidu. A zde jest jádro situace, dané setkáním se obou skutečností.

Německý diktát přiměl české strany k jednotě, kterou uvádějí v život daně tak brozné, jako daň z nájemného. Nebudeme předbíhati výsledek, který snad se rozhodne v několika dnech. Stav české většiny však nutí k úvaze

o vzájemném poměru stran, jež jednak demagogii, jednak nepatrnou účastí na práci sněmovní přivodili dnešní nemohoucnost i nepřipravenost české kurie, jak se jeví při nynější sanaci.

SLEZSKÝ SNĚM

od 19. září pokračuje ve 44. zasedání. Do 20. října měl 12 schůzí věnovaných většinou záležitostem hospodářským, subvenčním a osobním. Jde celkem od let vyšlapanou cestou. Klidný chod sněmovního kola nebyl dosud ničím porušen. Hladce odbylo se ve schůzi 21. září první čtení rozpočtu, který vykazuje na rok 1911 potřebu 9,226.794 K 3 h, úhradu 3,126.155 K 47 h a schodek 6,100.688 K 56 h, klidně prošlo rokování o zjištění poplatnosti jednotlivých národností v zemi, čímž by se zjednal správný klíč k rozdělení zemských podpor, zcela střízlivě pojednán ve schůzích 10. a 13. října o přípravách k volební opravě, které dlouho ještě nebudou ukončeny. Delší debaty byly pouze při dvou záležitostech: když jednalo se o návrh posl. Gudricha, aby z přebytků zemědělského fondu utvořil se malý meliorační fond, a při jednání o regulaci slezských řek. Věc přetřásala se ve třech schůzích. Popud k tomu dal poslanec Poppe hned ve schůzi 19. září dotazem, proč se otáčí s úpravou řeky Ostravice a přítoků. Záležitost tato vyplnila také většinu schůzí 13. a 17. října. Vyslechnouti bylo ostré výtky zemskému výboru od poslance Koždoně a vládě od přisedícího zem. výboru hr. Sedlnického a rokování posléze skončilo smírně přijetím návrhů, aby regulace řek a zabudování bystřin prováděly se postupně dle prostředků země a aby vláda přiměla se ke sdělení zákona, kdo má provedené regulace udržovati. O nabídce vlády, že dá Slezsku na regulaci řek 14 mil. K z fondu na stavbu průplavů, od které upustila, sněm nerozhodl. K poněkud živější výměně názorů došlo též ve schůzi 29. září při návrhu posl. Andratschka, kterak čeliti drahotě. Závěrek rokování byl však melancholický: Sněm lituje drahoty, ale nemá prostředků, aby ji odstranil.

V povolování podpor jeví sněmovní většina doposud slušnou shovívavost. I hned na poprvé povolují se českým žadatelům podpory, třeba dost hubené. Poslanci čeští to Němcům splácejí velkou umírněností — jsou 3 proti 29! Schůze navštěvují pilně, což se o Polácích říci nedá. Z nich jen posl. Halfar pilně zasedá, dr. Michajda je často za školou. Ráz sněmu až na nového poslance za Opavu se nezměnil; ten však obávané bojovnosti dosud neprojevil.

— aa —

ESTHETICKÁ KULTURA.

Před lety toho pojmu ještě nebylo a zdál se novotou buď povážlivou nebo zbytečnou přemnohým, když jeho jménem bylo vyvoláno heslo „Umění do školy“. Sám jsem zažil a zakusil: byl jsem tehdy také z apoštolů nového učení a putoval jsem po vlastech. Jeden z posluchačů odbyl můj apel, abychom dbali vkusné úpravy učíren, že prý je nejlepší třída šedivá a prázdná, „třeba jako kasárna“ (parodoval), protože by v úpravě nejšší byla mysl žáků rozptylována. A druhý pravil: To je jako tenkrát, když se začalo s názorným vyučováním; ke všemu obrázky, ke všemu modely, jako by děti neznaly krávu a bůh ví co. No, na konec se všemi obrázky nevíme, kolik má kočka prstů. Teď to bude zrovna tak. Dosud byl sníš bílý, teď říkají páni umělci, že jak kdy; z nás nikdo vzduchu neviděl, a páni malíři ho chtějí mít na obrázkách. A vůbec bychom se zbláznili, kdyby šlo po jejich, protože bychom nevěděli, či jsme. A děti teprv.

Hlubokých stop u nás hnutí nezanechalo, protože bylo záhy vystřídáno otázkou o poblavním uvědomování mládeže. Něco se hnulo v kre-slenní, něco ve slohu a dost.

Za to se však nestalo heslo ještě všeobecnou modou, falešnou po-třebou, což je sice jen negativní zisk, ale přece také zisk.

Případlo mi to, když jsem četl zajímavou zprávu z Německa, pra-vlasti esteticko-výchovné akce.

Žil a žije tam jakýsi pan Karel Schleising, zprvu rytec, pak »deko-rativní malíř«. Na lakýrnické a natěračské výstavě v Norimberce dostal cenu, a protože byl podnikavý, udělal si z ní »první cenu v divadelní malbě na umělecké výstavě v Norimberce«. Brzo na to stal se čestným členem akademie florentské, jež bohužel neexistuje, ale zcela věrohodně zní, a princ jerusalemský (!) jej jmenoval svým dvorním radou. Od té doby maloval jen knížata dle fotografií, zasílal jim portréty ctí a darem a dostával ovšem zdvořilá poděkování. Titul vévodského dvorního malíře mu sice dvorská kancelář gotbajská energicky zakázala, ale vtipný kníže Lippe Detmoldský mu prodal titul dvorního dodavatele.

Tím skončila páně Schleisingova doba přípravná; nutno uznat, že promyšlená a bouževnatá. A začal sklízet ovoce svých snah.

Založil »Umělecké sdružení Berlín, Mnichov, Dráždany, Düsseldorf«, jmenoval Lenbacha čestným členem a vydal prospekty. Kdokoliv mohl se státi »passivním« členem sdružení, kdo zaplatil 25 marek ročního přispěvku, a každý, bez výminky každý člen dostal jako premii »olejový« original v ceně 200 až 800 marek. Kteréžto dobrodiní byli ochotni pro-kazovat svému národu »aktivní« členové sdružení, ideální umělci světo-vých jmen.

Bylo ovšem nutno získat nějaké »aktivní« členy, i najal Schleising řadu chudasů, žáků a ztracených existencí, kteří za 25 až 35 marek týdně museli dodat určitý počet obrazů tak a tak velikých. Museli malovat, co padlo pod ruku: krajiny, genry, portréty dle fotografií (když byla udána barva očí, tedy zcela věrně!), ba i velká freska (jedno za 3 dny), neboť sdružení šlo tak daleko, že si každý směl druh premie diktovat.

A obchod šel, zejména když se podařilo dvornímu radovi prince jerusalemského, čestnému členu akademie florentské sestavit »čestné ko-mité« z opravdových tajných, komerčních a jiných radů, z profesorů a politiků, kteří svým jménem ochotně přikryli jeho obchody. Sdružení se stalo nejmocnější »uměleckou« organizací.

To se stalo v nejlepší a nejkulturnější společnosti nejestetičtějšího Německa. A poboršení způsobilo, když si jacísi »umělci« troufali tvrdit na konec, že je to vše švindl, že premie jsou mazaniny, že dvorní la-kýrník je mazaný pán a urozené passivní členstvo že je —

Když jsem přečetl, pocítil jsem hluboké uspokojení, že se to stalo v Německu, u nás že by to možno nebylo. Ale teď, co píší, táži se roz-pačité: Nemohla by u nás opravdu vzniknout taková umělecká společnost Paříž, Praha, Brno, Hodonín? Jsem věru na rozpacích, protože — ale co je potom příčinou, že posud nevznikla? Méně procovství nebo méně podnikavosti?

S.

DIVADELNÍ ANKETU

uspořádal pražský Přehled. Zajímají mne projevy účastníků jen psycho-logicky, protože v úspěch nějaký nevěřím. Cizí rozumy se totiž sbledá-vají, když vlastního chybuje. Je úctyhodnou upřímností, když se kdo

přizná, a je to i známkou dobré vůle. Ale nepřizná-li se, musí-li si dát napsat vysvědčení chudoby od kohos třetího, je důvodná obava, že si vyžádané rady k srdci nevezme. A to je v tomto případě. Škoda, že nevyjde tiskem také anketa, kterou uspořádají pánové Společnosti Národního divadla nad tímto nasbíraným materiálem; jistě ji podniknou; byla by také psychologicky zajímavá.

R.

PRO DIVADELNÍ ANKETU

Přehledu posílám tuto svůj nevyžádaný názor: Zdar věci je v lidských rukou. Pokud není lidí, kteří dovedou divadlo udělat, je anketa zbytečná; a bude-li, kdo je dovede udělat, je anketa opět zbytečná; i bez ní dovede.

E. S.

BRNĚNSKÉ DIVADELNÍ DRUŽSTVO

přijalo návrh v loni zde podaný, aby snaživí režiséři byli vysíláni na lepší jeviště prostudovat aspoň významnější bry našeho repertoairu. Kvituji s díkem dobrou vůli, protože skutek kvitovat posud nemohu. Ale i to snad bude. Do roka a do dne.

S.

PLACENÍ ZLATEM A NAŠE POLITIKA.

Vždy, kdykoliv odbývala se v minulých letech valná hromada Rakousko-uherské banky, a čeští akcionáři domáhali se zastoupení v generální radě tohoto cedulového ústavu, sledován byl zápas ten s napětím veškerou naší veřejností. Nejlepší řečníci a nejváženější naši politikové zastávali náš oprávněný požadavek, který však do dneška není splněn. A tu při jedné z těchto řečí prohlásil český mluvčí, jinak náš vůdčí politik, že na splnění tohoto dobrého práva budeme vždy státi a nebude-li nám vyhověno samou valnou hromadou, pak nezbude nic jiného, než aby otázka ta stala se předmětem boje na jiném fóru. Při parlamentárním projednávání bankovního privilegia poskytne se nám k tomu příležitost, a tu již prý postaráme se o to, aby na náš oprávněný požadavek bylo jinak poblíženo.

Nyní stojíme bezprostředně před projednáváním bank. privilegia a diskuse o otázce té zaujímá již mysle všech. Neboť rozhodným požadavkem uherské vlády po zavedení placení zlatem, a odporem rakouského parlamentu a zejména polského kola proti tomu stalo se z otázky té politikum, o němž mohou snadno klopýtnouti obě vlády.

O fakultativním placení zlatem projednáváno bylo obšírně již v minulém ročníku této revue a poukázáno bylo také tehdy na prudký odpor Poláků proti zavedení placení zlatem, čemuž též nynější události v polském kole zřejmě nasvědčují. Setrvají-li Poláci pevně na stanovisku tom, bude postavení finančního ministra ryt. Biliňského velmi obtížné, neboť rakouská vláda, třeba že věčně stojí na stanovisku profesora theorie Dra. G. Knappa, tedy pro zachování nynějšího stavu rakousko-uherské banky, přece netrvá již v plném odporu proti požadavku uherskému, nýbrž vymlouvá se jen na splnění určitých předpokladů a na parlament. Poláci však trvají zase ve věčném odporu proti zavedení placení zlatem, obávající se, že by pak kapitálem chudá Halič byla vydána nebezpečí nestálé úrokové míry a tím trpělo by zemědělství i vyrůstající haličský průmysl. Tyto obavy Poláků platí částečně i pro nás, třeba že ne v takové míře, poněvadž máme již silné vlastní banky, přece však proto, že i my očekáváme teprve od budoucna náš hospodářský rozvoj.

Naše politické kruhy se dosud otázkou placení zlatem příliš nezábývaly, avšak doufáme, že tentokráte využítují plně dané situace v náš prospěch, a vzpomenou si i na požadavek náš, za který ve valných hromadách rakousko-uherské banky dosud bezvysledně bylo bojováno.

Zd. V.

ČESKÁ PŘÍSLOVÍ.

Sebral prof. dr. V. Flajšhans, vydal F. Šimáček. Knize přísloví není možno lepšího doporučení připojit než slova Nerudy: „Otevřete si Čelakovského mudrosloví. Číním tak týden co týden a rád pravím: pokaždé cítím se obrozený. Je to prapodivné čtení! Zadívaš se do některého toho pořekadla nebo přísloví. S počátku je ti to trochu třeba cizí. Ale nenáhle poznáváš, že jen opravdový, veliký myslitel mohl tu pravdu tak nevyrovnaně jasně, tak ostře, tak původně říci. A pojednou je ti, jako bys tím velkým myslitelem byl věru ty sám — a byl to již před tisíciletím zrovna tak myslil, a musil bys také ještě zas po tisíciletí takto myslet. Cítíš dech odvěký: dech svého národu.“

Komentář: Bylo by třeba ještě přidat k tomu vše, co Neruda napsal o národních písních. A je jasno, kam Neruda vedle jiných, cizích literatur chodil do školy. Odkud se vzal a čím vypěstován byl ryze český charakter jeho poesie, o které bys mohl bezmála říci totéž, co Neruda napsal o českém přísloví: „Cítíš dech svého národu“. — Ne nadarmo i Manes i Aleš tolik lnuli k poesii svého kmene a s duší jeho slučovali duši svou. Jsou zrovna tak typičtí a pro všechny časy platní jako jejich vzor, třeba měli cíle své. Nejinou cenu mají i všechny ostatní produkty národního bytu: Architektura, průmysl i kroj. Úprka — Jurkovič. V. M.

„ESTERA“.

Jar. Hilbert, posuzuje dramatickou práci Jesenské, napsal mezi jinými i následující: „ženy mají líbati, to dovedou; mají se smáti, to dovedou; mají mluvíti, to dovedou; mají plakati, mají se strojit, mají raditi, mají býti i chytrými, mají býti líbeznými, mají nás oblažovati i klamati, to dovedou; ale nemají psáti tragedií, neboť to nesvedou, ať se napínají, jak chtějí!“

Neznám dramatu Jesenské ani z knihy, ani s jeviště — zajímá mě tudíž jenom ten projev sám o sobě. Darmo bych se rozpomínal, že bych byl četl něco tak nehorázně — moudrého! Kdybych něco takového zaslechnul v kroužku nakažených gigrat, ve společnosti maloměstských tetek při kávě, večer v hostinci mezi hrou v špády, kdyby něco takového ze sebe vyvalil obtloustlý, joviální, vele-veleduchaplný domácí bařtipán nebo sluha, ještě bych rozuměl, ale český literát a Jaroslav Hilbert? Ví-li pak, že žila také nějaká Němcová a napsala nejkrásnější naši knihu? Ví-li pak, že žila a psala Karolina Světlá? Či snad je dramatické umění něco tak nedostizitelného, že vše ostatní zůstává hluboko pod ním a odvážit se na ně smí a může jenom Jar. Hilbert? Pak by ovšem i taková sláťanina jako je „O boha“ stála vždycky ještě výš než „Madame Bovary“, „Česká komedie“ a „Falkenstein“ výš nežli „Otec Goriot“ nebo „David Copperfield“. Ale i když zůstaneme při dramatickém umění, ví Jaroslav Hilbert, že s velkým a zaslouženým úspěchem byla hrána kdy „Gazdina roba“ a „Její pastorkyňa“? Či ani G. Preissová nesvedla nic u srovnání s tlachy „Falkensteina“ a „České komedie“? Ani „Vina“ — mimochodem řečeno venkoncem německá — nevyrovná se svou jinak nepopíratelnou cenou kterémukoliv z těchto dramat G. Preisové, a přáli bychom

ze srdce Jar. Hilbertovi, aby ještě kdy v životě v celém dramatu podal tolik života, pravdy a tragiky, kolik Preissová ji podala často v jedné jediné scéně. Tudy na to, pane Hilberte a teprv pochopíte, co je pósa tatrmána a co je neestetický soud. Ale to už asi Hilbert nikdy nepochopí, poněvadž vždycky milejší mu bude pósa soudce, nežli co zodpovědného v jeho dandyovsky-jovialních slovech je. — Habeat sibi. V. M.

Z NERUDY:

„Počátky našeho literárního vzkříšení sbíhaly se s dobou, když německá literatura nejvyššího stupně se domáhala. S ní závodit bylo nemožné a brzy se při všem nadšení přece seznalo, že následování toho, co už jiné literatury byly použily, taktéž k velkým výsledkům nevedlo. Měla-li se stát literatura česká literaturou takovou, že od ostatních národů by uznána byla, musil se vzít vydatnější ohled též k živlům čistě slovanským. — — Učme se u národů jiných, poznejme stupeň jejich vývinu, spráťelme se s jejich světem myšlenkovým a spracujme pak v sobě vše v celek nový s tím, co jsme s mateřským mlékem už obdrželi a ve vlastech svých seznali. Bude to pak zajisté slovanské, poněvadž co Slovane jinak tvořit nedovedeme. Nedáme se svrchovaností nevděčnou v klece zavřít, aniž zastrašit jako jiní před námi! Bude-li obětí třeba, položíme je, a dokážeme zajisté, že i my u ostatních národů uznání budeme, že dosáhneme uznání, jakého se i mnohem menším, ale čilejším národům dostalo.“ (Psáno r. 1859.)

SJEZD NOVINÁŘŮ V BRNĚ

podal na zemský sněm žádost o roční subvenci 10.000 K na studijní a cestovní stipendia. Že by tu přímluva nějaká byla co platná — zůstane asi záhadou. Ale přidáváme se k návrhu novinářů už proto, že mu přikládáme cenu historicko-dokumentární. V příštím čísle přineseme článek z pera spisovatele Sylvandra, jak o své kulturní potřeby stará se tak milý a chudý národ, jako je Finský (ani ne 3 mil. obyvatel). Že své žurnalisty na své útraty posílá na studie světem, bylo oznámeno už i v našich journalch. Doufejme, že něco takového budeme i v zemích našich. V. M.

Z FRANCIE PŘISTĚHOVALÉ ŘÁDY NA MORAVU

vystřkují již teď růžky při obecních volbách tam, kde se usadily. Jak si budou počínati, až členové řádu nabudou státní příslušnost rakouskou? Poslanecké kruhy naše měly by o tom uvažovati, pokud čas, zejména i z toho důvodu, že po událostech v Portugalsku očekávati můžeme, že rovněž odtamtud vypovězené mnišské řády zvolí Rakousko za své útočiště. Zejména naše země je lákáti budou. Rakousko dnes stává se v Evropě jediné eldorado všech řádů mnišských, které svůj úkol jinde dobráli a znemožnili se svou rozkladnou činností, jakož i přisvojováním si výhod ve státech zcela neoprávněně, na úkor ostatních vrstev i stavů. Že tato nadpráva ohrožují veřejnost i po stránce mravní, vidíme na hnusných činech mnichů v Čenstochově, kteří jsou známi z činnosti své i v našem Slezsku a východní Moravě. Bude nutno, by i kulturní instituce pozvedly hlasu svého k zamezení inoate cizích mnichů do Rakouska.

LISTÁRNA.

Mnoho látky, již vysázené, pro nedostatek místa odloženo do čísla příštího.

Za redakcí odpovídá Otakar Skýpala v Mor. Ostravě. — Tiskem knihtiskárny Birguse a Riedla v Přívoze. — Veškerá práva vyhrazena.